

OPETUS- JA
KULTTUURIMINISTERIÖ

Peruskoulu 2045: Elämää varten

Visio suomalaiselle peruskoululle

Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2026:7

Peruskoulu 2045: Elämää varten

Visio suomalaiselle peruskoululle

Opetus- ja kulttuuriministeriö Helsinki 2026

Julkaisujen jakelu

Distribution av publikationer

**Valtioneuvoston
julkaisuarkisto Valto**

Publikations-
arkivet Valto

julkaisut.valtioneuvosto.fi

Opetus- ja kulttuuriministeriö
CC BY-NC-ND 4.0

ISBN pdf: 978-952-415-029-3
ISSN pdf: 1799-0351

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto

Helsinki 2026

Peruskoulu 2045: Elämää varten Visio suomalaiselle peruskoululle

Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2026:7		Teema	Koulutus
Julkaisija	Opetus- ja kulttuuriministeriö		
Yhteisötekijä	Opetus- ja kulttuuriministeriö		
Kieli	suomi	Sivumäärä	127

Tiivistelmä

Keskusteluraportti *Peruskoulu 2045: Elämää varten* esittelee ja taustoittaa visiota suomalaiselle peruskoululle. Visiossa kuvataan peruskoulun pitkän aikavälin kehittämisen suuntaa nopeasti muuttuvassa globaalissa toimintaympäristössä. Vision tavoitteena on toimia viitekehystenä peruskoulun kehittämiseksi ja kannustaa tulevaisuuskeskusteluun.

Raportissa kuvataan peruskoulun roolia yhteiskunnan keskeisenä tulevaisuus-instituutiona, jonka tehtävänä on edistää sivistystä, merkityksellistä elämää, toivoa, toimijuutta ja yhteistä hyvää. Visio rakentuu kolmelle toisiaan täydentävälle kokonaisuudelle: merkityksellinen elämä, elämä yhdessä ja elämä maapallolla. Keskeisiä teemoja ovat koulun kasvava yhteisöllinen rooli, oppimisen ja hyvinvoinnin vahva yhteys, teknologian eettinen ja inhimillinen käyttö, tulevaisuususkon ja demokratian vahvistaminen sekä ekologinen kestävyys.

Julkaisu korostaa peruskoulun vahvuuksia – kuten yhdenvertaista julkista koulua, korkeasti koulutettuja opettajia ja vahvaa luottamusta koulutusjärjestelmään – ja tarkastelee, miten vahvuuksien varaan voidaan rakentaa tulevaisuuden haasteisiin vastaavaa koulua. Vision taustalla on opetus- ja kulttuuriministeriön nimittämän neuvottelukunnan yhdessä ministeriön ja Opetushallituksen virkakunnan kanssa toteuttama yhteiskehittämisen prosessi, johon on osallistunut yli 5 000 lasta, nuorta ja aikuista eri puolilta Suomea.

Asiasanat peruskoulu, visiot, koulutus, tulevaisuus

ISBN PDF 978-952-415-029-3 **ISSN PDF** 1799-0351

Julkaisun osoite <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-415-029-3>

Grundskolan 2045: För livet

Vision för den finländska grundskolan

Undervisnings- och kulturministeriets publikationer 2026:7		Tema	Utbildning
Utgivare	Undervisnings- och kulturministeriet		
Utarbetad av	Undervisnings- och kulturministeriet	Sidantal	127
Språk	finska		
Referat	<p>Diskussionsrapporten <i>Grundskolan 2045: För livet</i> presenterar och ger bakgrund till visionen för den finländska grundskolan. I visionen beskrivs inriktningen för den långsiktiga utvecklingen av grundskolan i en snabbt föränderlig global verksamhetsmiljö. Visionens syfte är att fungera som en referensram för utveckling och att uppmuntra till framtidsdialog.</p> <p>I rapporten beskrivs grundskolans roll som en central framtidsinstitution i samhället, med uppdraget att främja bildning, ett meningsfullt liv, hopp, aktörskap och det gemensamma bästa. Visionen bygger på tre ömsesidigt kompletterande helheter: ett meningsfullt liv, liv tillsammans och liv på planeten. Centrala teman är skolans växande gemenskapsbyggande roll, det starka sambandet mellan lärande och välbefinnande, en etisk och mänsklig användning av teknologi, stärkandet av framtidstro och demokrati samt ekologisk hållbarhet.</p> <p>Publikationen lyfter fram grundskolans styrkor – såsom en likvärdig offentlig skola, högt utbildade lärare och ett starkt förtroende för utbildningssystemet – och analyserar hur dessa styrkor kan utgöra grund för att bygga en skola som svarar mot framtidens utmaningar. Visionen bygger på en samutvecklingsprocess som genomförts av en delegation i samarbete med undervisnings- och kulturministeriet och Utbildningsstyrelsen. Över 5 000 barn, unga och vuxna från olika delar av Finland deltog i processen.</p>		
Nyckelord	grundskolan, visioner, utbildning, framtid		
ISBN PDF	978-952-415-029-3	ISSN PDF	1799-0351
URN-adress	https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-415-029-3		

Basic Education 2045: For Life A Vision for Finnish Comprehensive Schools

Publications of the Ministry of Education and Culture, Finland 2026:7	Subject	Education
--	----------------	-----------

Publisher	Ministry of Education and Culture
------------------	-----------------------------------

Group author	Ministry of Education and Culture
---------------------	-----------------------------------

Language	Finnish	Pages	127
-----------------	---------	--------------	-----

Abstract

This discussion report *Basic Education 2045: For Life* presents and provides background to the vision for Finnish comprehensive education. The vision outlines the direction for the development of the education system in a rapidly changing global environment. Its purpose is to serve as a development framework for the comprehensive education and to encourage future dialogue.

The report explores the role of comprehensive school as a central future-oriented institution in society, with a goal to promote *bildung*, a meaningful life, hope, agency, and the common good. The vision is built around three complementary dimensions: a meaningful life, life together, and life on the planet. Key themes include the school's growing role as a community, the interconnection between learning and wellbeing, the ethical and human-centred use of technology, future hope and democracy, and ecological sustainability.

The vision outlines the strengths of Finnish schools – such as an equitable public school system, highly educated teachers, and strong trust in the education system – and explores how these strengths can provide a foundation for change. The vision is co-created by a delegation appointed by the Ministry of Education and Culture, in collaboration with the Ministry and the Finnish National Agency for Education. Co-creation engaged over 5,000 children, young people, and adults from across Finland.

Keywords	comprehensive school, visions, education and training, future
-----------------	---

ISBN PDF	978-952-415-029-3	ISSN PDF	1799-0351
-----------------	-------------------	-----------------	-----------

URN address	https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-415-029-3
--------------------	---

Sisältö

	Visio tiiviisti: Suomalainen peruskoulu 2045	8
	Esipuhe	14
1	Johdanto	16
	Osa 1. Vision tarkoitus ja tulevaisuuden ajurit	19
2	Vision tavoite	19
3	Mihin peruskoulu tarvitsee visiota?	21
	Osa II: Elämää varten	33
4	Peruskoulu elämää varten	33
5	Merkityksellinen elämä koulun tavoitteena	43
6	Elämä yhdessä: Yhteisöt hyvinvoinnin ja tulevaisuuden toivon rakentajina	56
7	Elämä maapallolla: ekologisesti kestävä koulu tukee maapallon ja oppilaan hyvinvointia	65
	Osa III. Tulevaisuuden peruskoulun toimintakulttuuri	68
8	Elämä tulevaisuuden peruskoulussa	68
9	Teknologia ja tekoäly muuttavat oppimisen lähtökohtia ja toteutusta	71
10	Koulu vahvistaa sosiaalista kestävyyttä: Korkeat odotukset ja riittävä tuki oppimiseen ja kasvuun	75
11	Turvallinen koulun kulttuuri vahvistaa yhteisöä ja juuria	78
12	Koulu on kulttuurisesti ja kielellisesti monimuotoinen	81

13	Koulu on jokaista oppilasta varten: Oppilaan päivä	84
14	Koulu ja koulurakennukset yhteisöjen, palveluiden ja luonnon kohtaamispaikkoina	85
15	Opettajalle ja koulun aikuisille merkityksellinen koulu ja työura	92
16	Tulevaisuustaitoinen koulu: Johtaminen, arviointi ja kansallinen yhteistyö	98
	Osa IV. Vision yhteiskehittämisen polku. Vision laatimisen menetelmät	107
17	Miten Suomen peruskouluvisio vertautuu kansainvälisen koulutuksen tavoitteisiin?	108
18	Visiotyön yhteiskehittäminen osana tulevaisuuden peruskoulun rakentamista	112
	Liite 1. Neuvottelukunnan jäsenet ja toimituskunnan kiitokset	115
	Lähteet	118

Visio tiiviisti: Suomalainen peruskoulu 2045

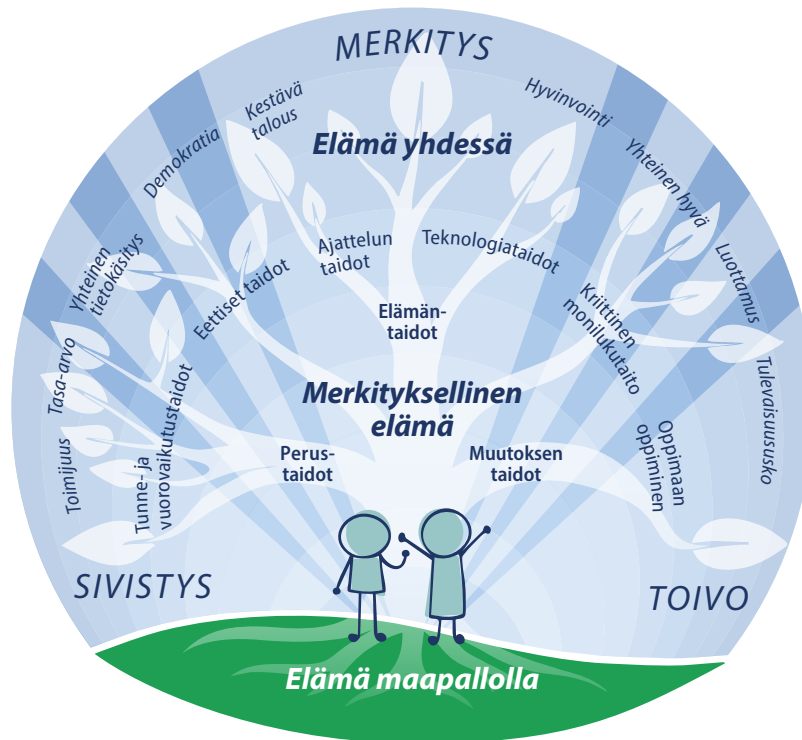
Sivistys, merkitys, toivo, toimijuus, yhteinen hyvä

Visio tiivistelmä

Peruskoulu on Suomen tärkein tulevaisuusinstituutio. Sen tehtävä ei ole vain valmistaa lapsia ja nuoria tulevaisuuden muutoksiin, vaan myös antaa heille valmiudet muuttaa maailmaa ja uudistaa yhteiskuntaa.

Maailma peruskoulun ympärillä on murroksessa. Meitä ympäröivät haasteet ja kriisit osoittavat, että monet nyt keskeisimmin tarvittavista ratkaisuista vaativat teknologisten innovaatioiden rinnalle vahvaa inhimillistä kehitystä. Meidän on löydettävä tapoja vähentää sosiaalista polarisaatiota, vahvistaa demokratiaa, käyttää nopeasti kehittyvää teknologiaa viisaasti ja elää planeetan rajoissa. Visiossamme peruskoulu asettuu vastaamaan osaltaan tähän haasteeseen: oppiminen on ihmisen mahdollisuus kehittyä.

Visiossamme koulu on elämää varten: merkityksellistä elämää, elämää yhdessä ja elämää maapallolla. Peruskoulun tulevaisuus rakentuu sivistyksen, merkityksellisyden, toivon, toimijuuden ja yhteisen hyvän varaan. Vision viitoittaman tulevaisuuden peruskoulun syvällisin muutos on jatkaa oppimisen polkua yksilöllisestä tiedosta ja osaamisesta kohti toimijuutta ja yhdessä luotavaa merkityksellistä elämää.

Merkityksellinen elämä

Sivistys muutosvoimana

Peruskoulun sivistyskäsityksen ytimessä on tahto käyttää osaamistaan hyvään. Koulu ei vain reagoi ympäröivään muutokseen, vaan suuntaa yhteiskunnan kehitystä kohti myönteistä tulevaisuutta.

Oppiminen ja inhimillinen kasvu

Oppimisen tavoitteena on inhimillinen kasvu, jossa vahvat perustiedot ja -taidot yhdistyvät eettisiin, sosiaalisiin ja joustavan ajattelun taitoihin sekä kykyyn ohjata omaa oppimistaan. Opettajat tukevat oppilaita vahvistamaan muutoksen, merkityksen rakentamisen ja elämän taitoja. Näitä ovat toimijuustaidot, kyky ymmärtää itseä ja muita sekä valmius ylläpitää toivoa epävarmoissa tilanteissa. Opetus on monipuolista: peruskoulussa tunnustetaan tunteen, liikkeen, mielikuvituksen ja kulttuurin merkitys taitojen kehitykselle sekä inhimilliselle kasvulle.

Hyvinvointi oppimisen perustana ja tuloksena

Oppiminen ja hyvinvointi kytetään entistä voimakkaammin yhteen: hyvinvointi on oppimisen edellytys, ja oppiminen lisää hyvinvointia. Hyvinvointi ymmärretään sekä yksilöllisenä että yhteisöllisenä tavoitteena. Koko kouluyhteisön psyykkinen, sosiaalinen ja fyysinen hyvinvointi kannattelee myös jokaisen oppilaan yksilöllistä hyvinvointia. Hyvinvoiva, turvallinen koulu on paikka, jossa saa epäonnistua turvalisesti, ja jossa jokaisen onnistumisesta iloitaan.

Korkea osaamistaso ja sosiaalinen kestävyys

Koulu varmistaa oppilaiden perustaitojen, oppimisen ja inhimillisen kasvun yhdenvertaisuuden moninaistuvassa yhteiskunnassa, vaikka lähtökohtien erot kasvaisivat. Yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa edistetään pitämällä odotukset jokaiselle oppilaalle korkealla ja tarjoamalla suunnitellusti riittävä tuki tavoitteiden saavuttamiseen. Korkea osaaminen vahvistaa suomalaisen yhteiskunnan osaamistasoa, kun oppilaat jatkavat koulutuksen ketjussa seuraaville koulutusasteille.

Kestävä osaaminen teknologian aikakaudella

Tulevaisuuden teknologia ylittää inhimillisen tiedonkäsittelyn rajat. Oppimisen lähtökohtana ei tällöin voi olla, että ihmisen on osattava se mitä kone ei osaa. Peruskoulu varmistaa sivistyksen kestävyuden ja nostaa oppimisen keskiöön ihmisenä kasvamisen ja inhimilliset taidot, joita teknologia täydentää. Ajattelun ja eettisen harkinnan taidot yhdistyvät monipuolisiin digitaalisiin taitoihin, kykyyn säädellä suhdettaan teknologiaan sekä ymmärrykseen myös siitä, mitä ihmisen ei tule tehdä, vaikka se olisi teknologisesti mahdollista.

Merkitys rakentuu jokaisena päivänä

Merkityksellinen elämä rakentuu läpi koulun sivistystehtävän. Opettaja ohjaa oppilasta kohti henkilökohtaista merkityksellisyyttä auttamalla löytämään kullekin merkitykselliset asiat, jotka tuottavat hyvää myös toisille. Merkityksellisyys kiinnittyy myös kokemukseen siitä, että on itse merkityksellinen muille. Koulu vahvistaa yhteyttä muiden ihmisten ja luonnon kanssa ja johdattaa ihmisyyden kohtaamiseen taiteen kautta. Merkityksellisyyden kokemus arjessa vahvistaa oppimista; koulu ei motivoi oppimaan ainoastaan tulevaisuuden vuoksi, vaan koulu on oppilaille merkityksellistä jokaisena päivänä. Koulussa vaalitaan merkityksellisyyden kokemusta myös opettajan ja muiden koulun aikuisten työssä.

Elämä yhdessä

Koulu yhteisönä rakentaa yhteistä hyvää

Vision peruskoulu asettuu rohkeasti vastavoimaksi yhteisöllisyyttä heikentäville kehityskuluille ja luo osallisuutta tukevia yhteisöjä. Yhteisö ei edellytä samantasaista, vaan antaa tilaa eri ajattelutavoille ja mielipiteille. Yhteisön ytimessä on kaikkien tahto toimia yhteisen hyvän eteen. Opettajat ja koulun muut aikuiset toimivat yhteisön sydämenä, ja pedagogiikassa tunnustetaan, että monet tärkeimmistä tulevaisuuden taidoista opitaan yhdessä. Kuulumisen kokemus ja vastuullinen toimijuus luovat yhteiskuntaan keskinäistä luottamusta ja kykyä kohdata epävarmoja tulevaisuuksia yhdessä.

Tulevaisuustaitoinen koulu ja oppilas

Koulu suuntautuu tulevaisuuteen koko koulutusjärjestelmän tasolla. Yhteisiä tavoitteita asetetaan ja uudelleenarvioidaan laajassa kansallisessa yhteistyössä, jotta koulu voi tarttua myönteisiin mahdollisuuksiin nopeasti muuttuvassa maailmassa. Yhteiset kansalliset toimintatavat sekä tutkimusperustainen kehittäminen lisäävät osaamisen kestävyyttä ja tasa-arvoa. Koulussa kasvaa myös oppilaiden tulevaisuustaitoisuus: vahvat oppimaan oppimisen taidot, elinikäisen oppijan identiteetti sekä monipuoliset demokratiataidot ja niihin kytkeytyvä jaettu tiedollinen elämämaailma.

Teknologia ihmisyyden palveluksessa

Koulu suuntaa jatkuvasti kehittyvää teknologiaa palvelemaan ihmisyyden kasvua. Käytettävän teknologian valinta ja soveltaminen koulussa on pedagogisesti arvioitua ja perusteltua. Teknologiaa sovelletaan syventämään inhimillistä kohtaamista, sekä mahdollistamaan oppilaan erityispiirteet huomioivaa ohjausta, tasa-arvoisempaa oppimista ja parempaa tiedon hyödyntämistä koulun toiminnassa. Perustietojen ja -taitojen harjoittelu toimivat tärkeänä pohjana tekoälyn ja teknologian harkitulle käyttämiselle ajattelun kehittämisen tukena.

Yhteistyö kotien kanssa syvenee

Moninaistuvassa yhteiskunnassa kouluun ja kouluyhteisöön kiinnittyminen sekä luottamus koulua kohtaan edellyttävät yhä enemmän keskustelua ja yhteistyötä. Koulun suunnitelmallisesti johtama kasvatuskumppanuus kotien kanssa vahvistaa

koulun mahdollisuutta toteuttaa pedagogista tehtäväänsä. Yhteistyössä koulu voi myös saada apua lähiyhteisöiltä ja vahvistaa oppilaidensa tasa-arvoa tukemalla perheitä näiden kasvatustehtävässä.

Oppimisen ekosysteemi koulun tukena

Koulu avautuu yhteiskuntaan ja naapurustoihin, ja yhteistyö muiden toimijoiden, kuten eri julkisten palveluiden, yhteisöjen ja yritysten sekä koulun avuksi tulevien kansalaisten kanssa syvenee. Laaja toimijoiden välinen yhteistyö organisoidaan toimivaksi oppimisen ekosysteemiksi. Tavoitteena on, että koulu saa yhä vahvemmin tavoitteisiinsa suunnattua tukea myös muualta tilanteessa, jossa oppilaiden tarpeet eriytyvät ja haasteet erilaistuvat. Samalla yhteistyö mahdollistaa oppilaille enemmän merkityksellisiä oppimisen, kuulumisen ja onnistumisen kokemuksia.

Koulurakennukset yhteisöjen kohtaamispaikkana

Koulujen alueellinen rooli yhteisöllisyyden vahvistajana korostuu: koulurakennukset toimivat tapaamisen paikkoina, joissa eri toimijat tuovat yhteisöjä yhteen ja lisäävät oppilaiden harrastamisen mahdollisuuksia. Koulurakennus vahvistaa myös oppilaan päivän jatkuvuutta, turvallisuutta sekä liikkumisen, kädentaitojen ja yhdessä tekemisen mahdollisuuksia vielä koulupäivän jälkeen.

Elämä maapallolla

Maapallon rajat koulun keskiössä

Peruskoulu rakentaa sivistystä, jolla luodaan ekologisesti kestävää yhteiskuntaa. Perustana on ekologinen, kulttuurinen, sosiaalinen ja taloudellinen kestävyys, joka näkyy opittavassa sisällössä sekä kokonaisvaltaisesti koulun arjen toiminnassa. Koulu tarjoaa oppilaalle systeemistä ymmärrystä yhteiskuntien kokonaiskestävyydestä eri oppisisältöjä yhdistellen. Koulu edistää toimijuutta, joka ei uusinna nykyistä planetaarisia rajoja ylittävää kehitystä, vaan ottaa lähtökohdakseen maapallon rajat.

Luontosuhde syvenee

Peruskoulu tuottaa oppilaalle vahvan luontosuhteen, jota värittävät ilo ja ymmärrys luonnon merkityksestä itselle ja koko yhteiskunnalle. Samalla syvenee ymmärrys ihmisen asemasta osana luontoa ja ekosysteemin merkityksestä elämän perustana:

maapallo on ainoa kotimme. Oppiminen muodostuu tiedollisesta, kokemuksellisesta ja toiminnallisesta kokonaisuudesta, joka vahvistaa myötätuntoa ja yhteyden tunnetta. Luonto on läsnä koulussa niin tilojen ja pihojen suunnittelussa kuin luontoretkillä, jotka tukevat elämyksellisesti hyvinvointia ja oppimista.

Toimijuus vahvistaa toivoa

Koulun muutosvoima kannattelee toivoa ja tulevaisuususkkoa. Toivo ei tarkoita taitoa odottaa passiivisesti hyvää tapahtuvaksi, vaan ymmärrystä omasta kyvystä toimia hyvän tulevaisuuden eteen – ja mahdollisuudesta tehdä se yhdessä muiden kanssa. Koulu opettaa kuvittelemaan parempia tulevaisuuksia ja luo luottamusta ihmiskunnan kykyyn ratkoa yhdessä myös haasteet, joita emme vielä edes tunne.

Visiotyöhön osallistuneen nuoren sanoin: "*Älä pelkää tulevaa. Täällä opit sitä varten.*"

ESIPUHE

Tämä visio suomalaiselle peruskoululle julkaistaan keskellä nopeita globaaleja murroksia. Yhteiseen dialogiin perustuvan vision merkitys korostuu ajassa, jossa tarvitsemme jaettua suuntaa myönteisen kehityksen vahvistamiseksi muuttuvassa ympäristössä.

Haluan kiittää kaikkia teitä tuhansia peruskoulun ystäviä, jotka eri taustoistanne osallistuitte vision tekoon keskustelijoina ja keskusteluun innoittajina. Visioissa on voimaa vain, jos niissä kuuluu kaikkien ääni.

Uusien avausten lisäksi visio korostaa sitä, että tulevaisuuteen suunnistaessamme on tärkeää pitää kiinni niistä vahvuuksista, jotka ovat pitkään kannatelleet yhteiskuntamme osaamista ja hyvinvointia. Suomalainen peruskoulu on kansainvälisesti edelleen hyvä, ja Suomi valitaan vuosi toisensa jälkeen maailman onnellisimmaksi maaksi.

Suomalaisen sivistisyhteiskunnan vahvuudet eivät ole itsestäänselvyksiä. Pitkän ajan kuluessa rakennettu voidaan nopeasti murentaa, jollei sen säilymistä turvata. Sivistys, tasa-arvo, koulutusjärjestelmän tutkimusperustainen ja vakaa kehittäminen sekä vahva luottamus opettajiin ja kouluun ovat maamme vaalittavia vahvuuksia.

Vahvuuksien turvaaminen tulevaisuuden koulun perustana vaatii osin uudenlaista toimintaa. Teknologinen, yhteiskunnallinen, taloudellinen ja ekologinen murros haastavat yhdenvertaisuuden edellytyksiä ja koulutuksen roolia ennennäkemättömällä tavalla. Ennusteiden mukaan alueiden erot sekä kaupunkien sisällä että maan eri osien välillä kasvavat, ja sosiaaliset erot näkyvät myös koulujen eriytyvinä toimintaedellytyksinä. Tarvitaankin uusia koulutuksen innovaatioita, jotta kouluilla on mahdollisuus varmistaa jokaisen oppilaan yhdenvertaiset mahdollisuudet.

Visiossa on etsitty myös aivan uudenlaisia tapoja määritellä koulutuksen tarkoitus maailmassa, joka vaatii sekä uusia taitoja muutokseen sopeutumiseksi että kykyä toimia toivotun muutoksen eteen. Tulevaisuuden koululaiset ovat avainasemassa demokraattisen yhteiskunnan, uusien innovaatioiden ja ekologisesti kestävästä elämäntavan rakentajina.

Merkittävänä muutoksena näyttäytyy myös teknologian ja tekoälyn nopea kehitys, jonka vaikutusta vision aikajänteellä seuraavan 20 vuoden aikana emme edes pysty kuvittelemaan. Olemme nyt jo nähneet, millainen potentiaali teknologialla on vauhdittaa yhteiskunnan ja osaamisen muutosta – ja miten merkittäväällä tavalla se voi myöskin kasvattaa eroja ihmisten välillä.

Visio korostaa myös inhimillisten taitojen, eettisen kasvun ja hyvän elämän kysymyksiä. Tulevaisuuden koulun tavoite onkin nostaa lapset ja nuoret keskiöön, vahvistaa merkityksellisyyttä arjessa ja antaa eväät myös merkitykselliseen elämän rakentumiseen. Tällainen koulu on yhteisö, jossa voi kokea osallistuvansa yhteiskuntaan ja tekevänsä hyvää, ja samalla se on myös turvallinen tila ihmisten kohtaamisille ja vuoropuhelulle.

Tulevaisuuden menestyvä peruskoulu on koko Suomen menestyksen edellytys. Peruskoulussa luodaan pohja sivistykselle, uudelle tiedolle ja innovaatioille, jotka luovat maan kehityksen edellytykset. Peruskoulun toivottu tulevaisuus vaatii toteutukseen panostuksia sekä koulutusjärjestelmään että tutkimukseen ja kehittämiseen. Se vaatii myös koko yhteiskunnan kääntymisen koulun avuksi tavalla, jota visiossa on kuvattu koulutuksen yhteisenä ekosysteeminä. Tulevaisuuskestävässä järjestelmässä kehittäminen nojaa kestävään talouteen ja vahvaan kansalliseen ja kansainväliseen yhteistyöhön.

Toivon, että tämä visio toimii keskustelunavauksena, joka innostaa päättäjiä, opettajia, tutkijoita, viranhaltijoita, vanhempia, oppilaita ja kaikkia suomalaisia yhteisen tulevaisuustyön äärelle. Peruskoulun tulevaisuus tehdään seuraavien vuosien strategioissa, opetussuunnitelmissa, vanhempainilloissa ja koulujen arjen jokaisena päivänä. Tervetuloa mukaan!

Heidi Backman

Kansliapäällikkö

Opetus- ja kulttuuriministeriö

1 Johdanto

Tulevaisuuden peruskoulu on elämää varten: merkityksellistä elämää, elämää yhdessä ja elämää planeetalla. Peruskoulu toimii instituutiona sosiaalisesti ja ekologisesti kestävästä sivistisyhteiskunnan edistäjänä. Tavoitteena on luoda laaja-alaista sivistystä ja antaa oppilaille tarvittavat tiedot, taidot ja tahto osallistua yhteiskuntaan ja toimia myönteisen yhteisen tulevaisuuden eteen. Peruskoulu auttaa jokaista oppilasta löytämään oma tapansa elää merkityksellistä elämää yhdessä muiden kanssa.

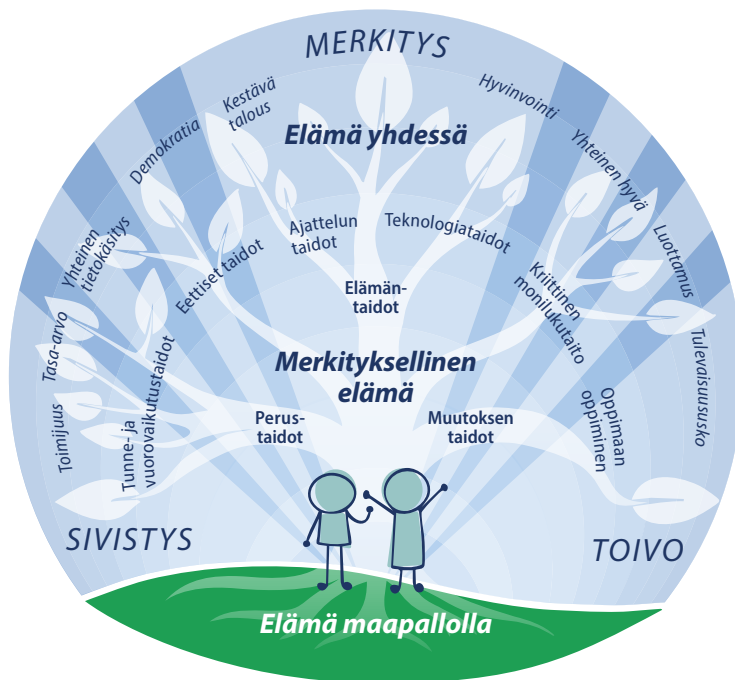
Peruskoulu on yhteiskuntamme ainoa instituutio, joka tavoittaa koko ikäluokan kasvulle merkityksellisessä iässä, ja muovaa yhteistä tulevaisuuttamme ainutlaatuisella tavalla. Tällä hetkellä ennennäkemättömän nopea teknologinen, yhteiskunnallinen ja ekologinen murros edellyttävät koululta entistä selkeämpää suuntaa ja kykyä uudistua. Tarvitsemme vahvan, jaetun vision, jotta peruskoulun kehittäminen ei jää reaktiiviseksi eikä sirpaloidu teknisiksi korjausliikkeiksi.

Ihmiskunnan selviytymistä ja yhteiskuntien vakautta uhkaavien kriisien valossa peruskoulun tehtävä tulevaisuudessa ei ole vain valmistaa nuoria sopeutumaan muuttuvaan maailmaan. Peruskoulun tehtäväksi nousee entistä selvemmin rakentaa nuorille jaettua kyvykkyyttä maailman muuttamiseen. Teknologiset innovaatiot yksin eivät riitä ratkomaan ongelmia, joiden juurisyinä ovat sosiaaliset tai kulttuuriset ilmiöt ja tavat, vaan teknologian hyödyntäminen edellyttää inhimillistä kehitystä. Toisaalta teknologiset riskit, kuten tekoälyn nousuun liittyvät uhkakuvat, eivät johdu itsessään teknologiasta, vaan inhimillisestä moraalista taidostamme käyttää, säädellä ja kehittää näitä teknologioita. Koulu on siksi avainasemassa yhteiskunnan muutoksessa: Oppiminen on ihmislajin mahdollisuus kehittyä.

Visio tähtää vuoteen 2045 – koulutuksen muutosvoiman varaan rakentuvaan tulevaisuuteen. Visio ei sovita koulua nyt ennakoituihin tulevaisuuksiin, vaan sen tarkoitus olla kompassineula kohti toivottua tulevaisuutta. Visiossamme tulevaisuuden peruskoulu rakentuu sivistyksen, merkityksellisyyden, toivon, toimijuuden ja yhteisen hyvän varaan. Visio voidaan tiivistää ajatukseen koulusta yhteisönä, joka rakentaa uskoa tulevaisuuteen kasvattamalla lapsille ja nuorille kokemuksia omasta kyvykkyydestä, inhimillisestä yhteydestä ja mahdollisuudesta vaikuttaa maailmaan. Samalla myös nopeasti kehittyvän teknologian ja ennakoimattomien muutosten dominoima työn ja talouden kenttä sekä tarve maapallon rajoja kunnioittavan muutoksen aikaansaamiseen vaativat yksilöiltä entistä laaja-alaisempaa

osaamista ja oppimaan oppimisen valmiutta sekä vahvoja inhimillisiä, eettisiä taitoja. Yhteisöjen rinnalla koulu tukee yksilöiden kasvua. Koulu tarjoaa oppilaille paitsi osaamista ja mahdollisuuksia, myös kuulumisen kokemuksen, toimijuuden vahvistumisen ja toivon tulevaisuudesta.

Visio tulevaisuuden peruskoululle rakentuu työssä tunnistettujen olemassa olevien vahvuuksien varaan. Samalla visiossa on vahvoja, uusia elementtejä, kuten peruskoulun asettuminen yhteisöjä rakentavaksi, oppimisen ekosysteemiä koordinoivaksi toimijaksi, sekä uusi inhimillisen osaamisen ja merkityksellisen oppimisen määrittely tekoälyn muuttaessa maailmaa perustavanlaatuisella tavalla.

Visioraportissa on neljä osaa. *Ensimmäinen osa* käsittelee tulevaisuuden kehitystrendejä, visiotyön tavoitetta sekä nykykoulussa tunnistettuja muutostarpeita ja koulun roolin kehitystä. Osio pohjustaa ja suuntaa varsinaista visiota.

Varsinainen visio esitellään raportin osissa kaksi ja kolme. *Toisessa osassa* esitellään taitoja ja ominaisuuksia, joita tulevaisuudessa tarvitaan, ja joita vision peruskoulussa pitäisi oppia. Tässä osassa kuvataan myös se mitä koulu merkitsee yksilölle, yhteiskunnalle ja koko maapallolle. Näistä muodostuvat tulevaisuuden peruskoulun tavoitteet.

Kolmannessa osassa keskitytään siihen, millainen koulun olisi oltava, jotta nämä tavoitteet saavutetaan. Osassa kuvataan tulevaisuuden peruskoulun ja koulutusjärjestelmän keskeisiä piirteitä, eli visiota koulun toiminnalle.

Raportin päättävä *neljäs osio* kuvaa visiotyön menetelmiä eli taustoittaa visioprosessia.

Osa 1. Vision tarkoitus ja tulevaisuuden ajurit

2 Vision tavoite

Tässä visioraportissa esitellään opetus- ja kulttuuriministeriön nimittämän Peruskoulun tulevaisuustyön neuvottelukunnan ja laajojen suomalaisten ja kansainvälisten verkostojen yhteiskehittämä visio tulevaisuutta rakentavalle suomalaiselle peruskoululle. Vision taustalla on yli 5000 suomalaisen ääni kyselyjen, dialogien ja lausuntojen kautta. Kirjallisen vision on koostanut neuvottelukunnan apuna opetus- ja kulttuuriministeriön sekä Opetushallituksen virkahenkilöstön toimituskunta, joka myös vastaa vision lopullisesta muodosta.

Vision tarkoituksena on toimia koulun kompassineulana tulevaisuuteen: kuvauksena siitä, millaista koulua ja oppimista kohti haluamme kehittää järjestelmäämme sekä mikä on koulun rooli yhteiskunnan muutoksessa. Tavoitteena on luoda kaikkien koulutusjärjestelmästä ja sen kehittämisestä kiinnostuneiden käyttöön yhteinen tulevaisuusnäkökulma, joka innostaa pyrkimään kohti tulevaa. Päätöksentekijöitä visio auttaa tarkemmassa strategisessa ja operatiivisessa kehittämisessä nopeasti muuttuvassa ympäristössä.

Vision ei ole tarkoitus antaa tarkkaa strategiatasoista kuvausta koulun toiminnasta, vaan kuvata koulutuksen merkitystä ja niitä yleisen tason tavoitteita, joiden ympärille tulevaisuuden kehittäminen rakentuu. Samalla visiotyön prosessi ja tämä raportti korostavat jatkuvasti tarkentuvan ja kehittyvän uudistamisen tarvetta: yleiseen tulevaisuusajatteluun ja –taitoisuuteen kannustamista. *Tämä visio ei ole tarkoitettu pysyväksi tavoitetilaksi seuraaville vuosikymmenille, vaan innostavaksi tulevaisuusnäkökulmaksi: tulevaisuudeksi juuri nyt. Visio ei kata kaikkia koulun toiminnan alueita, vaan on keskustelunavaus juuri tässä työssä keskeisiksi nousseisiin koulun merkitystä ja tavoitteita koskeviin aiheisiin. Visiota ja tavoitteita voidaan moneen kertaan tarkentaa, muokata ja uudelleen kohdentaa vuosien varrella aina parempien yhteisten tulevaisuuksien kuvittelemiseksi.*

Visiotyössä kuvaamme uusia tavoitteita ja sitä, mikä muuttuu. Visio perustuu monilta osin uusiin näkökulmiin ja kuvaukseen tulevaisuutta kohti vievästä osaamisesta ja koulun roolin muutoksesta. Oppilaiden hyvinvoinnin ja osaamisen

parantamisen tavoitteet, tulevaisuuden ajureiden asettamiin haasteisiin reagoiminen sekä tulevaisuuden muuttamisen tavoitteet vaativat useilta osin uudenlaisia taitoja, painotuksia ja tulkintoja suhteessa aiempiin tavoitteisiin. Koulutusta on pystyttävä aidosti uudelleenkuvittelemaan, jotta se voi vastata muuttuvan maailman haasteisiin.

Visiotyössä on kuitenkin yhtä tärkeää kuvata uusien asioiden rinnalla sitä, mikä ei muutu. Suomalaisessa koulussa on useita piirteitä, jotka ovat globaalista näkökulmasta edistyksellisiä. Kun pyrimme tunnistamaan halutun tulevaisuuden, on keskeistä tunnistaa ne nykykoulun tekijät, jotka halutaan säilyttää osana tulevaisuutta. Tälle on kaksi syytä. Ensinnäkin nykytilan tulevaisuuteen säilytettävät elementit ovat niitä, joiden varaan tulevaisuutta ja muutosta voidaan rakentaa. Tunnistetut vahvuudet toimivat vision mukaisen tulevaisuuden ytiminä.

Toinen syy säilytettävien piirteiden tunnistamisen tärkeydelle on se, että mikään nykyinen järjestelmämme piirre ei ole itsestäänselvyys maailman muuttuessa nyt ennennäkemättömän nopeasti. *Jos emme vaali nykykoulun vahvuuksia visiossa, ne saatetaan menettää.* Yhteiskunnalliset muutokset ja toisaalta myös suunnitellut tulevaisuuden muutokset voivat vaikuttaa ennakoimattomasti olemassa oleviin vahvuuksiin, ellei vahvuuksia tunnisteta ja suojata. Hyvä esimerkki yhteiskunnallisen muutoksen viimeaikaisista vaikutuksista suomalaiseen peruskouluun on oppimistulosten nopea lasku 2000-luvun aikana. Tämän vuoksi visiossa kuvaamme myös niitä nykykoulun piirteitä, joiden haluamme kestävän aikaa.

Vision aikajänne on viritetty katsomaan pitkälle tulevaisuuteen, vuoteen 2045. Aikajänne on pitkä, jotta kuvittelu kannustaisi meitä kaikkia kiinnittämään katseemme nykyhetken välittömien kysymysten yli ja riittävän kauas. Tavoitteena kuitenkin on, että muutos kohti toivottua tavoitetta aloitetaan heti: *tulevaisuus alkaa jo huomenna.*

3 Mihin peruskoulu tarvitsee visiota?

Taustana vision laatimiselle on ennen muuta havainto nopeasta ja moniulotteisesta yhteiskunnallisesta muutoksesta. Muutosajureina ovat erityisesti tekoälyn nousu sekä yhteiskunnallisen eriytymisen ilmiöt yhdessä taloudellisen ja ekologisen kestävyyskriisin kanssa. Muutostahti on niin nopea ja muutoksen laajuus esimerkiksi tekoälyn osalta niin valtava, että *ympäriällä muuttuva maailma tulee muuttamaan myös koulua, vaikka emme itse tekisi mitään*. Jotta muutokset olisivat koulun kannalta myönteisiä, kehitystä on ohjattava tietoisesti. Syvällisesti taloutta, työtä, yhteiskuntaa, demokratiaa ja ekosysteemejä ravistelevat muutokset edellyttävät näin sivistyksen ja koulutuksen tavoitteiden yhteiskunnallista uudelleenmäärittelyä. Samalla koulun muutostarpeet kumpuavat huolesta oppilaiden osaamistason heikentymisestä.

Kehittämistä ohjaamaan tarvitaan selvä visio halutusta suunnasta. Jos koulutusjärjestelmää kehitetään nopeiden muutosten keskellä ilman kirkasta näkemystä halutusta suunnasta, riskinä on, että kehittäminen jää pirstaleiseksi ja reaktiiviseksi. Yhteiskunnan, talouden ja osaamisen rakenteita ravistelevat muutokset edellyttävät entistä tietoisemmin valittua suuntaa ja tekemisen tarkoitusta. Peruskoulu tarvitsee tehtävänsä vahvan vision suuntaamaan yhteistä työtä.

Murrosten keskellä pitkän aikavälin vision on perustuttava vahvaan koulutuksen merkityksen ja toteutuksen uudelleenajatteluun. Kriisit osoittavat, että tekemällä asioita samoin kuin tähän asti – vaikka tehokkaamminkin – emme pysty ratkomaan kasvavaa merkityksettömyyden kokemista, hyvinvoinnin heikkenemistä, ekologista kriisiä tai demokratioiden heikkenemistä. Myöskään pelkät teknologiset innovaatiot eivät riitä ratkomaan sellaisia ongelmia, joiden juurisyynä ovat sosiaaliset tai kulttuuriset ilmiöt ja tavat, vaan tarvitsemme inhimillistä kehitystä. Viimeisiä vuosikymmeniä on leimannut globaalisti todella nopea teknologinen kehitys, mutta sen täysimääräinen hyödyntäminen edellyttää nopeaa oppimista teknologian sekä myönteisistä että kielteisistä vaikutuksista ihmiseen ja sen mahdollisuuksista inhimillisten ongelmien ratkaisemisesta. Tekoäly tai muu kehittyvä teknologia ei voi hyödyttää ihmistä, elleemme tiedä minne olemme menossa ja millä tavoin teknologia parhaiten palvelisi inhimillisiä tavoitteita. Yhteiskunnan haasteet ja

teknologian monipuolinen potentiaali alleviivaavat sosiaalisen kehityksen tarvetta. Koulu on siksi avainasemassa yhteiskunnan muutoksessa: Oppiminen on ihmislajin mahdollisuus kehittyä.

Yhä nopeammin muuttuvassa maailmantilanteessa ennakointityö on entistä vaikeampaa, mutta sitäkin tarpeellisempaa. Kestävä kehittämistyö edellyttää visiota tähtäimeksi, jonka avulla toimintaa suunnataan muuttuvissa olosuhteissa.

Kirkas visio voi auttaa tarttumaan yllättäviin mahdollisuuksiin nopeasti muuttuvassa maailmassa. Näin visio on kehittämisen suunnan kompassineula, ja auttaa meitä tunnistamaan mahdollisuuksia, jotka saattaisivat muutoin jäädä käyttämättä. Visio on työkalu, joka tukee muuttuvissa olosuhteissa päätöksentekoa ja auttaa muotoilemaan toivottavaa tulevaisuutta.

Elämä maapallolla on muutoksessa, ja tarvitsee suojelua

Visiossa pyrimme vastaamaan kysymykseen siitä, mikä on koulutuksen merkitys ja peruskoulun tehtävä suomalaisen yhteiskunnan tulevaisuudessa. *Vision kantava periaate on, että koulun tehtävä ei ole ainoastaan valmistaa yksilöitä tulevaisuuteen, vaan koulun tarkoitus on vaikuttaa siihen, millainen tuo tulevaisuus on.*

Visiotyö ei yritä ennustaa tulevaisuutta kahdenkymmenen vuoden aikajänteellä. Sen sijaan lähtökohtana ovat tunnistetut merkittävää muutosta tulevaisuudessa aiheuttavat tekijät, ja näiden muutosajureiden vaikutukset koulutuksen tavoitteisiin ja toteutukseen. Toisin sanoen *visiota muotoillaan tietoisena keskeisistä tulevaisuusajureista, joita vasten visio rakentuu muutossuunnaksi.* Visio tarjoaa näkymän halutusta tulevaisuudesta, ja muutosajureiden tunnistaminen helpottaa navigointia kuvaamalla, millaisten aaltojen mukana tavoitteeseen voi tähdätä jatkuvasti muuttuvassa tilanteessa, ja millaisia karikoita vastassa voi olla.

Suomen ja peruskoulun muutoksen ajurit

Kotimaisesta ja kansainvälisestä tutkimuskirjallisuudesta (lähdeluettelo raportin lopussa) nousee kuusi toisiinsa limittyvää globaalia koulutuksen muutosajuria:

- teknologian kiihtyvä kehitys ja työn murros,
- ekologinen ja taloudellinen kestävyyskriisi,
- demokratian ja osallisuuden kriisi,
- mielenterveyden ja hyvinvoinnin haasteet,

- sosiaalinen polarisaatio sekä koheesion ja luottamuksen heikkeneminen sekä
- merkityksellisyyden kokemusten ja arvojen pirstaloituminen.

Ajurit asettavat koulutukselle uusia vaatimuksia, ja tarjoavat samalla mahdollisuuksia kasvattaa uuden sukupolven toimijuutta, vastuuta ja toivoa. Yhteen kytkeytyneessä maailmassa globaalit kehityksen ajurit vaikuttavat vahvasti myös Suomessa, oman yhteiskuntamme paikallisin piirtein. Suomessa esimerkiksi Sitra on tunnistanut paikallistuneina haasteina hyvin samankaltaisia ilmiöitä listaamissaan muutoksen megatrendeissa, jotka se on kiteyttänyt käsitteisiin

- mureneva luonnon kantokyky,
- kasvavat hyvinvoinnin haasteet,
- koveneva demokratian kamppailu,
- kiihtyvä kilpailu digivallasta sekä
- rakoileva talouden perusta.

Valtioneuvosto korostaa tulevaisuusselonteossa näiden rinnalla myös muun muassa

- väestön ikääntymisen ja demografisten haasteiden merkitystä huoltosuhteelle ja maan eri osissa eriytyvälle kehitykselle sekä
- turvallisuuden, globalisaation murroksen ja geopoliittisen tilanteen epävarmuutta.

Suomessa oman haasteellisen kehitysajurinsa muodostaa myös vuosia jatkunut

- oppimistulosten lasku ja osaamiserojen samanaikainen syveneminen.

Vision taustalla on hyödynnetty kansainvälisiä lähteitä sekä muun muassa Sitran megatrendianalyysiä ja valtioneuvoston tulevaisuusselontekoa. Suomea koskevia tarkasteluja yhdistellen seuraavat peruskoulun toimintaympäristön keskeisimmät muutosajurit:

Teknologian kiihtyvä kehitys ja työn murros

Teknologian kiihtyvä kehitys on globaalisti mullistava muutosajuri, jonka valtavia vaikutuksia työelämään, ajatteluun ja sosiaalisiin suhteisiin on vaikeaa kokonaisuudessaan arvioida. Teknologian disruptio ja sen käyntiin työntämä työn murros haastavat koulua uudistamaan osaamiskäsityksensä ja kehittämään jatkuvaa kykyään uudistua.

Tekoäly, automaatio ja vähitellen kaikkialla läsnä oleva digitalisaatio muuttavat työn luonnetta ja edellyttävät uudenlaista osaamista ja jatkuvaa oppimista. Maailman talousfoorumi ennakoi, että eri muutostrendit tulevat jo lähivuosina vaikuttamaan hyvin suureen osaan työpaikoista. Aiemmissä teknologisissa murroksissa koulutuksella on pyritty lähinnä rakentamaan teknologian kehittämiseen ja soveltamiseen tarvittavia taitoja. Tulevaisuuden työmarkkinoilla menestyminen edellyttää suurempia muutoksia ja syvällisempiä ja laajempia ajattelun valmiuksia kuten kognitiivista joustavuutta, luovuutta, kriittistä tiedonlukutaitoa ja kykyä työskennellä älykkäiden järjestelmien rinnalla. Viimeisten vuosikymmenten aikana digitalisaatio on vaikuttanut myös siihen, miten identiteetit, kommunikaatio ja todellisuuskäsitykset rakentuvat.

Koulutukselta vaaditaan entistä enemmän esimerkiksi tiedonlukutaidoksi, eettiseksi teknologian käytöksi ja uteliaaksi, tutkivaksi ajatteluksi määrittyviä taitoja. Teknologia ei myöskään ole neutraali väline, vaan etenkin tekoälyyn liittyy myös merkittävää yhteiskunnallista muutosvoimaa, jonka ymmärtämiseen ja kriittiseen tarkasteluun koulu tarjoaa ensimmäiset välineet. Tulevaisuuden koulun tulee kyetä yhdistämään teknologinen ymmärrys tieteellisen ajattelun perusteiden hallintaan ja vahvaan eettiseen reflektioon.

Kestävyyskriisi: ekologinen ja taloudellinen tulevaisuus

Toinen keskeinen haaste on ekologinen ja taloudellinen kestävyyskriisi. Ilmastonmuutos, luonnon monimuotoisuuden hupeneminen ja resurssien ylikulutus muodostavat sekä globaalisti että Suomessa keskeisen haasteen tulevien sukupolvien ja koko ihmiskunnan selviämiseksi. Kiihtyvä kilpailu niukkenevista resursseista ja elinkelpoisista ympäristöistä heijastuvat yhä suuremmin globaalien talouden rakenteisiin, jotka voivat luoda useissa yhteiskunnissa yhä syvenevää eriarvoisuutta, eriytyviä elämänmahdollisuuksia ja riskejä konflikteihin. Vaikka monet näistä ilmiöistä ovat globaaleja, niiden vaikutus on välitön ja konkreettinen myös Suomessa: Ekologisesti kestävä elämä ja koko maapallon elämän turvaaminen on tulevaisuuden koulutuksen välttämätön tavoite myös Suomessa.

Jo nyt peruskoulusta valmistuvien ymmärrys ilmastonmuutoksesta, luonnon köyhtymisestä ja muista ekologisista kysymyksistä sekä niiden syistä ja seurauksista on melko vahvaa. Samalla kokemus omista mahdollisuuksista vaikuttaa ilmiöihin on kuitenkin usein heikko. Kestävyyskriisiin vastaaminen koulutuksessa ei näin tarkoita ainoastaan ympäristötiedon opettamista, vaan myös oppilaiden yksilöllisen ja yhteisöllisen toimijuuden tukemista sekä kestävyuden tuomista osaksi arkea koulun kulttuurin sekä esimerkiksi henkilökohtaisen luontosuhteen kautta. Näiden haasteiden näkökulmasta peruskoulun tulisi kehittää oppilaiden systeemiajattelua,

ja luoviin kohtuusratkaisuihin perustuvaa kulttuuria, joka on myös kestävän talouden perusta. Toisaalta peruskoululla on mahdollisuus myös kannatella sellaisia uusia taitoja, jotka luovat oppilaille hyvän pohjan kestävän talouden rakentamisessa tarvittavien taitojen omaksumiseen myös seuraavilla koulutusasteilla ja elinikäisesti oppien.

Demokratian ja osallisuuden kriisi

Globaali demokratian ja osallisuuden kriisi haastaa koulutusta laajasti myös suomalaisessa yhteiskunnassa. Luottamus instituutioihin on monissa maissa heikentynyt, disinformaatio leviää nopeasti, ja nuoret kokevat vieraantumista yhteiskunnallisesta vaikuttamisesta ja päätöksenteosta. Tämän rinnalla autoritaariset liikkeet ja poliittinen polarisaatio vahvistuvat. Demokratian kriisin akuuttia luonnetta kuvaase, että demokraattisten maiden osuus pienenee, ja autokratioiden määrä ylitti demokratioiden määrän vuonna 2025.

Nuoret jäävät helposti vaille kokemusta aidosta vaikuttamisesta ja yhteisestä päätöksenteosta. He ovat samalla kehitysvaiheensa vuoksi erityisen alttiina polarisaatiota ruokkiville vaikutteille ja ryhmille, jotka tarjoavat kuulumisen kokemuksia yhteiskunnan näkökulmasta ristiriitaisin tavoin. Koulutuksen tehtävänä korostuu tällöin paitsi yhteiskunnallisen osallisuuden kokemuksen vahvistaminen sekä osallisuuden ja toimijuuden valmiuksien kehittäminen, myös demokraattisen kulttuurin harjoittelu arjessa. Tämä edellyttää koululta nykyistä vahvempaa osallisuuden ja demokratian orientaatiota sekä kytkeytymistä ympäröivään yhteiskuntaan ja sen instituutioihin. Koulu voi tarjota nuorille kokemuksia osallistumisesta, yhteisestä vastuunotosta ja rakentavasta keskustelusta, jotka ruokkivat luottamusta yhteiskuntaan ja omaan kykyyn vaikuttaa sen suuntaan.

Turvallisuus, globalisaation murros ja geopolitiittinen epävarmuus

Demokratian kriisiin kytkeytyy vahvasti globaalin turvallisuusympäristön muutos entistä epävakammaksi. Suurvaltojen välinen kilpailu, protektionismi ja strategisten resurssien välineellistäminen haastavat aiempia käsityksiä kansainvälisestä yhteistyöstä ja taloudellisesta integraatiosta. Nämä muutokset ulottuvat myös Suomeen, jossa turvallisuuspolitiikka, huoltovarmuus ja kansainvälinen verkottuneisuus muodostavat entistä tärkeämpiä poliittisen päätöksenteon alueita. Koulun rooli tässä kontekstissa ei ole vain valmistaa nuoria työelämään vaan myös kansalaisiksi. Tässä kasvatustyössä tieteellisen ajattelun, kulttuurienvälisen ymmärryksen ja yhteiskunnallisen resilienssin näkökulmat korostuvat. Nuorten kyky ymmärtää globaaleja ristiriitoja, hallita monimuotoisia lukutaitoja perinteisestä medialukutaidosta digilukutaitoon, ymmärtää miten rakennetaan luotettavaa tietoa, tunnistaa

mis- ja disinformaatiota, torjua oman ajattelun vinoumia sekä muodostaa omia perusteltuja näkemyksiään on olennaista demokraattisen yhteiskunnan kestävyden kannalta.

Hyvinvoinnin ja mielenterveyden kriisi

Mielenterveyden ja hyvinvoinnin kriisi on pahentunut nopeasti 2000-luvulla. Nuorten mielenterveysongelmat ovat lisääntyneet voimakkaasti lähes kaikissa kehittyneissä maissa. Taustalla on ilmiöitä kuten yksinäisyys, yhteisöjen rapautuminen ja yksilöiden kykyihin ja suoriin keskittyminen, jotka heikentävät hyvinvoinnin kokemusta ja koulutuksen osalta myös oppimisen iloa. Kokonaisuudessaan hyvinvoinnin ja mielenterveyden ongelmat muodostavat sekä omana kokonaisuutenaan merkittävän, mutta myös oppimiseen kytkeytyvän, haasteen. Koulutuksen näkökulmasta ilmiö on vakava muun muassa siksi, että se syrjäyttää koulutuksesta ja työurilta ihmisiä, joiden osaamisen taso on korkea. Ongelma on vakava jokaisen syrjään jäävän kohdalla, mutta lisäksi ilmiö havainnollistaa sen, että koulutus ei nykyisellään suojaa hyvinvoinnin vajeilta.

Tulevaisuuden koulun on vastattava haasteeseen tukemalla paitsi oppilaiden psyykkistä ja sosiaalista resilienssiä, myös luomalla aidosti hyvinvointia rakentavia yhteisöjä, jotka voivat tuottaa inhimillisen yhteyden ja merkityksellisyyden kokemuksia ilman yksilöllisyyden kaventamista. Kouluissa tämä tarkoittaa esimerkiksi tunne- ja vuorovaikutustaitojen systemaattista opetusta, oppimisen ilon ja leikin tilan vaalimista, sekä yhteisöllisyyden ja turvallisuuden vahvistamista koulun rakenteissa. Koulu ei yksin voi ratkaista yhteiskunnan pahoinvointia, mutta se voi olla paikka, joka aktiivisesti tukee hyvinvoinnin rakentumista, ja jossa opitaan huolenpitoa itsestä ja muista.

Sosiaalinen polarisaatio ja yhteiskunnallisen koheesion sekä luottamuksen heikkeneminen

Sosiaalinen polarisaatio ja kasvava eriarvoisuus ovat seurausta monimutkaisista yhteiskunnallisista ja taloudellisista kehityskuluista. Alueellinen segregatiokehitys, oppimistulosten eriytyminen ja kulttuuriseen moninaisuuteen vastaamisen vaikeudet haastavat kokemusta koulutuksen oikeudenmukaisuudesta. Samalla taloudellinen eriarvoisuus, alueellinen eriytyminen ja sosiaalinen polarisaatio voivat murentaa yhteiskunnan koheesiota ja luottamusta sen oikeudenmukaisuuteen ja vakauteen. Polarisaatiokehityksessä yhä merkittävämpään asemaan on noussut myös käsitys tiedosta ja sen todenperäisyydestä. Tulevaisuudessa ei näy loppua esimerkiksi tieteellisen tiedon ja yhteiskunnallisten instituutioiden tuottaman tiedon tarkoitushakuiselle kyseenalaistamiselle tai vääristelylle osana hybrdivaikuttamista.

Koulun rooli tasa-arvon, luottamussuhteiden rakentamisen ja sosiaalisen liikkuvuuden mahdollistajana on historiallisesti ollut keskeinen. Koulun tärkeys näiden asioiden kannattelussa korostuu entisestään tulevaisuudessa: peruskoulu on edelleen paikka, jossa erilaisista taustoista tulevat oppilaat ja myös perheet kohtaavat, omaksuvat uusia tietoja ja taitoja sekä toimivat yhdessä. Tämä tarkoittaa peruskoulussa esimerkiksi tarvetta riittävän oppilaiden tarvitseman avun tarjoamiseen, kulttuurisen moninaisuuden arvostamiseen ja yhteisöllisyyden sekä pedagogiikan rakentamiseen tavalla, jossa jokainen kuuluu joukkoon. Koulun merkitys myös yhteisen tietopohjan ja tiedon arvioinnin taitojen rakentamisessa näyttäytyy polarisoituvassa maailmassa yhä keskeisempänä. Polarisaatiokehitys on myös kytköksissä teknologiseen kehitykseen: Jos koulu ei kykene tasaamaan yksilöiden välisiä eroja esimerkiksi tekoälyosaamisessa ja tekoälyn vaikutuksissa, teknologinen muutos voi johtaa yhteiskunnallisten erojen syventämiseen ja polarisaatiokehityksen vauhdittamiseen.

Oppimistulosten lasku ja kasvava koulutuksellinen eriarvoisuus

Suomalaisessa yhteiskunnassa näkyvä oppimistulosten heikkeneminen ja koulutuksellisen eriarvoisuuden kasvu on yhteydessä sosiaaliseen polarisaatioon sekä useisiin muihin ilmiöihin, kuten kasvaviin taloudellisiin eroihin ja hyvinvoinnin haasteisiin. Oppimistulosten lasku, nuorten ikäluokkien korkeakoulutustason nousun pysähtyminen ja henkisen hyvinvoinnin haasteiden lisääntyminen muodostavat nuorten näkökulmasta yhdistelmän, joka uhkaa sekä yksilöiden hyvinvointia että yhteiskunnan kestävästä kehitystä.

Osana koulutuksellisen eriarvoistumisen trendiä on hälyttävää, että esimerkiksi PISA-tulosten mukaan nykyisin jopa neljännes oppilaista jää esimerkiksi matematiikan arvioinnissa erittäin heikolle tasolle (taso 2 tai alle), ja toisaalta ero kanta-väestön ja maahanmuuttotautustaisen väestön oppijoiden välillä on OECD-maiden suurimpia. Samalla sekä koulujen sisäiset että koulujen väliset erot ovat kasvaneet. Seuraavilla koulutusasteilla näkyy nuorten ikäluokkien korkeakoulutettujen osuuden vajoaminen suhteessa eurooppalaisiin verrokkimaihin. Koulun onkin pystyttävä nostamaan osaamistasoa ja tuettava yhä uusilla tavoilla oppilaiden kykyä ja motivaatiota opiskeluun myös seuraavilla koulutusasteilla. Kokonaisuudessaan koulutuksen merkitys ei rajoitu vain osaamiseen, vaan laajemmin yksilön kokonaisvaltaiseen kehitykseen, hyvinvointiin ja yhteiskunnalliseen osallisuuteen.

Väestörakenne ja demografiset haasteet

Suomessa sosiaalisen polarisaation ja yhteiskunnallisen koheesion heikkene-
misen kriisiä korostavat myös kansallinen väestörakenteen muutos ja demografiset
haasteet, jotka johtavat myös voimakkaaseen alueelliseen eriytymiseen. Suomi on
maailman kolmanneksi vanhenevin maa, ja työikäisen väestön määrän lasku alkaa
näkyä konkreettisesti jo 2020-luvun loppupuolella. Tämä kehitys tuo mukanaan
paineita hyvinvointivaltion ylläpitämiseksi sekä koulutuksen rahoituksen ja henki-
löstöresurssien turvaamiseksi. Samalla koulutuksen järjestämisen alueelliset erot
kasvavat: maaseudun kouluverkon harveneminen ja kaupunkiseutujen paine ja
kaupunkisegregaatio tuottavat ristiriitaisia kehittämistarpeita eri puolilla maata.

Kyse on osin resurssien riittävydestä väestöään menettävillä seuduilla, ja toisaalta
ylisukupolvisen syrjäytymisen riskeistä eriytyvillä kaupunkiseuduilla. Maahan-
muutto kompensoi osittain kansallista syntyvyyden laskua ja tarjoaa mahdolli-
suuden osaajapulaan vastaamiseen, mutta edellyttää myös kouluilta kykyä kohdata
oppilaita yhä monimuotoisemmista taustoista ja tukea merkityksellisen elämän
lähtökohtia tasa-arvoisesti moninaistuvassa yhteiskunnassa. Tämä haastaa erityi-
sesti perusopetuksen yhdenvertaisuuden ja inklusiivisuuden rakenteita. Yhden-
vertaisen ja laadukkaan perusopetuksen järjestäminen vaatii vahvoja panostuksia
perusopetuksen rahoitukseen sekä valtion että kunnan tasolla, ja koulutuksen
resursoinnissa on varmistettava riittävä rahoituksen taso. Kuntien eriytyminen
aiheuttaa uudenlaisia resursointitarpeita perusopetukseen. Lasten määrän
vähentyessä yhteiskunnan tulee entistä vahvemmin sitoutua turvaamaan perus-
opetukselle riittävät resurssit. Samalla oppilaiden tarvitsemaa tukea on pystyttävä
tarjoamaan entistä moninaisemmat tarpeet tunnistaen.

Arvojen, merkityksellisyyden ja tulevaisuuden orientaation haurastuminen

Arvojen ja merkitysten pirstaloitumiseen liittyvä haaste kytkeytyy koulutuksen
perimmäiseen pyrkimykseen ihmisyyden ja merkityksellisen elämän rakentajana.
Suomessa koulu on historiallisesti tähdännyt nimenomaan sivistykseen, joka on
osaltaan näyttäytynyt pyrkimyksenä auttaa ihmisiä hahmottamaan näitä suuria
kysymyksiä ja rakentamaan niiden kautta motivaatiota elämään ja kyvykkyyttä sen
muutoksiin. Nyt nopeat kulttuuriset, teknologiset ja yhteiskunnalliset muutokset
ovat haastaneet vahvasti aiempia orientaatioita, joiden varaan ihmiset ovat raken-
taneet käsitystä hyvästä elämästä ja tulevaisuudesta. Tälle haasteelle tuo erittäin
konkreettisen ulottuvuuden työelämän ja palkkatyön urien muutos. Monissa
globaalin pohjoisen maissa on herätty pettymykseen siitä, että hyväkään koulutus
ei riitä turvaamaan vakaan nousujohteista työuraa tai edes tasaista toimeentuloa.

Näin koulutuksen perinteinen modernin yhteiskunnan tulevaisuusorientaatio eli käsitys koulutuksen merkityksestä palkkatyön uralle valmentavana vaiheena murenee.

Nuoret etsivät yhä useammin paikkaansa maailmassa ilman selkeitä vastauksia tai kuulumisen kokemuksia. Tässä tilanteessa peruskoulun tehtäväksi asettuu tukea uudenlaista merkityksellisyyttä ja tuottaa motivaatiota oppimiseen tilanteessa, jossa tulevaisuus on aiempaa epävarmempi ja maailma ympärillä edellyttää jatkuvasti uusien tulkintojen rakentamista. Filosofinen ajattelu, inhimillisen olemassaolon merkitysten pohtiminen ja kulttuurinen lukutaito tarjoavat oppilaille välineitä oman identiteetin ja elämän tarkoituksen rakentamiseen. Merkityksellisyyden kysymykset eivät ole tärkeitä ainoastaan yksilöiden näkökulmasta, vaan ne ovat tulevaisuuden yhteiskuntarauhan ja psyykkisen resilienssin ydintä. Peruskoululla on ainutlaatuinen mahdollisuus toimia paikkana, jossa nuoret voivat pohtia merkityksellisyyden kysymyksiä, tarkastella kulttuurisia maailmankuvia ja rakentaa omaa elämäntarkoitustaan ja tulevaisuusorientaatiotaan turvallisesti ja moninäkökulmaisesti.

Tunnistettuja nykykoulun haasteita

Yhteiskunnallisten muutosajureiden lisäksi visiotyön taustalla on peruskoulussa tunnistettuja opettajan työssä, koulun arjessa ja koulu yhteisössä näkyviä haasteita. Visioprosessissa näitä haasteita on kartoitettu muun muassa Verkkofoorumien (lähes 4 000 vastaajaa), OAJ:n toteuttama opetusalan henkilöstön kyselyn (noin 400 vastaajaa), OKM:n verkkosivujen lausuntotyökalujen, kahdeksan tulevaisuusdialogin (Tulevaisuusfoorumit ja Tulevaisuusdialogit) sekä opettajapaneelikeskustelujen kautta. Yhteensä vastaajia koulun ongelmakohtiin – samoin kuin koulun myönteisiin tulevaisuuskuviin – on ollut noin 5 000.

Merkittävänä peruskoulun haasteena myös työhön osallistuneiden suomalaisten äänissä nousee oppimistulosten lasku sekä osaamisen eriytyminen, jotka liitettiin osin heikkenevään koulutususkoon ja negatiiviseksi kääntyneeseen koulutusnarratiiviin. Ilmiöön kytkeytyvät myös oppilaiden korostuvasti eriytyvät taustat ja perheiden resurssit. Nämä tekijät näkyvät oppilaiden osaamisen lähtökohtien eroina ja kotien eriytyvänä kiinnittymisenä kouluun. Opettajat kantavat huolta erityisesti sosioekonomisesti hauraammista taustoista ponnistavien sekä maahanmuuttotaustaisten oppilaiden tilanteesta ja tuen riittämättömydestä.

Opettajat korostavat vastauksissaan myös erityisesti koulun taloudellisten resurssien puutetta, saatavilla olevan tuen vajavaisuutta sekä kiireen ja riittämättömyyden tunnetta. Kiireen korostetaan johtavan paitsi stressaavaan arkeen, myös työn

kehittämisen ja luovuuden heikkenemiseen. Niin ikään resurssivajeisiin liittyvästä oppikirjojen puutteesta kannetaan huolta tekijänä, joka lisää oppilaiden välisiä osaamiseroja.

Oppilaat puolestaan kokivat erityisinä haasteina kiusaamisen, turvattomuuden sekä yksinäisyyden kokemukset. Toive turvallisesta koulusta ja mukaan ottamisesta toistui vastauksissa läpi kaikkien keskustelujen. Myös opettajat nostavat kiusaamisen ja oppilaiden välisen kunnioituksen puutteen ja sosiaalisten konfliktien lisääntymisen, myös suoranaisen rasmin, keskeiseksi huoleksi.

Oppilaiden lisääntyvät hyvinvoinnin ja mielenterveyden haasteet huolestuttavat kaikkia vastaajaryhmiä, mukaan lukien vanhempia ja koulujen johtoa. Ilmiöön liitetään myös yksilöllisyyden ja kilpailumentaliteetin korostuminen tavalla, joka heikentää oppimisen iloa ja syväoppimisen motivaatiota.

Nämä tunnistetut haasteet, samoin kuin vastaajien ilmaisemat toiveet peruskoulun säilytettävistä vahvuuksista ja tulevaisuuden muutostoiveista, ovat kaikki olleet taustalla visioprosessissa myönteistä tulevaisuusvisiota ja siihen liittyvää koulun uutta narratiivia muotoiltaessa.

Ennakoimattomien muutosten kasvava merkitys

Muutosajureina kuvatut kehityskulut ovat vain osa maailmaa ja koulutustakin muutavista tekijöistä. Leimallista ajallemme ja näköpiirissä olevalle lähitulevaisuudelle on, että muutokset ovat yhä syvempiä ja nopeampia, ja että yhteiskunnat kohtaavat jatkuvasti suuren määrän toisiinsa kietoutuneita haasteita tai kriisejä.

Tunnistettujen muutosajureiden lisäksi maailmantilannetta luonnehtiikin entistä vahvemmin myös useiden samanaikaisten muutosten tuottama ennakoimattomien muutosten runsaus. Monet tutkijat puhuvat tämän vuoksi polykriisin eli monikriisin tai jopa permakriisin, pysyvän kriisin, ajasta, jonka arvioidaan leimaavan tulevaisuutta myös seuraavina vuosikymmeninä. Esimerkiksi viime vuosien koronapandemia, Venäjän hyökkäyssota Ukrainaan sekä tekoälyn nopea läpimurto ovat olleet mustan joutsenen tyyppisiä, ennakoimattomia tai erittäin epätodennäköisinä pidettyjä, mutta toteutuessaan vaikutuksiltaan dramaattisia, tapahtumia. Niiden vaikutus kansainvälisesti laajeni todella nopeasti myös Suomeen; yhteen kytkeytyneessä maailmassa muutoksilla on välitön globaali potentiaali.

Vaikeasti ennakoitavat muutokset korostavat sitä, että ennakointiin perustuvien suunnitelmien rinnalle tarvitaan vahva käsitys suunnasta, jota voidaan hakea muuttuvista olosuhteista riippumatta. Visio auttaa toivottua tulevaisuutta kohti

suuntaamisessa myös muuttuvissa oloissa. Samalla korostuvat resilienssin ja muutostaitojen merkitys koulutuksen tavoitteena, sekä fokus elämään, joka on merkityksellinen myös epävarmassa maailmassa.

Mikä on koulun merkitys jatkuvassa muutoksessa?

Koulun tehtävänä ei ole tarjota vastauksia muutosten aiheuttamiin akuutteihin kriiseihin tai korjata niiden jälkiä. Koulu ei ole myöskään passiivinen muutoksiin sopeutuja. Sen sijaan koululla on tärkeä rooli rakentaa muutosten edellyttämiä valmiuksien oppilaiden tietoihin, taitoihin ja maailmankuvaan, vahvistaa yhteiskunnan luottamussuhteita ja rakentaa perusosaamista. Näiden tekijöiden avulla Suomi voi menestyä ja olla kokoaan suurempi toimija nopean muutoksen ajassa.

Toisin sanoen koulu voi omalta osaltaan luoda myönteistä tulevaisuutta tietoisena keskeisistä aikaan vaikuttavista muutosajureista ja haasteista. *Koulu ei voi korjata yksin yhteiskunnallisia haasteita, mutta sen on tärkeää tunnistaa mahdollisuutensa muuttaa maailmaa konkreettisena yhteiskunnallisena toimijana, sekä sen läpi kulkevan uuden sukupolven osaamisen voimalla; opettamalla nuoria, jotka haluavat jatkaa oppimista ja kehittää ratkaisuja yhteisiin ongelmiin.*

Tämän lisäksi koululla on oltava oma visionsa hyvästä tulevaisuudesta, joka ei perustu vain muutosajureihin reagoimiseen, vaan syvempään pohdintaan siitä, mikä on koulun keskeisin tehtävä, ja mihin haluamme ihmiskuntana kehittyä. Visiossa pyritäänkin löytämään koululle kirkas synteesi tulevaisuuden koulun ja oppimisen tehtävästä, merkityksestä ja suunnasta. Tämä yleiskuva auttaa rakentamaan peruskoulua, joka voi olla jatkuvasti uudistuva tulevaisuuden muotoilija.

Tavoitteena on myös, että visio innostaa koko yhteiskuntaa koulun avuksi tavoittelemaan myönteistä tulevaisuutta. Visio haastaa koko suomalaisen yhteiskunnan pohtimaan, millaista osaamista ja tulevaisuutta haluamme tulevaisuuden koulun rakentavan. Mikä on peruskoulun rooli yhteiskunnallisen eheyden, ekologisen kestävyuden ja demokratian puolustamisessa? Millaisilla pedagogisilla ratkaisuilla voimme vahvistaa oppilaiden kykyä yhteistoimintaan, kriittiseen ajatteluun ja tulevaisuuden suuntaamiseen? Kuinka turvaamme jatkossakin vahvan inhimillisen ajattelun taidon?

Viimeaikaiset kehityskulut osoittavat, miten monen todella suuren valinnan edessä työssä olemme. Esimerkiksi tekoäly pakottaa meidät ottamaan kantaa siihen, mitä ihmisen oikeastaan tulee osata, kun koneet osaavat jo hyvin suuren osan niistä taidoista, joihin aiemmin oletimme tarvittavan ihmistä. Mikä on inhimillisen

osaamisen tavoite ja ihmisen rooli? Toisaalta globaalit koulutustoimijat ja kehittyvä teknologia mahdollistavat tulevaisuudessa jatkuvasti lisääntyvän yksilöllistymisen ja yksilön akateemisten vahvuuksien vahvistamisen tekoälytuutorien avulla. Kaupalliset toimijat tai esimerkiksi kansallisten koulujen sijaan verkossa toimiviin yhteisöihin suuntautuneet globaalit toimijat voivat astua entistä vahvemmin koulutuksen kentälle. Kun koulu voisi näyttää myös täysin erilaiselta kuin nyt – esimerkiksi täysin yksilöllistyneeltä tekoälytutoreiden ohjaamalta paikattomalta oppimiselta – meidän täytyykin kysyä, millaisen koulun todella haluamme.

Yhteiskunnan moninaistuminen ja sosiaalinen polarisaatio herättävät myös kysymyksen siitä, halutaanko koulutusjärjestelmän tarjoavan entistä enemmän erilaisia yksilöllisiä vaihtoehtoja räätälöityjen koulutuspalveluiden tavoin, vai näemmekö, että koulu on ensisijaisesti yhteinen oppimisen ja kasvun paikka, jossa oppilaat kasvavat koulu yhteisön ja yhteiskunnan jäsenyyteen, ja joka pyrkii myös kaventamaan sosiaalisia kuiluja. Mikä on koulun suhde yksilöön, demokratiaan ja yhteiskuntaan?

Visiotyössä on haettu vastauksia näihin kysymyksiin. Niinpä sen punaiseksi langaksi on valittu koulun merkitys elämän kannattelussa sekä suomalaisen koulujärjestelmän ytimessä oleva sivistys. Sivistys koulun päämääränä tarkoittaa pyrkimystä jatkuvaan ajattelun kehitykseen ja ihmisyyden kasvuun. Se tarkoittaa myös sitä, että ei ole lopullista, pysähtynyttä käsitystä siitä, mitä ihmisenä olemme ja mikä on suhteemme ympäröivään maailmaamme. Tämä sivistyksellinen pyrkimys ohjaa koulua edistämään toistuvia maailmankuvan päivityksiä ja murroksia. Niissä kyse on paitsi tiedollisista asioista myös kehittyvistä arkisista, metakognitiivisista ja yhteiskunnallisista käytännöistä. Näin sivistys rakentaa transformatiivisia taitoja eli kykyä ja tahtoa käyttää omaa osaamistaan yhteiseen hyvään muuttuvassa maailmassa.

Pyrkimys sivistykseen ja transformatiivisiin taitoihin korostuu tässä ajassa, jossa ihmisen ymmärrys itsestään ja suhteestaan sekä muuhun luontoon ja elonkirjoon että tekoälyyn ja teknologiaan muuttuu. Tässä tilanteessa koulun tulee auttaa löytämään lähtökohtia ja välineitä etsiä läpi elämän vastauksia siihen, keitä olemme ja miten meidän tulisi ihmisinä toimia. Vision viitoittaman tulevaisuuden peruskoulun syvällisin muutos onkin jatkaa oppimisen polkua yksilöllisistä tiedoista ja osaamisesta kohti toimijuutta ja yhdessä luotavaa merkityksellistä elämää.

Osa II: Elämää varten

4 Peruskoulu elämää varten

Tulevaisuuden peruskoulu on elämää varten: merkityksellistä elämää, elämää yhdessä sekä elämää maapallolla. Vuonna 2045 suomalainen peruskoulu luo oppilaille laaja-alaista sivistystä ja antaa tarvittavat tiedot ja taidot osallistua yhteiskuntaan, kantaa vastuuta ja elää merkityksellistä elämää yhdessä muiden kanssa. Yhteiskunnan luottamusta rakentava koulu on myös itsessään tärkeä yhteisö, jonka osallisuuden kasvu avaa oppilaille polun yhteiskunnalliseen toimijuuteen.

Tavoitteena on, että peruskoulumme on yksi maailman parhaita paikkoja oppia ja opettaa. Kansainvälisissä sekä kansallisissa arvioinneissa oppilaiden osaamistaso, luovuus ja ongelmanratkaisukyky sekä kouluviihtyvyys ovat erinomaisella tasolla. Oppilaiden sukupuoli tai kotitausta ei erottele oppilaiden taitoja eikä taidoissa ole merkittäviä eroja eri alueiden tai koulujen välillä. Kaikki oppilaat saavuttavat elämässä ja jatko-opinnoissa tarvittavat tiedot ja taidot. Inhimillinen pääoma on Suomessa perusta, jolle yhteiskuntamme osaaminen, menestys ja hyvinvointi rakennetaan. Peruskoulu vahvistaa ikäluokan valmiuksia jatko-opintoihin ja tukee korkean koulutustason saavuttamisen lähtökohtia seuraaville koulutusasteille siirryttäessä. Koulutususkon korkealla ja sivistyksellisiä perusoikeuksia kunnioitetaan. Koulussa opiskelevia sekä siellä työskenteleviä arvostetaan.

Peruskoulu edistää tasa-arvoa, oikeudenmukaisuutta ja hyvinvointia yhteiskunnassa. Koulu ennaltaehkäisee syrjäytymistä sekä tuottaa inhimillistä ja sosiaalista pääomaa. Se välittää kulttuuriperintöä ja edistää kulttuurista osaamista. Koulun tulevaisuustehtävänä on valmentaa yksilöitä ja yhteisöjä kohtaamaan yhteiskunnallisia muutoksia ja tekemään kestäviä valintoja.

Suomalaiseen yhteiskuntaan peruskoulu tuo sivistyksen jatkuvuutta, jaettua ongelmanratkaisutaitoa, toimijuutta ja luovan ajattelun kykyä. Koulu vahvistaa demokratiaa tukevaa yhteisöllisyyttä, kuuluvuuden kokemusta ja keskinäistä luottamusta. Instituutiona peruskoulu edistää sosiaalisesti ja ekologisesti kestävästä yhteiskuntaa. Koulun tavoitteissa korostuu yhteistyö kodin kanssa opetus- ja

kasvatustehtävissä ja laaja yhteistyö muiden ammattiryhmien ja yhteiskunnan toimijoiden kanssa. Näin lapsille ja nuorille varmistetaan monipuolinen perustaitojen ja -tietojen pohja, jonka rinnalla on vahva inhimillinen kasvu.

Peruskoululaisista käytetään visiossa käsitettä oppilas, sillä tämä nostaa esiin peruskoulun jatkuvuutta ja oppilaan roolia osana kouluyhteisöä. *Visiossa koulun keskiössä on aina lapsi ja nuori itse; aktiivisena oppilaana*, joka kulkee läpi peruskoulun rinnallaan opettajat ja koulun muut aikuiset koko elämän mittaista oppimisen matkaa.

Vaikka visiossa puhutaan paljon ”koulusta” toimijana, lapsi ja nuori ei silti ole toiminnan passiivinen kohde. Huomion kiinnittämisellä kouluun halutaan alleviivata, että peruskoulun visio käsittelee nimenomaan koulutusinstituution, koulun, toimintaa ja vastuita. Toisin sanoen visiossa korostetaan tätä kautta sitä, miten koulutusjärjestelmä ja koulu instituutiona toimivat sekä oppilaiden että koulun aikuisten hyväksi. Vision keskeisenä näkökulmana kuitenkin on, että oppilaiden oma rooli koulussa on aina aktiivinen. Koulun arjessa lapsi on aina keskeinen toimija, ja koulun tehtävä on mahdollistaa ja varmistaa tämä. Oppilas kasvaa toimijuuteen koulun ikätasoisesti tukemana. *Oppilaiden rinnalla koulun sydämenä toimivat ovat opettajat ja koulun aikuiset*. He ovat toimijoita, jotka keskeisimmin määrittelevät koulun kulttuurin ja toteuttavat koulun tärkeää opetuksen ja kasvatuksen tehtävää, ja joiden työstä koulutusjärjestelmä samanaikaisesti pyrkii tekemään merkityksellistä ja heidän hyvinvointiaan tukevaa.

Koulutusjärjestelmän ja koulun roolin korostamisella halutaan painottaa myös koko koulutusketjun merkitystä. Peruskoulu on osa sivistyksen kokonaisuutta, jossa opetus, kasvatust ja hoiva tukevat lapsen ja nuoren matkaa kohti sivistystä ja jatkuvaa oppimista. Oppilaan matka alkaa varhaiskasvatuksesta, ja jatkuu esi- ja perusopetuksen jälkeen toiselta asteelta kohti kolmannen asteen opintoja tai esimerkiksi vapaata sivistystyötä, ja oppiminen jatkuu koko elämän.

Koulutuksen uusi orientaatio

Vision ehdotukset muutoksista peruskouluun perustuvat maailman muutoksiin, jotka ovat johtaneet muissakin maissa tarpeeseen ajatella koulutuksen merkitystä uusista näkökulmista: On selvää, että enemmän samaa ei riitä ratkomaan ihmiskunnan ja suomalaisen yhteiskunnan haasteita. Koulun täytyy toimia toisin, jotta tulevaisuutemme voisi olla toisenlainen. Teknologinen kehitys, erityisesti tekoälyn nopea eteneminen, ekologinen kriisi, sosiaalinen polarisaatio ja nuorten kokemukset merkityksettömyydestä haastavat syvällisesti sen, mitä koulutus on ja mihin

sen tulisi pyrkiä. Visiossamme tulevaisuuden koulutuksen tarkoituksena on ensisijaisesti kannatella laaja-alaista inhimillistä kasvua ja oppimista, joka tähtää sivistykseen, merkitykselliseen elämään ja maailman muuttamisen kykyyn. *Ihmiskunnan selviytymistä ja yhteiskuntien vakautta uhkaavien kriisien valossa peruskoulun tehtävä tulevaisuudessa ei ole vain valmistaa nuoria sopeutumaan muuttuvaan maailmaan, vaan antaa heille myös jaettavaa kyvykkyyttä ja vastuullista toimijuutta sen uudistamiseen.*

Myös vision taustana olevat 5 000 suomalaisen äänet alleviivaavat sitä, että koulutuksen muutostarpeet ulottuvat laajemmalle kuin vain opittavaan tietosisältöön: kyse on siitä, miten suhtautua elämään ja rakentaa kokemusta elämän merkityksellisyydestä. Maailman muutosajurit ja suomalaisten kokemus nykypäivän ongelmista haastavat tällä hetkellä aidosti uudelleenmäärittelemään koulutuksen tarkoitusta ja päämäärää. Mielenterveyden kriisit ja hyvinvoinnin vajeet eivät ole vain yksilöiden haasteita, vaan niillä on vaikutusta koko yhteiskunnan vakauteen ja taloudelliseen kestävyYTEEN. Koulu ei voi yksin korjata yhteiskunnallisia haasteita, mutta se voi tarjota lapsille ja nuorille heidän tarvitsemaansa tukea yhdenvertaisten mahdollisuuksien varmistamiseksi, vahvistaa yhteisöön kuulumisen kokemusta ja taitoja toimia yhteisen hyvän eteen.

”Monimutkaisessa maailmassa ja epävarmassa tulevaisuudessa navigoiminen edellyttää nimenomaan laajaa yleissivistystä sekä halua ja kykyä oppia uutta. Tämä luo resilienssiä, mitä tarvitaan tilanteessa, jossa tulevaisuus on poikkeuksellisen epävarma ja epäennustettava.” -Verkkofoorumiin osallistuja

Oppimisen näkökulmasta koulun muutostarpeet tarkoittavat keskittymistä monipuolisen inhimillisen kasvun tukemiseen, eli niin kutsuttuja akateemisia perustaitoja laajempiin oppimistavoitteisiin. Muutos vaatii myös vahvistuvaa painotusta kasvuun kohti toimijuuden ja muutoksen taitoja eli transformatiivisia taitoja, kuten kykyä käyttää osaamistaan ja tietoaan hyvään. Näkökulma oppimiseen on myös aiempaa globaalimpi, koska yhä suurempi osa suomalaista yhteiskuntaa koskevista haasteista on kansainvälisiä, ja ratkaisuja on haettava keskinäisriippuvuuksien maailmassa.

”Koulu on kuin pienoisyhteiskunta, jossa opetellaan yhdessä taitoja elämää varten. On tärkeä tehdä näkyväksi jokaisen vaikuttamismahdollisuudet ja oma rooli kokonaisuudessa. On tärkeä tuoda esille se, että me kaikki olemme tärkeitä ja voimme vaikuttaa.” -Webropol-kyselyyn vastaaja

Vahvojen perustaitojen ja inhimillisen kasvun yhdistävä näkökulma tarkoittaa esimerkiksi luonnon kestävyys osalta sitä, että koulun on yhtäältä luotava oppilaille tietopohjaa ilmastomuutoksesta, mutta myös kehitettävä oppilaiden systeemi-ajattelua ja kykyä arvioida kokonaisvaltaisesti oman elämäntapansa vaikutuksia sekä tuettava kykyä osallistua yhteiseen toimintaan. Tämä kattaa paitsi aiempaa tehokkaampia tapoja hyödyntää luonnon rajallisia resursseja myös pyrkimystä kehittää kohtuusratkaisuja ja -taitoja: Minkälaiset asiat luovat riittävää hyvinvointia kaikille ja aina, ja kuinka niitä tuotetaan niin, ettei päädytä kohtuuttomuuteen luonnon tai muiden ihmisten kustannuksella? Samalla koulun pitää tarjota paikkoja keskustella siitä, mikä on kohtuullista ja riittävää niin omalta, muiden ihmisten, tulevien sukupolvien kuin luonnonkin kannalta.

Yksi tällä hetkellä korostuvista tulevaisuuden koulun valinnoista liittyy inhimillisen osaamisen ja teknologian suhteeseen. Elämme useiden tutkijoiden mukaan ratkaisevaa hetkeä, jolloin joudumme määrittelemään perustavanlaatuisella tavalla inhimillisen älykkyyden ja teknologian – erityisesti tekoälyn – välisen suhteen tavalla, jonka seuraukset ulottuvat tuleville vuosikymmenille. On esitetty esimerkiksi, että tietyt inhimilliset taidot, kuten vieraiden kielten taito tai laaja yleis-tieto, tulisivat tulevaisuudessa tarpeettomiksi, kun tekoäly on näissä huomattavasti ihmistä kehittyneempi. Nämä ajatukset ovat jatkumoa modernin ajan osaamisen logiikalle, jossa on korostettu ihmisen osaamisen merkitystä asioissa, joita koneet eivät voi tehdä: vastaavasti taidot, joita koneet osaavat, määrittävät herkästi ihmisille ”turhiksi”.

Teknologisen kehityksen määrällinen ja laadullinen nopeus herättää kuitenkin kysymyksen siitä, missä vaiheessa teknologia on niin kehittyntä, että se osaa kaiken tai lähes kaiken, mitä ihminen voi osata. Jos keskitämme omaa kehitystämme ja oppimistämme ensi sijassa siihen, mitä koneet eivät osaa, vaarana on inhimillisen osaamisen peruuttamaton kapeutumisen. Esimerkiksi vieraiden kielten taito ei ole vain teknistä osaamista, jonka voi korvata tekoälyn käänöksillä: vieraan kielen oppiminen jättää aivoihin jäljen, kehittää yleisiä kognitiivisia kykyjämme sekä syventää muiden kulttuurien ja maailmankuvien ymmärtämistä ja myötätuntoa. Visiossa inhimillistä osaamista ei kavenneta teknologian ehdoilla, vaan oppimisessa on kyse ihmisen kasvusta.

”Ajattelu on jotain mitä tekoäly ei osaa tehdä. Sitä on hyvä kehittää nuoresta pitäen.” -Verkkofoorumiin osallistuja

Sen sijaan, että visio lähtisi siitä, että ihmisen osaamista painotetaan teknologiaa täydentävänä, siirrymme visiossa vastakkaiseen ajatukseen: määrittelemään osaamisen tavoitteet inhimillisen kasvun kautta. Vision ytimeen nostetaan näin

oppilas, ja koko inhimillisen osaamisen laajuus ihmisenä kehittymisen ja sivistyksen näkökulmasta. Inhimillinen osaaminen ei ole vain teknologian kehityksen jakojäännös, vaan teknologian kehitys korostaa inhimillisen kehityksen ja osaamisen itseisarvoa. Myös ihmisen kyky luoda teknologian avulla merkityksellisiä ratkaisuja perustuu siihen, että inhimillinen osaaminen on mahdollisimman laaja-alaista. Kun ihminen pystyy koulutuksen avulla kasvamaan täyteen osaavaan ja luovaan mittaansa, ihminen ei ole lisäarvo teknologialle, vaan teknologia ihmiselle.

Tämä tavoite suuntaa koulua kohti ihmisen ja oppilaan menestystä inhimillistä älyämme täydentävän tekoälyn tukemana. Samalla se varmistaa yhteiskunnan teknologisesti kestävä kehityksen ja rakentaa resilienssiä suhteessa ennakoimattomiin teknologisiin muutoksiin tai mahdollisiin ongelmatilanteisiin. Tekoälyn ja teknologian täysimääräinen hyödyntäminen vaatii ihmisiltä kykyä ohjata niiden toimintaa ja kehitystä. Mikäli esimerkiksi tekoälyn tai muun ”älykkään” teknologian kehitys jatkuu vahvana, ihmisten rooliksi muodostuu yhä voimakkaammin teknologian ohjaaminen ja sen tuotosten ja ratkaisujen arvioiminen. Tämä tavoite vaatii erittäin laaja-alaisia taitoja, eettistä kyvykkyyttä sekä hyvää yleissivistystä. Tekoäly ei voi auttaa ihmistä pääsemään perille, jos emme itse osaa määritellä sille oikeaa suuntaa. *Suppeampi määrittely ihmisen osaamiselle vaarantaisi ihmislajin kehityksen osaamisen kapeutuessa ja teknologian johtamisen vaikeutuessa.*

Tulevaisuuden peruskoulu vaalii näin monimuotoisia inhimillisiä taitoja.

Oppimisen ydinkysymys on, mitä ihmisen tulee osata ollakseen mahdollisimman hyvä ja sivistynyt *ihminen* ja yhteisön jäsen. Vaikka jokin taito olisi teknisenä taitona yhteiskunnassa ”turha”, se saattaa olla koulussa opetettavaksi keskeinen, mikäli se edistää inhimillistä kasvua tavalla, jota ei ole saavutettavissa muutoin. Yksi visiomme ydinajatuksista on, että oppimisen peruste ja tavoite ei lähtökohtaisesti ole vain kysymys opittavan tiedon tai taidon itsenäisestä hyödyllisyydestä, vaan myös tietyn *oppimisen prosessin* hyödyllisyydestä inhimillisen ajattelun kehitykselle.

Myös työmarkkinoiden ja talouden muutokset nostavat esiin tarpeen laaja-alaiselle inhimilliselle osaamiselle, joka ei ainoastaan pyri täydentämään teknologian puutteita. Kehittämällä koulussa laaja-alaisesta inhimillistä osaamista, luodaan oppilaille oman elämänpolun aktiiviselle etsimiselle monipuolisia aineksia. Viimeisenä näkökulmana laaja-alaisen inhimillisen osaamisen tärkeydestä on teknologian riskien luonne. Teknologian riskit liittyvät ensisijaisesti inhimilliseen, moraaliseen kykyymme *käyttää* näitä teknologioita oikein. Kun tekoälyn kaltaisten teknologioiden kehitys etenee nopeasti, on riskien hallinnan kantilta kriittistä,

että koulutusjärjestelmä kykenee luomaan edellytyksiä teknologian eettisesti kestäväälle käytölle ja ohjaamiselle. Tähän liittyy myös kyky punnita sitä, mitä ei tule tehdä, vaikka teknologia antaisi siihen mahdollisuuden.

Mitä visio haluaa säilyttää, jotta peruskoulu on elämää varten?

Koulun toimintaympäristöä myllertävät muutosajurit korostavat säilytettävien elementtien tunnistamisen tärkeyttä. Jos haluamme säilyttää nykyisiä vahvuuksia, ne on tunnistettava keskeisinä visioelementteinä, joita tulevaisuudessa on pystyttävä suojaamaan.

Yksi tärkeimmistä säilytettävistä elementeistä on **peruskoulu kaikille yhteisenä ja maksuttomana kouluna**, jossa edistetään sivistystä ja koulutuksellista tasa-arvoa. Tällöin koulun tehtäviin kuuluu tukea paitsi oppilaiden tietojen ja taitojen karttumista myös tervettä kasvua ja kehitystä. Nämä piirteet antavat mahdollisuuden kaikkien pitämiseen mukana, yhteisöjen rakentamiseen ja demokratian tukemiseen. Kaikille yhteinen peruskoulu on globaalisti tarkastellen edelleen edistyksellinen – jopa radikaali – innovaatio. Useissa muissa maissa tutkijat ja koulutuksen kehittäjät tunnistavat tämänkaltaisen järjestelmän kriittisen tärkeäksi, mutta omissa lähtökohdissaan saavuttamattomaksi. Koulutuskeskusteluissa koulun yhtenäisyys nähdään tärkeänä reittinä yhteiskunnalliseen koheesioon. Näiden peruskoulun peruselementtien osalta onkin mahdollista todeta, että monessa muussa maassa toivottu tulevaisuus on jo nyt täällä.

Koulutusjärjestelmän tärkeänä piirteenä nähdään myös koulujen **julkinen rahoitus**. Tämä vahvuus kaipaava Verkkofoorumin vastaajien mukaan tukea, sillä osallistujat nostivat esiin huolen rahoituksen riittävydestä, ja visiotyöhön osallistuneet asiantuntijat korostivat myös huolta siitä, että Suomessa opetukseen käytettävä aika on kansainvälisesti vertaillen suhteessa vähäisempi. Keskeisimpiä säilytettäviä elementtejä ovat myös koulun toiminnasta vastaava **rehtori** sekä **opettajat**. Samoin niihin kuuluvat **opettajan autonomia**, **opetussuunnitelman mahdollistama pedagoginen vapaus**, **laadukas opetus ja vahva rooli** oppimisen ja kasvun ohjaajana, näkemys **opettajan ja oppilaan pedagogisen suhteen ensisijaisuudesta** oppimisessa, opettajan koulutuksen, työn ja koulun kehittämisen **tutkimusperustaisuus**, sekä **painotus lähikouluihin**. Lähikoulujen osalta merkittävänä tekijänä on myös **koulurakennus paikkana**: fyysinen koulu on lähtökohta yhteisöllisyydelle ja kohtaamiselle.

Suomalaisessa koulutuksessa on perinteisesti ollut **vahva painotus ihmisenä kasvun tukemiseen**. Peruskoulun pedagogiikassa on hyödynnetty monipuolisesti esimerkiksi **taido- ja taideaineita**, sekä liikuntaa ja kehollisuutta. **Koulun toiminnan**

monipuolisuus ja esimerkiksi maksuton kouluruokailu sekä opiskeluhuolto ja koulupäivän tai -matkan aikana tapaturmien hoito on tunnistettu myös oppilaiden mahdollisuuksia tasa-arvoistaviksi tekijöiksi. Nämä onnistumiset on tunnistettu varjeltaviksi, vahvistettaviksi ja säilytettäväksi globaaleiksi vahvuustekijöiksi, joiden varaan tulevaisuus ripustetaan, ja joiden ympärille vision muutokset on mahdollista suunnitella.

Mikä muuttuu, kun koulu on elämää varten?

Osa vision lähtökohdista on uusia. Osa puolestaan hakee uudenlaista painotusta ja näkökulmaa ilmiöihin, jotka ovat opetussuunnitelmassa tai koulussa läsnä, mutta joita tulisi edelleen vahvistaa. Uuden näkökulman ytimessä on koulu elämää varten olevana yhteisönä, ja tavoitteessa korostuvat merkityksellinen elämä, elämä yhdessä sekä elämä maapallolla. Vision viitoittaman tulevaisuuden peruskoulun syvällisin muutos on näin jatkaa oppimisen polkua yksilöllisistä tiedoista ja osaamisesta kohti toimijuutta ja yhdessä luotavaa merkityksellistä elämää. Uusia, uudelleen määrittäviä tai uusin tavoin painottuvia ilmiöitä ovat visiota tiivistäen etenkin:

Sivistys muutosvoimana

Peruskoulun sivistyskäsityksen ytimessä on tahto käyttää osaamistaan hyvään. Koulu ei vain reagoi ympäröivään muutokseen, vaan suuntaa yhteiskunnan kehitystä kohti myönteistä tulevaisuutta.

Oppiminen ja inhimillinen kasvu

Oppimisen tavoitteena on inhimillinen kasvu, jossa vahvat perustiedot ja -taidot yhdistyvät eettisiin, sosiaalisiin ja joustavan ajattelun taitoihin sekä kykyyn ohjata omaa oppimistaan. Opettajat tukevat oppilaita vahvistamaan muutoksen, merkityksen rakentamisen ja elämän taitoja. Näitä ovat toimijuustaidot, kyky ymmärtää itseä ja muita sekä valmius ylläpitää toivoa epävarmoissa tilanteissa. Opetus on monipuolista: peruskoulussa tunnistetaan tunteen, liikkeen, mielikuvituksen ja kulttuurin merkitys taitojen kehitykselle sekä inhimilliselle kasvulle.

Hyvinvointi oppimisen perustana ja tuloksena

Oppiminen ja hyvinvointi kytetään entistä voimakkaammin yhteen: hyvinvointi on oppimisen edellytys, ja oppiminen lisää hyvinvointia. Hyvinvointi ymmärretään sekä yksilöllisenä että yhteisöllisenä tavoitteena. Koko kouluyhteisön psyykkinen,

sosiaalinen ja fyysinen hyvinvointi kannattelee myös jokaisen oppilaan yksilöllistä hyvinvointia. Hyvinvoiva, turvallinen koulu on paikka, jossa saa epäonnistua turvalisesti, ja jossa jokaisen onnistumisesta iloitaan.

Korkea osaamistaso ja sosiaalinen kestävyys

Koulu varmistaa oppilaiden perustaitojen, oppimisen ja inhimillisen kasvun yhdenvertaisuuden moninaistuvassa yhteiskunnassa, vaikka lähtökohtien erot kasvaisivat. Yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa edistetään pitämällä odotukset jokaiselle oppilaalle korkealla ja tarjoamalla suunnitellusti riittävä tuki tavoitteiden saavuttamiseen. Korkea osaaminen vahvistaa suomalaisen yhteiskunnan osaamistasoa, kun oppilaat jatkavat koulutuksen ketjussa seuraaville koulutusasteille.

Kestävä osaaminen teknologian aikakaudella

Tulevaisuuden teknologia ylittää inhimillisen tiedonkäsittelyn rajat. Oppimisen lähtökohtana ei tällöin voi olla, että ihmisen on osattava se mitä kone ei osaa. Peruskoulu varmistaa sivistyksen kestävyuden ja nostaa oppimisen keskiöön ihmisenä kasvamisen ja inhimilliset taidot, joita teknologia täydentää. Ajattelun ja eettisen harkinnan taidot yhdistyvät monipuolisiin digitaalisiin taitoihin, kykyyn säädellä suhdettaan teknologiaan sekä ymmärrykseen myös siitä, mitä ihmisen ei tule tehdä, vaikka se olisi teknologisesti mahdollista.

Merkitys rakentuu jokaisena päivänä

Merkityksellinen elämä rakentuu läpi koulun sivistystehtävän. Opettaja ohjaa oppilasta kohti henkilökohtaista merkityksellisyyttä auttamalla löytämään kullekin merkitykselliset asiat, jotka tuottavat hyvää myös toisille. Merkityksellisyys kiinnittyy myös kokemukseen siitä, että on itse merkityksellinen muille. Koulu vahvistaa yhteyttä muiden ihmisten ja luonnon kanssa ja johdattaa ihmisyyden kohtamiseen taiteen kautta. Merkityksellisyyden kokemus arjessa vahvistaa oppimista; koulu ei motivoi oppimaan ainoastaan tulevaisuuden vuoksi, vaan koulu on oppilaille merkityksellistä jokaisena päivänä. Koulussa vaalitaan merkityksellisyyden kokemusta myös opettajan ja muiden koulun aikuisten työssä.

Koulu yhteisönä rakentaa yhteistä hyvää

Vision peruskoulu asettuu rohkeasti vastavoimaksi yhteisöllisyyttä heikentäville kehityskuluille ja luo osallisuutta tukevia yhteisöjä. Yhteisö ei edellytä samanlaisuutta, vaan antaa tilaa eri ajattelutavoille ja mielipiteille. Yhteisön ytimessä on kaikkien tahto toimia yhteisen hyvän eteen. Opettajat ja koulun muut aikuiset

toimivat yhteisön sydämenä, ja pedagogiikassa tunnustetaan, että monet tärkeimmistä tulevaisuuden taidoista opitaan yhdessä. Kuulumisen kokemus ja vastuullinen toimijuus luovat yhteiskuntaan keskinäistä luottamusta ja kykyä kohdata epävarmoja tulevaisuuksia yhdessä.

Tulevaisuustaitoinen koulu ja oppilas

Koulu suuntautuu tulevaisuuteen koko koulutusjärjestelmän tasolla. Yhteisiä tavoitteita asetetaan ja uudelleenarvioidaan laajassa kansallisessa yhteistyössä, jotta koulu voi tarttua myönteisiin mahdollisuuksiin nopeasti muuttuvassa maailmassa. Yhteiset kansalliset toimintatavat sekä tutkimusperustainen kehittäminen lisäävät osaamisen kestävyyttä ja tasa-arvoa. Koulussa kasvaa myös oppilaiden tulevaisuustaitoisuus: vahvat oppimaan oppimisen taidot, elinikäisen oppijan identiteetti sekä monipuoliset demokratiataidot ja niihin kytkeytyvä jaettu tiedollinen elämämaailma.

Teknologia ihmisyyden palveluksessa

Koulu suuntaa jatkuvasti kehittyvää teknologiaa palvelemaan ihmisyyden kasvua. Käytettävän teknologian valinta ja soveltaminen koulussa on pedagogisesti arvioitua ja perusteltua. Teknologiaa sovelletaan syventämään inhimillistä kohtaamista, sekä mahdollistamaan oppilaan erityispiirteet huomioivaa ohjausta, tasa-arvoisempaa oppimista ja parempaa tiedon hyödyntämistä koulun toiminnassa. Perustietojen ja -taitojen harjoittelu toimivat tärkeänä pohjana tekoälyn ja teknologian harkitulle käyttämiselle ajattelun kehittämisen tukena.

Yhteistyö kotien kanssa syvenee

Moninaistuvassa yhteiskunnassa kouluun ja kouluyhteisöön kiinnittyminen sekä luottamus koulua kohtaan edellyttävät yhä enemmän keskustelua ja yhteistyötä. Koulun suunnitelmallisesti johtama kasvatuskumppanuus kotien kanssa vahvistaa koulun mahdollisuutta toteuttaa pedagogista tehtäväänsä. Yhteistyössä koulu voi myös saada apua lähiyhteisöiltä ja vahvistaa oppilaidensa tasa-arvoa tukemalla perheitä näiden kasvatustehtävässä.

Oppimisen ekosysteemi koulun tukena

Koulu avautuu yhteiskuntaan ja naapurustoihin, ja yhteistyö muiden toimijoiden, kuten eri julkisten palveluiden, yhteisöjen ja yritysten sekä koulun avuksi tulevien kansalaisten kanssa syvenee. Laaja toimijoiden välinen yhteistyö organisoidaan toimivaksi oppimisen ekosysteemiksi. Tavoitteena on, että koulu saa yhä

vahvemmin tavoitteisiinsa suunnattua tukea myös muualta tilanteessa, jossa oppilaiden tarpeet eriytyvät ja haasteet erilaistuvat. Samalla yhteistyö mahdollistaa oppilaille enemmän merkityksellisiä oppimisen, kuulumisen ja onnistumisen kokemuksia.

Koulurakennukset yhteisöjen kohtaamispaikkana

Koulujen alueellinen rooli yhteisöllisyyden vahvistajana korostuu: koulurakennukset toimivat tapaamisen paikkoina, joissa eri toimijat tuovat yhteisöjä yhteen ja lisäävät oppilaiden harrastamisen mahdollisuuksia. Koulurakennus vahvistaa myös oppilaan päivän jatkuvuutta, turvallisuutta sekä liikkumisen ja yhdessä tekemisen mahdollisuuksia vielä koulupäivän jälkeen.

Maapallon rajat koulun keskiössä

Peruskoulu rakentaa sivistystä, jolla luodaan ekologisesti kestävää yhteiskuntaa. Perustana on ekologinen, kulttuurinen, sosiaalinen ja taloudellinen kestävyys, joka näkyy opittavassa sisällössä sekä kokonaisvaltaisesti koulun arjen toiminnassa. Koulu tarjoaa oppilaalle systeemistä ymmärrystä yhteiskuntien kokonaiskestävyydestä eri oppisisältöjä yhdistellen. Koulu edistää toimijuutta, joka ei uusinna nykyistä planetaarisia rajoja ylittävää kehitystä, vaan ottaa lähtökohdaksi maapallon rajat.

Luontosuhde syvenee

Peruskoulu tuottaa oppilaalle vahvan luontosuhteen, jota värittävät ilo ja ymmärrys luonnon merkityksestä itselle ja koko yhteiskunnalle. Samalla syvenee ymmärrys ihmisen asemasta osana luontoa ja ekosysteemin merkityksestä elämän perustana: maapallo on ainoa kotimme. Oppiminen muodostuu tiedollisesta, kokemuksellisesta ja toiminnallisesta kokonaisuudesta, joka vahvistaa myötätuntoa ja yhteyden tunnetta. Luonto on läsnä koulussa niin tilojen ja pihojen suunnittelussa kuin luontoretkillä, jotka tukevat elämyksellisesti hyvinvointia ja oppimista.

Toimijuus vahvistaa toivoa

Koulun muutosvoima kannattelee toivoa ja tulevaisuususkkoa. Toivo ei tarkoita taitoa odottaa passiivisesti hyvää tapahtuvaksi, vaan ymmärrystä omasta kyvystä toimia hyvän tulevaisuuden eteen – ja mahdollisuudesta tehdä se yhdessä muiden kanssa. Koulu opettaa kuvittelemaan parempia tulevaisuuksia ja luo luottamusta ihmiskunnan kykyyn ratkoa yhdessä myös haasteet, joita emme vielä edes tunne.

5 Merkityksellinen elämä koulun tavoitteena

Koulupolku elämänmittaiseen oppimiseen ja merkitykselliseen elämään

Koulutuksen tarkoituksen inhimillisen kasvun ja merkityksellisen elämän luomisessa voi koulua ohjaavien periaatteiden mukaisesti tiivistää koulussa syntyvään oppimisen polkuun. Oppilaan kulkemalla polulla on peruskoulun aikana viisi sivistyksellistä siirtymää:

- **Polku oppimiseen ja sivistykseen:** vahva yleistieto ja ajattelun taidot perustaidoista metakognitiivisiin taitoihin
- **Polku merkitykselliseen elämään:** identiteetti, merkityksellisyyshaidot ja itseymmärrys
- **Polku yhteisöön:** sosioemotionaaliset ja eettiset taidot, yhteistyön ja toisten kanssa toimeen tulemisen keinot
- **Polku toimijuuteen:** toimijuustaidot kohti yhteistä hyvää, sivistys toiminnan voimana
- **Polku tulevaisuuteen:** muutostaidot, usko omaan pystyvyyteen ja kiinnostus jatkuvaan oppimiseen.

Polun ajatus korostaa jatkuvan oppimisen ja elämänpolun yhteyttä. Oppimisen polku alkaa varhaiskasvatuksesta, ja peruskoulu juurruttaa jatkuvan oppimisen osaksi ihmisen elämää antamalla vahvat eväät myös oppimaan oppimiseen. Oppiminen jatkuu peruskoulun jälkeen toiselle asteelle ja läpi koko elämän.

Oppimisen polku korostaa koulutuksen tavoitteiden monialaisuutta ja yksilön kehityksen eri vaiheita ja osatekijöitä. Osatekijöiden taustalla on pyrkimys kokonaiskuvaan siitä, mitä ihmisen tulee oppia kasvaakseen ihmiseksi, jolla on valmiudet merkitykselliseen elämään sekä oman panoksensa antamiseen maailmalle. Kehityksen ymmärrys eri vaiheita sisältävänä polkuna puolestaan korostaa oppilaiden ikätasoisia kehitystehtäviä ja herkkyyttä lapsen ja nuoren omille valmiuksille oppia eri taitoja. Ikätasoisuus on keskeinen osa tapaa, jolla koulu kohtaa lapset ja nuoret: pienille oppilaille arjen tavoitteet ovat pienen kokoisia.

Avainkäsitteitä ovat inhimillinen kasvu ja sivistys. Sivistyksellä tarkoitetaan tässä ennen muuta ihmisen monipuolista kehitystä autonomiseksi, itsenäisesti ajattelevaksi persoonaksi. Sivistyneen ihmisen ominaisuuksiin liitetään vastuullisuus, aktiivinen kansalaisuus ja kykyjen monipuolinen kehittäminen. Samalla sivistyksen käsite koskee myös ihmisen, yhteiskunnan ja kulttuurin välistä suhdetta ja kulttuurisen muutoksen mahdollisuuksia. Sivistyksessä on kyse toimijuuden kasvusta sekä yksilönä että laajempaan yhteisönä muuttuvassa maailmassa: vision peruskoulun sivistyskäsitteen ytimessä on halu käyttää osaamistaan hyvään. Tätä kautta sivistyskäsitteenä vastaa myös kysymykseen koulutuksen ja kasvatuksen tarkoituksesta.

”Taitoja oleellisempaa on koulun arvopohja ja maailmankuvat, joita se välittää tuleville sukupolville. Peruskoulun tulee rakentua ekososiaaliselle sivistyskäsitteelle.” -Verkkofoorumien osallistuja

Oppimisen polun siirtymien päämääränä onkin sivistynyt, vastuullinen ja myötätuntoinen ihminen, jolla on motivaatio jatkuvaan oppimiseen sekä omien kykyjensä käyttämiseen maailman hyväksi. Koulutuksen tavoitteena on myös rakentaa yhteisöjä, jotka tukevat kokemusta merkityksellisestä elämästä, yhteistä toimintaa tulevaisuuden toivon rakentamiseksi sekä polkua yksilön kasvuun osaksi demokraattista yhteiskuntaa. Oppimisen polkua kulkee näin yksilöllisistä tiedoista ja osaamisesta kohti toimijuutta ja yhdessä luotavaa merkityksellistä elämää. Seuraavissa luvuissa kuvataan tarkemmin, millaisia taitoja ja tietoja peruskoulun sivistystavoitteessa tarkemmin tavoitellaan.

Osaamisen keskeisiä alueita

Oppimisen polulla kehittyvät taidot voidaan jakaa erilaisiin osaamisen alueisiin. Nämä alueet eivät ole hierarkkisia tai täysin toisensa poissulkevia, vaan pikemminkin linssejä, joiden kautta tärkeät oppimisen ja inhimillisen kasvun osa-alueet voidaan tehdä näkyväksi. Tärkeitä osaamisen alueita ja oppimiseen liittyviä käsitteitä ovat erityisesti:

Vahvat perustaidot ja hyvä yleissivistys valmistavat oppilaita toimimaan eettisesti viisaasti tulevaisuuden muuttuvissa tilanteissa. Perustaidot ovat taitoja, joiden hallinta rakentaa ajattelun ja tiedon rakennuksen perustan ja sellaiset yleistiedon rakenteet, johon uusia tietoja ja taitoja on mahdollista merkityksellisesti liittää. Perustaidot muodostavat oppimisen ja yhteiskunnallisen osallistumisen pohjan. Ne kattavat monipuoliset lukutaidot eli kriittisen monilukutaidon, kirjoitustaidon ja matemaattiset taidot, sekä teknologiataidot. Perustaitoihin sisältyy myös riittävä määrä sellaista yleissivistystä eli yleistietoa, joka auttaa oppilaita rakentamaan ja

jäsentämään tietoa sekä arvioimaan erilaisten väitteiden paikkansapitävyyttä. Fokus perustaidoissa on paitsi tiettyjen taitojen ja tietojen hallinnan tärkeydessä, myös niiden ajattelua kehittävässä merkityksessä.

Oppimisen ja ajattelun taidoilla tarkoitetaan laajempia oppiainerajat ylittäviä valmiuksia, jotka auttavat toimimaan monimutkaisissa ja muuttuvissa ongelmanratkaisutilanteissa. Peruskoulussa kehitettäviin yleisiin oppimisen ja ajattelun taitoihin kuuluvat korkeamman tason ajattelu- ja päättelytaidot, ongelmanratkaisutaidot, luova ajattelu ja innovatiivisuus, kriittisen ajattelun taidot ja tiedonhallintataidot. Tähän taitoalueeseen kuuluvat myös oman **ajattelun ohjaamisen taidot** eli metakognitiiviset taidot, jotka liittyvät kykyyn tiedostaa, ohjata ja arvioida omaa ajatteluaan ja oppimistaan. Ne sisältävät taitoja kuten itsesääätely ja itsereflektiokyky ja mahdollistavat **oppimaan oppimisen**.

Toimijuudella ja toimijuustaidoilla tarkoitetaan oppilaan halua, taitoja ja mahdollisuutta tehdä tosielämään vaikuttavia päätöksiä ja suunnitelmia, ymmärtää niiden seurauksia, edistää niitä sinnikkäästi, sekä kantaa vastuuta omista valinnoistaan ja toimistaan. Toimijuuteen liittyy kyky ohjata omaa toimintaansa ja työskennellä yhdessä toisten kanssa, sekä omat uskomukset kyvyistä saada aikaan muutosta. Nämä toimijuuden taidot sekä muut **muutoksen taidot** eli transformatiiviset taidot ovat moniulotteisia, tavoitteellisesti orientoituneita valmiuksia, jotka mahdollistavat yksilön oman elämän ohjaamisen sekä aktiivisen roolin yhteisöissä ja yhteiskunnassa. Yhdistyessään tunne- ja vuorovaikutustaitoihin sekä eettisiin taitoihin toimijuus ja muutoksen taidot muodostavat pohjan yhteisöjen jaetulle kyvykkyydelle ratkaista ihmiskunnan suuria haasteita. **Toivo** ymmärretään toimintakykyinä: kykyinä nähdä parempi tulevaisuus mahdollisena ja toimia sen eteen käytännössä.

Merkityksen rakentamisen taidoilla ja elämäntaidoilla viitataan kykyyn reflektoida ja ylläpitää merkityksellisyyttä sekä yhteisen hyvän toimijuuteen, joka tarkoittaa yksilön kykyä ja halua toimia aktiivisesti muiden ja yhteisön parhaaksi. Hyveet ovat eettisiä ominaisuuksia, kuten rohkeus, viisaus, oikeudenmukaisuus ja myötätunto, jotka ohjaavat harkittua ja moraalisesti kestäväää toimintaa. **Elämäntaidot** eli eksistentiaaliset taidot ovat laajemmin inhimillistä kyvykkyyttä kohdata, ymmärtää ja käsitellä elämän perimmäisiä kysymyksiä, kuten elämän merkityksellisyys, oma identiteetti ja toiveikkuuden ylläpitäminen. **Eettiset taidot ja eettinen harkinta** viittaavat taitoon arvioida tilanteita ja tehdä perusteltuja päätöksiä sen mukaan, mikä edistää hyvää.

Yhteisöllisyys, vuorovaikutus- ja tunnetaidot kehittyvät turvallisessa ja hyväksyvässä kouluympäristössä, jossa oppilaat kokevat kuuluvansa joukkoon. Tunne- ja vuorovaikutustaidot ovat kykyä tunnistaa ja säädellä tunteita, ymmärtää muita

ja toimia yhdessä rakentavasti. Myönteisen yhteisön pohjana oleva psykologinen turvallisuus on puolestaan kokemus siitä, että joukossa voi olla oma itsensä, tehdä virheitä ja esittää keskeneräisiä ajatuksia ilman naurunalaiseksi joutumista, ja että ristiriidat ratkaistaan rakentavasti. Turvallisessa koulu yhteisössä vaalitaan ”positiivista yhteenhankaamaa”, joka on erilaisuuden arvostamista ja mahdollistamista ilman yksinäisyyden vaatimusta yhteisössä, jonka koossa pitävä voima on toimijuus yhteisen hyvän eteen. **Demokratiataitoja** lisäävä demokratia-kasvatus kehittää oppilaiden valmiuksia osallistua, vaikuttaa ja toimia vastuullisina kansalaisina.

Kokonaisvaltainen hyvinvointi koostuu oppilaan sosiaalisesta hyvinvoinnista, fyysisestä hyvinvoinnista ja mielen hyvinvoinnista. Ne ennustavat voimakkaasti paitsi koulunkäynnin sujumista myös myönteistä elämäntapaa. Kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin osa-alueiden välinen suhde on vastavuoroinen ja muuttuva. Oppilaan kokonaisvaltainen hyvinvointi näkyy paitsi pahoinvointioireilun puuttumisena myös positiivisesti esimerkiksi oppilaan opiskeluintona, positiivisina vertaissuhteina ja viireystilan yllä pysymisenä.

Visiotyössä tunnistetut keskeiset osaamisen alueet rakentuvat osin toistensa varaan, ja osin rinnakkaisesti toisiinsa limittyen. Yleissivistys ja perustaidot muodostavat perustan, jonka varassa oppimisen ja ajattelun taitoja, toimijuutta, merkityksen rakentamisen ja elämäntaitoja, vuorovaikutus-, tunne- ja yhteistyötaitoja harjoitellaan ja kokonaisvaltaista hyvinvointia rakennetaan. Kaikki taidot kuitenkin rakentuvat yhdessä toisiinsa kytkeytyen, ja kaikkien taitojen harjoittelu rinnakkain on tärkeää osana oppilaiden ikätasoista kehitystä.

Taitojen kehityksen taustalla **aivojen muovautuvuus, ihmetys ja oppiminen** kytkeytyvät yhteen. Oppiminen on konkreettista aivojen toiminnan ja rakenteen muutosta, ja tämänkaltainen muovautuvuus on lapsuusiässä korkeimmalla tasolla. Tiettyjen taitojen, kuten kielen, oppimiseen liittyvät herkkyykskaudet ovat ajanhetkiä, joina ympäristön vaikutus lapseen on erityisen voimakasta ja aivojen muovautuvuus lisääntyy, minkä myötä taidon oppiminen tehostuu. Muovautuvuus voi lisääntyä myös herkkyykskausien ulkopuolella. Ihmetys tai ällistys ovat tunteita, jotka tehostavat oppimista ja tietorakenteiden kokonaisvaltaista muutosta lisäämällä aivojen muovautuvuutta. Uteliaassa mielentilassa aivojen oppimiseen liittyvät rakenteet ovat puolestaan aktiivisempia kuin muutoin. Tulevaisuuden peruskoulu vaalii lapsille ominaista uteliaisuutta ja kykyä ihmetykseen ja soveltaa pedagogiikkaa, joka hyödyntää ymmärrystä aivojen muovautuvuudesta ja sitä tukevista toimista.

Seuraavissa luvuissa kuvataan eri näkökulmien kautta näihin keskeisten taitojen kehitystä rinnakkain osana oppilaan koulupolkua.

Yleissivistys ja perustaidot

Tulevaisuuden peruskoulun tavoitteena on tukea oppilaiden kasvua ihmisyyteen ja eettisesti vastuulliseen yhteiskunnan jäsenyyteen ja opettaa heille elämässä tarpeellisia tietoja ja taitoja. Peruskoulu tarjoaa tasa-arvoiset mahdollisuudet kaikille oppilaille edistää yleissivistystään ja kehittyä perustaidoissa. Peruskoulun aikana varmistetaan oppilaiden akateemisten perustaitojen kuten luku- ja kirjoitustaidon sekä matemaattisten taitojen vahva osaaminen. Perustaidot tukevat moninaisia muita tietoja ja taitoja, joita elämässä tarvitaan. Peruskoulu antaa myönteisiä oppimiskokemuksia, jotka kantavat yksilön motivaatiota jatkuvaan oppimiseen läpi elämän. Oppimisen ilo syntyy uteliaisuudesta, oivalluksista, innostumisesta ja merkityksellisyyden kokemuksista sekä elämyksistä ja esteettisistä kokemuksista.

Peruskoululla on laaja **sivistystehtävä**. Hyvä yleissivistys ja vahvat perustaidot valmistavat oppilaita toimimaan eettisesti viisaasti tulevaisuuden muuttuvissa tilanteissa. Sivistys heijastuu yksilön arvoihin ja toimijuuteen siten, että hän kykenee ymmärtämään ajassa esiin nousevia haasteita ja vaatimuksia. Näin hänellä on kykyä ja tahtoa käyttää tietoaan ja taitojaan edistääkseen yhteistä hyvää. Sivistys on kykyä arvostaa elämää ja elää tasapainossa toisten ihmisten ja luonnon kanssa. Sivistys on muutosvoima, joka elää ajassa ja johon nojaten voi palvella ihmiskuntaa.

Laaja-alainen sivistys edellyttää **kulttuurista ymmärrystä ja siihen osallistumista**. Peruskoulun tehtävä on kulttuurin välittämisen ohella myös luoda perustaa uuden kulttuurin luomiselle yhteiskunnassa tieteen, taiteen, elämysten ja kokemusten avulla. Tulevaisuuden peruskoulu edistää oppilaan tietoisuutta sekä suomalaisesta kulttuurista että kulttuurisesta moninaisuudesta niin Suomessa kuin globaalisti ja antaa valmiudet ilmaista itseään esimerkiksi kielen, taiteiden, kädentaitojen, musiikin ja liikkeen keinoin. Peruskoulu toimii kielten ja kulttuurien kohtaamispaikkana, jossa eri taustoista tulevat oppilaat rikastuttavat kouluyhteisöä, yhteiskunnan osaamista ja vahvistavat sitä. Kielellinen ja kulttuurinen moninaisuus nähdään sekä kansallisena rikkautena että osana kansainvälisyyttä. **Perustaitojen** hyvä hallinta mahdollistaa oppimisen ja yhteiskunnassa toimimisen. Monikulttuuris-
tuvassa peruskoulussa kaikki saavat hyvät perustaidot mukaan lukien opetuskielen kielitaidon. Akateemisia perustaitoja ovat luku- ja kirjoitustaito sekä matemaattiset taidot.

Luku- ja kirjoitustaito ovat oppimisen perusta. Ne luovat pohjan myös kaikelle muulle oppimiselle ja mahdollistavat yksilön kehityksen ja edelleen kouluttautumisen. Luku- ja kirjoitustaidolla on keskeinen merkitys myös yksilön itseilmäisyydelle, hyvinvoinnille ja tasa-arvoiselle osallisuudelle yhteiskunnassa. Lukeminen ja kirjoittaminen johtavat asioiden syvempään ymmärrykseen ja tiedon käsittelyyn. Lukutaidon avulla yksilö pystyy hankkimaan tietoa ja arvioimaan kriittisesti tietolähteiden luotettavuutta. Hyvän luku- ja kirjoitustaidon saavuttaminen ja kriittisen monilukutaidon jatkuva vahvistaminen sekä lukuinnon ylläpito ovat peruskoulun keskeisiä tehtäviä.

Matemaattiset taidot luovat perustan **loogiselle ajattelulle, ongelmanratkaisulle ja kyvyllä ymmärtää monimutkaisia ilmiöitä** maailmassa, jossa tieto, data ja teknologia kietoutuvat yhä vahvemmin arkeen, työhön ja yhteiskunnan toimintaa ohjaaviin ratkaisuihin. Matemaattiset taidot tukevat sekä **tieteellistä ajattelua** että arjen päätöksentekoa. Sen merkitys korostuu aloilla, jotka muokkaavat tulevaisuutta. Peruskoulussa vahva matemaattinen perusta antaa oppilaille valmiudet oppia uutta, ymmärtää nopeasti muuttuvia teknologioita ja soveltaa tietoa tilanteissa, joihin ei vielä ole valmiita vastauksia. Matemaattisen ajattelun harjoittelun kautta oppilas kehittää myös sinnikkyyttä, tarkkuutta ja luottamusta omaan ajatteluun, ja erityisesti harjoittelun ja toistojen kautta vahvistuvaa rutiinia ja varmuutta, jotka ovat olennaisia taitoja epävarman ja monimutkaisen maailman kohtaamisessa.

Perustaitoihin sisältyy myös riittävä määrä sellaista yleistietoa, joka auttaa oppilasta jäsentämään eri tiedonalojen tietorakenteita sekä arvioimaan tiedon paikkansapitävyyttä ja luotettavuutta. Osana perustietoa esimerkiksi luonnon-tieteellinen tieto ja tieteellisen ajattelun taidot muodostavat yhdessä systeemistä ymmärrystä maapallon prosesseista ja luonnon sekä ihmistoiminnan ilmiöiden yhteenkietkeytyneisyydestä. Oleellinen tiedollinen sisältö muuttuu ajassa, mutta tekoäly tai muut teknologiset innovaatiot eivät tee oppimisen tiedollisesta perustasta turhaa. Vaikka tiedon yhdistelyn ja tuottamisen teknologiat kehittyvät, on oppilailla säilyttävä itsenäinen kyky rakentaa tietoa, ymmärtää sitä ja punnita tiedollisia kysymyksiä. Perustaitojen hallinta rakentaa yleistiedon perustan, johon uusia tietoja ja taitoja on mahdollista merkityksellisesti liittää.

Tulevaisuuden koulussa **taidekasvatuksella ja taide- ja taitoaineilla** on keskeinen pedagoginen rooli, sillä ne edistävät laaja-alaisen inhimillistä kasvua ja sen osatekijöiden kuten sosioemotionaalisten taitojen, myötätunnon, reflektion ja merkityksellisyyden luomisen kehitystä. Samalla taidekasvatus sekä taide- ja taitoaineet tukevat myös muiden osaamistavoitteiden toteutumista, kuten vahvojen perustaitojen kehitystä ja luonnontieteellisen ymmärryksen

rakentumista. Koulussa vahva taide- ja kulttuurikasvatus tukee kokonaisvaltaista kasvamista ihmiseksi: Suhteessaan taiteeseen ihminen kohtaa itsensä, ihmisyiden ja erilaiset tavat nähdä ja ymmärtää maailmaa. Taide- ja taitoaineet myös kehittävät kulttuurista lukutaitoa, kuten ymmärrystä taiteesta ja historiasta. Taidekasvatuksen ja esimerkiksi draamakasvatuksen hyödyntäminen ravitsee myös uteliaisuutta, innostumista ja itsetuntemusta eri aistien käytön kautta, eli yhdistää näkö-, kuulo-, tunto- ja liikeaistia. Taide ja kulttuuri nähdään tulevaisuuden peruskoulussa keskeisinä sivistyksen, oppimisen ja hyvinvoinnin edistäjinä, jotka tukevat oppilaan kokonaisvaltaista kasvua, sekä tärkeitä taitoja, kuten luovuutta, kriittistä ajattelua ja luovaa ongelmanratkaisua. Taitoaineilla on merkittävä rooli myös motoristen ja käden taitojen harjoittelussa sekä koordinaation, kehonhallinnan ja fyysisen kunnan edistämässä.

Perustaitojen pohjalle rakentuu kyky ajatella toiveikkaasti, ennakoivasti ja luovasti. Näin oppilas kykenee vaikeissakin tilanteissa löytämään vaihtoehtoisia ratkaisuja yhdessä toisten kanssa. Tulevaisuuden peruskoulussa ajattelun taidot ja tiedon arvioinnin taidot ovat entistä tärkeämpiä. Vaikka teknologinen kehitys tarjoaa tehokkaita työkaluja tiedon käsittelyyn, yhdistelyyn ja päätelmien tekemiseen, tiedon ymmärtäminen ja vaikuttavuus pohjaavat yksilön ajatteluun ja vuorovaikutukseen ihmisten välillä, joka edelleen luo sivistystä.

Oppimisen ja ajattelun taidot

Vahvojen perustaitojen ja yleissivistyksen ohella tulevaisuuden peruskoulu kehittää oppilaiden oppimisen ja ajattelun taitoja. Näillä taidoilla tarkoitetaan laajempia oppiainerajat ylittäviä valmiuksia. Peruskoulun jälkeen oppimisen ja ajattelun taidot ovat merkittävässä roolissa myöhemmissä opinnoissa menestymisessä ja tulevaisuuden työelämän muuttuvien vaatimusten kohtaamisessa. Oppimisen ja ajattelun taidot luovat myös pohjan aktiiviseksi ja vastuulliseksi kansalaiseksi kehittymiselle. Peruskoulun tärkeänä tehtävänä on siksi edistää näiden taitojen kehittymistä osana kaikkea opiskelua.

Peruskoulussa kehitettäviin yleisiin oppimisen ja ajattelun taitoihin kuuluvat 1) korkeamman tason ajattelu- ja päättelytaidot, 2) ongelmanratkaisutaidot, 3) luova ajattelu ja innovatiivisuus, 4) kriittisen ajattelun taidot, 5) tiedonhallintataidot, sekä 6) oman oppimisprosessin ohjaamisen taidot. Näiden taitojen kehittyminen edellyttää itsesäätelytaitoja, tunne- ja vuorovaikutustaitoja sekä uteliaisuutta ja sinnikkyyttä. **Korkeamman tason ajattelu- ja päättelytaidot** ovat tieteellisen ajattelun perusvalmiuksia, joita voi soveltaa sekä jollekin tieteenalalle tai oppiaineelle tyypillisessä kontekstissa että yleisellä tasolla. Näihin perusvalmiuksiin

kuuluvat muun muassa looginen deduktiivinen päättely sekä säännönmukaisuuksien tunnistaminen yksittäisistä havainnoista. Näitä taitoja tarvitaan ympäröivän maailman toimintaa koskevien oletusten muodostamisessa ja niiden paikkansapitävyyden testaamisessa. Tulevaisuuden peruskoulussa korkeamman tason ajattelu- ja päättelytaitoja harjoitellaan erityisesti kielellistä ja matemaattista ajattelua kehittävässä oppiaineissa, luonnontieteellisissä oppiaineissa ja oppiainerajat ylittävissä kokonaisuuksissa.

Korkeamman tason ajattelu- ja päättelytaidot muodostavat olennaisen osan **ongelmanratkaisutaitoja**, joita tulevaisuuden peruskoulussa kehitetään sekä oppiainekohtaisesti että yleisenä, oppiainerajat ylittävänä taitona. Ongelmanratkaisulla tarkoitetaan päättely- ja ajattelutaitojen monipuolista ja suunnitelmallista soveltamista ja yhdistämistä tilanteissa, joissa tavoitteen saavuttamiseen johtava ratkaisu ei ole välittömästi havaittavissa. Peruskoulussa ratkaistavat ongelmat ovat usein tarkkaan rajattuja, mikä mahdollistaa erilaisten ongelmanratkaisustrategioiden systemaattisen harjoittelun ja soveltamisen sekä ajattelu-prosessin aikana tapahtuneiden virheiden analysoinnin turvallisessa, virheet sallivassa vuorovaikutusympäristössä.

Peruskoulussa opetellaan ratkomaan myös arkielämässä tyypillisiä ja toisaalta myös yhteiskunnallisten kriisien ratkaisemisen näkökulmasta tärkeitä epämääräisempiä ongelmia, jotka edellyttävät ongelman tarkastelua uudenaikaisista näkökulmista ja luopumista totutuista ratkaisukaavoista. Tällaiset ongelmanratkaisutilanteet edistävät oppilaiden **luovaa ajattelua ja innovatiivisuutta**, joita ongelmanratkaisutilanteiden ohella harjoitellaan myös esimerkiksi filosofisen keskustelun keinoin sekä luovissa projekteissa. Luova ajattelu ja innovatiivisuus vahvistavat oppilaiden kykyä yhdistellä tietoa, toimia yhteistyössä ja soveltaa oppimaansa arjessa ja yhteiskunnassa.

Teknologian kehittyessä ja yhteiskunnan haasteiden muuttuessa yhä monimutkaisemmiksi tulevaisuuden peruskoulun tärkeä tehtävä on vahvistaa oppilaiden **kriittisen ajattelun taitoja**. Kriittinen ajattelu edellyttää hankitun tai tuotetun tiedon aktiivista käsitteellistämistä, soveltamista, arviointia ja suhteuttamista omiin uskomusjärjestelmiin. Oppilaan on tärkeää tunnistaa oman tiedon rajat ja kyetä päivittämään tietoaan ja osaamistaan.

Kriittisen ajatteluun kytkeytyvät keskeisesti myös tulevaisuuden peruskoulussa harjoiteltavat **tiedonrakennuksen perustaidot**, joihin kuuluvat muun muassa kriittinen lukutaito, tiedon etsiminen, arviointi, soveltaminen, omien ajattelun

vinoumien hallinta, tilastollinen päättely ja kyky erottaa luotettava tieto epäluotettavasta. Ilman kykyä rakentaa tietoa ja ymmärrystä ei synny kykyä arvioida toisten tuottamaa tietoa ja sen paikkansapitävyyttä tai luotettavuutta.

Kyky tehdä tiedosta synteesejä on myös keskeinen, tiedolliselle pohjalle rakentuva ajattelun taito, joka on keskeinen joustavan ajattelun ja luovan ongelmanratkaisukyvyyn osa. Tulevaisuuden peruskoulu auttaa oppilasta myös ymmärtämään ja selvittämään mikä on totta ja kokemaan toisten kanssa jaetun ymmärryksen siitä, miten luotettavaa tietoa rakennetaan. Tällä tavoin tiedonrakennuksen perustaidot tukevat yksilöä ja koko yhteiskuntaa.

Kriittinen ajattelu ja luova ongelmanratkaisu edellyttävät oppilaalta kykyä ohjata ja hallita omaa oppimisprosessiaan, mihin liittyvät metakognitiiviset eli oman ajattelun ymmärtämisen ja ohjaamisen taidot. Peruskoulu edistää näiden itse-säätelytaitojen kehittymistä oppilaiden ikä- ja kehitystason mukaisesti. **Oman oppimisprosessin ohjaamisen taidot** sisältävät muun muassa tavoitteiden asettamisen, niihin sitoutumisen ja oman toiminnan ohjaamisen tavoitteiden suuntaisesti. Lisäksi oppimisprosessin ohjaamisen taidot käsittävät oman toiminnan suunnittelun ja arvioinnin taitoja sekä toimintatapojen ja -strategioiden valitsemisen. Oman oppimisprosessin ohjaamisessa keskeistä on myös motivaatio ja opiskeluun kiinnittyminen sekä oppimisen kannalta suotuisat uskomukset, joita tulevaisuuden peruskoulussa vahvistetaan tietoisesti muun muassa kiinnittämällä huomiota oppimisympäristöön, työskentelytapoihin ja oppimateriaaleihin.

Peruskoulun orientaatio ajattelun ja oman oppimisprosessin ohjaamisen taitojen kehitykseen korostaa tietoista keskittymistä sen pohtimiseen, millaisia asioita kannattaa tehdä teknologian avulla, ja millaisia oppilaan kannattaa harjoitella itse. Opettaja auttaa oppilasta hahmottamaan, että erilaisten tehtävien tavoitteena ei ole pelkästään niissä syntyvä lopputulos, kuten oikea koevastaus tai valmis essee. Esimerkiksi synteessin tekeminen irrallisesta tiedosta on keskeinen oppimisprosessin osa, jota ei kannata ulkoistaa tekoälylle koevastauten harjoittelua varten, sillä itse synteessin teko auttaa oppimaan ymmärtämään ja jäsentämään tietoa ja hahmottamaan asioiden välisiä yhteyksiä. Vastaavasti esseekirjoituksen tarkoituksena ei ole valmis teksti, vaan muun muassa monipuolinen aihealueen ajattelu, ymmärtäminen, arviointi, tiedon jäsentäminen, ajatusten perustelun harjoittelu ja kirjoitustaidon kehittyminen.

Oppimisen ja ajattelun taitojen kehittyminen pohjautuvat niihin aivojen toimintoihin, jotka mahdollistavat itsesäätelyn, tiedon käsittelyn, omaksumisen ja sen perusteella toimimisen. Näiden toimintojen kehitys jatkuu läpi lapsuus- ja nuoruusvuosien aina varhaisaikuisuuteen asti. Tulevaisuuden peruskoulussa

oppimistavoitteet ja pedagogiikka suunnitellaan lasten ja nuorten ikä- ja kehitystason mukaisiksi ajantasaiseen tutkimustietoon perustuen huomioiden myös oppilaiden väliset yksilölliset erot, tuen tarpeet ja tunteet.

Oppilaan oppimisen ja ajattelun taitojen kehitysvaiheeseen kiinnitetään huomiota myös työskentelytapojen, oppimateriaalien ja välineiden valinnassa. Esimerkiksi, teknologian vaikutus toiminnanohjaukseen on tulevaisuuden peruskoulussa ymmärretty, ja teknologiaa käytetään tavalla, joka vahvistaa näitä taitoja. Tulevaisuuden peruskoulun pedagogiikka perustuu vankkaan tutkimusnäyttöön siitä, mikä parhaiten tukee monipuolisten tietojen ja taitojen oppimista. Jo nyt tiedetään, että oppimisen tehokkuutta lisäävät henkilökohtainen merkityksen kokemus, yhteisölliset oppimistavat, oppiminen lähellä tosielämän tilanteita, monipuolinen ja -aistillinen tiedonkäsittely ja kehon liike tiedonkäsittelyn aikana. Myös oppimisen parissa koetut tunteet voivat vaikuttaa oppimiseen.

Toimijuus kestävän tulevaisuuden rakentamisessa

”Älä pelkää tulevaa: täällä opit sitä varten.” Verkkofoorumin osallistuja

Merkityksellisen elämän ja tulevaisuususkon kannalta on keskeistä, että oppilas oppii vaikuttamaan omaan toimintaansa, tekemään harkittuja valintoja ja kantamaan niistä vastuun sekä osallistumaan rakentavasti yhteisön toimintaan. Tämä edellyttää aktiivista **toimijuutta**. Toimijuus tarkoittaa yksilön halua, osaamista ja mahdollisuutta tehdä ja arvioida omia valintoja ja suunnitelmia, vaikuttaa asioihin itsenäisesti ja yhdessä muiden kanssa, sekä kokemusta omasta kyvykkyydestä. Yksilöiden toimijuustaitojen ohella koulun tärkeänä tavoitteena on harjoitella toimijuutta yhdessä muiden kanssa, eli toimijuutta myös yhteisöllisenä taitona. Tulevaisuuden peruskoulussa oppilaat opettelevat vastuullista ja aktiivista toimijuutta läpi koulupolun, mikä vahvistaa heidän luottamustaan paitsi omaan kykyynsä toimia, myös yhteisöön, jonka kanssa asioita on mahdollisuus edistää.

Koulu on keskeinen ympäristö, jossa harjoitellaan elämää varten tarvittavan aktiivisen toimijuuden taitoja. Oppilaiden toimijuus ei rajoitu pelkkään oppilaiden kuulemiseen koulussa, vaan he toimivat aktiivisesti oman oppimisensa ja koulu-yhteisön kehittämisen parissa. Ohjaavana periaatteena on, että oppilailta tuetaan toimijuuteen ikätasoisesti. Toimijuus edellyttää pitkään kehittyviä ajatteluntaitoja, kuten toiminnanohjausta ja itsesäätelyä. Pienet lapset tarvitsevat vielä paljon opettajan tukea muun muassa itsereflektioon, suunnitelmallisuuteen ja oman toiminnan seurausten arviontiin. Toimijuus ei siis ole kouluyhteisössä pärjäämisen lähtökohta, vaan opittava taito, joka kehittyy koulupolun kuluessa.

Toimijuus ja osallisuus toteutuvat monipuolisesti eri kanavissa: rakenteellisesti esimerkiksi oppilaskunnan ja tukioppilastoiminnan kautta, mutta myös koulun arjessa, digitaalisissa ympäristöissä ja virtuaalisissa yhteisöissä. Toiminta edistää myös kriittistä medialukutaitoa, digieettistä ymmärrystä ja tietoisuutta yksilön vaikutusmahdollisuuksista ja kanavista teknologisessa yhteiskunnassa. Ikätasoisesti suunnitellut mahdollisuudet vaikuttaa oppimisen sisältöihin ja työtapoihin vahvistavat oppilaiden kokemusta omasta osaamisesta ja vaikutusmahdollisuuksista ja vastuusta.

Toimijuudessa keskeistä on toimijuuden ymmärrys myös aidosti jaettuna, yhteisöllisenä toimijuutena. Yhdessä toimiminen motivoi ja auttaa toimijuuteen kasvuun myös niitä, joiden toimijuustaidot vaativat enemmän harjoittelua. Toimijuutta motivoivat kokemus merkityksellisyydestä ja halu toimia hyvän eteen. Suunnanäyttäjänä toimimisessa toimivat myös tunteet, mielikuvitus ja kulttuuri: jotta oppilaat voivat toimia paremman kestävän tulevaisuuden puolesta, heidän on ensin kyettävä kuvittelemaan se. Koulussa hyödynnetäänkin laajasti myös luovia menetelmiä mahdollisuutena tutkia ja luoda mahdollisia tulevaisuuksia. Toimijuustaitojen harjoittelussa korostuvat myös filosofinen, eettinen ja maailmankatsomuksellinen keskustelu toimijuuden arvioinnissa ja suuntaamisessa.

Toimijuuden tukeminen on keskeinen osa myös koulun moninaistuvassa yhteiskunnassa korostuvaa yhdenvertaisuustyötä. Oppilaiden tasa-arvon tukeminen on kauttaaltaan keskeistä sosiaalisten erojen mahdollisesti kasvaessa kasvuolosuhteiden eriytyessä erilaisten tulevaisuusajureiden vaikutuksesta. Toimijuuden näkökulmasta eriytyminen vaikuttaa esimerkiksi keskeisiin varhaislapsuuden kokemuksiin, saatuun hoivaan ja sosiaalisiin suhteisiin, jotka muovaavat toimijuuden aivoperustaa. Toimijuutta tukevien pedagogisten käytäntöjen kehittämisen ohella onkin välttämätöntä varmistaa, että pedagogiikat ovat inklusiivisia ja herkkiä yhteiskunnalliselle eriytymiselle sekä segregaatiolle, jotka vaikuttavat oppilaiden mahdollisuuksiin ja kokemuksiin koulun ulkopuolella.

Oppilaat, joilta puuttuu joitakin toimijuuden kannalta keskeisiä kokemuksia ennen koulua tai koulun ulkopuolelta, tarvitsevat erityistä tukea omien toimijuusvalmiuksiensa kehittämiseksi. *Koulun tarjoamaa tukea yhdenvertaisuudelle kaivataan kaikilla oppimisen osa-alueilla, mutta kysymystä voi korostaa erityisesti toimijuudessa, jossa sitä ei perinteisesti ole nostettu niin merkittäväksi kysymykseksi.* Toimijuuteen liittyvien ylisukupolvisten eriarvoisuuksien jatkuminen ei ole riski vain yksilötasolla, vaan heikentää myös kollektiivista toimijuutta eli yhdessä toimimisen kykyä, jota tarvitaan tulevaisuudessa ratkaisujen löytämiseksi uusiin ja yhä monimutkaisempiin ihmiskunnan haasteisiin.

Merkityksellisyys ja elämäntaidot

Tulevaisuuden peruskoulu tärkeänä tavoitteena on merkityksellinen elämä, joka kumpuaa koko sivistyksen ja kasvun kokonaisuudesta sekä oppilaan kasvusta viisaaksi, yhteisön hyväksi toimivaksi yksilöksi. Merkityksellisyyden tärkeimpinä osatekijöinä nähdään innostunut ja utelias maailmasuhde, vahvuuksien ja itselle tärkeiden arvojen löytäminen, yhteyden ja kuulumisen kokemus sekä mahdollisuus antaa oma panoksensa muiden hyväksi. *Koulu huomioi nämä eri tavoitteistoissaan läpi eri oppiaineiden ja toimintojen, ja myös tässä visiossa merkityksellisyyden osatekijöitä synnyttävät asiat löytyvät eri luvuista. Merkityksellisyys onkin näin koulun koko sivistystavoitteen ja toiminnan läpäisevä tavoite, jonka toteutus ei liity niinkään yksittäiseen toimenpiteeseen, vaan koko koulun toiminnan tapaan.*

”Koulussa on tärkeää puhua yhdessä siitä, mitä on hyvä elämä ja mikä on oikeasti tärkeää ja mikä ei.” -Verkkofoorumin osallistuja

Tulevaisuuden peruskoulussa oppilaat kehittävät valmiuksiaan rakentaa merkityksellistä ja mielekästä elämää. Kokemus merkityksellisyydestä tukee oppilaan hyvinvointia, vahvistaa sitoutumista koulunkäyntiin, lisää sinnikkyyttä ja lujittaa uskoa tulevaisuuteen. Merkitykselliset, kestävät ja luottamukseen perustuvat ihmissuhteet ja yhteys muihin ihmisiin ovat hyvän elämän keskeisiä osia. Tulevaisuuden peruskoulu tukee oppilaan **identiteetin** kehittymistä ja vahvistaa hänen suhdettaan yhteisöön. Koulussa harjoitellaan omien vahvuuksien tunnistamista ja rakentamista sekä eettisiä taitoja, joihin kuuluu sekä eettinen päättely että kyky tunnistaa itselleen ja muille tärkeitä arvoja. Oppilasta tuetaan löytämään paikkansa yhteisössä ja luomaan merkityksiä sekä itsenäisesti että yhdessä muiden kanssa. Kun näkee oman tekemisensä arvon toiselle, omanarvon tunne kasvaa, merkityksellisyyden tunne vahvistuu ja ymmärrys keskinäisestä tarvitsevuudesta syvenee.

Merkityksellisyys on monitasoisesti läsnä koulun tavoitteissa ja arjessa. Muiden pedagogisten menetelmien rinnalla kulttuurilla ja taiteella sekä luontokokemuksilla on erityinen rooli keskustelun herättäjänä sekä haltioitumisen ja merkityksellisyyden kokemusten tavoittamisessa. **Ällistyksen ja uteliaisuuden tunteet** viriävät taiteiden parissa, ja tiloina lisäävät oppimisen tehoa. Taide- ja draamamenetelmät auttavat mentalisaation eli toisten ihmisten näkökulmien hahmottamisessa ja heidän asemaansa asettumisessa sekä ihmisen kokemusten syvyyden ja moninaisuuden ymmärtämisessä: siinä, miten toiset ihmiset näkevät maailman, toimivat siinä, antavat kokemuksilleen merkityksen ja löytävät elämälleen tarkoituksen. Koulu kannustaa tähän ymmärrykseen merkityksellisellä tavalla, rakentamaan sillan

yksilön ja toisten välille sekä yhdistämällä perustaidot, luovuuden ja oppimista tukevat tunteet. Samalla merkityksellisyys kiinnittyy myös luonnontieteelliseen ymmärrykseen maailman toiminnasta ja innostumiseen tiedosta ja oivaltamisesta.

Merkityksellisyyden etsimisessä myös **tunteilla ja niiden kokemisella ja tunnistamisella** on erityinen rooli. Tunteet kuten uteliaisuus ja hämmästyminen liittyvät vaikuttavampaan oppimiseen, ja ne korostuvat erityisesti toiminnassa, joka mahdollistaa oma-aloitteisen tutkimisen, leikkisyyden ja yllätyksellisyyden. Näitä kokemuksia tulevaisuuden peruskoulussa etsitään taito- ja taideaineiden, tietoa koskevien oivallusten ja luovan toiminnan ohella myös esimerkiksi luonnossa.

Kokoavana lähtökohtana merkityksellisyyden tavoitteessa on, että *merkityksellinen elämä löytyy itselle tärkeiden asioiden ja muiden hyväksi toimimisen risteyskohdasta. Merkityksellisyys ei näin tarkoita yksilön suuntautumista vain sisäiseen tarkasteluun, vaan myös kohti yhteisöä. Lisäksi merkityksellisyyden kokemukseen tarvitaan tunne kuulumisesta yhteisöön.* Peruskoulu auttaa jokaista löytämään merkityksellisyyden kokemuksia, jotka vahvistavat kuulumista ja kykyä löytää itselleen merkityksellinen elämänpolku. Jokaista oppilasta autetaan merkityksellisyyden kokemusten ymmärtämisessä ja kokemisessa.

Yhteisöön kuulumisen ja merkityksellisen elämän yhteen kytkevät kysymykset koulussa ovat:

”Mikä on minulle tärkeää, ja mikä synnyttää kokemuksen merkityksellisyydestä?”

”Missä voin loistaa ja kokea kuuluvani joukkoon?”

”Mitä voin antaa yhteisölle ja yhteiseen hyvään?”

Koulun oman opetuksen, yhteisön ja toiminnan lisäksi merkityksellisyyden mahdollisuuksia voidaan etsiä yhdessä ympäröivän oppimisen ekosysteemin muiden toimijoiden, kuten kulttuurin toimijoiden, yritysten ja järjestöjen kanssa.

6 Elämä yhdessä: Yhteisöt hyvinvoinnin ja tulevaisuuden toivon rakentajina

“Koulu voi kasvattaa yhteisöllisyyttä ja vastuullisuutta, jotka ovat suomalaisen yhteiskunnan kulmakiviä. Kun lapset oppivat toimimaan yhdessä, kunnioittamaan luontoa ja arvostamaan omaa kulttuuriaan, he kasvavat vahvoiksi yksilöiksi, jotka osaavat kantaa vastuuta sekä itsestään että yhteisestä tulevaisuudesta.” -Tulevaisuustyön Webropol-kyselyyn vastaaja.

Yhteisöllinen koulu opettaa elämään yhdessä

Kouluyhteisö ja siihen kuulumisen kokemus luovat perustaa oppilaiden hyvinvoinnin ja merkityksellisen elämän kokemuksille, toivolle ja toimijuudelle yhteisen hyvän eteen. Yhteisöllinen näkökulma tukee oppimismotivaatiota ja merkityksellisen oppimisen kokemusta suuntaamalla oppimisen fokusta yksilöllisestä suorituksesta kysymykseen siitä, mitä me yhdessä osaamme ja voimme tehdä, ja mitä kukin voi oppia antamaan omassa roolissaan yhdessä muiden kanssa. Tulevaisuuden koulussa oppiminen myös ymmärretään osaltaan yhteisössä tapahtuvaksi prosessiksi: vaikka monien taitojen oppimisen ytimessä on ihmisen sisäinen prosessi, sivistys ja ihmisyhteyden kasvu edellyttävät yhteisöllistä oppimista vuorovaikutuksessa muiden kanssa. Koulu muodostaa oppilaille ja koulun ammattilaisille fyysisesti, sosiaalisesti ja psykologisesti turvallisen, inspiroivan ja mukaan kutsuvan yhteisön.

“Aito kohtaaminen vaatii aikaa, kiireetöntä ympäristöä ja kuuntelun taitoja. Kohtaaminen tukee oppilaan yksilöllisyyden tunnistamista sekä yhteisöllisyyttä ja vuorovaikutustaitojen kehittymistä.” - Tulevaisuusdialogien osallistajat

Tulevaisuuden peruskoulun yhteisö ei vaadi samanlaisuutta yhteisöön kuulumiseksi, vaan hyödyntää positiivisen yhteenhankauman ajatusta: yhteisöön mahtuvat erilaiset persoonat ja äänet, ja keskeistä on tahto toimia toisten kanssa yhteisen hyvän eteen. Yksittäisen oppilaan ja yhteisön välillä syntyy myös ajoittain kitkaa, missä yhteisön ja yksilön intressit eivät kohtaa toisiaan. Tulevaisuuden peruskoulussa jokainen oppilas opettelee sovittamaan omat toiveet ja tekemiset ympäröivään yhteisöön sekä sitä, miten omat ja muiden tarpeet voidaan huomioida yhteisössä. Samalla vahvistetaan yhteisön kyvykkyyttä kunnioittaa yksilöiden erilaisuutta ja antaa tilaa eri ajattelutavoille ja mielipiteille. Yhteisön keskeisin liima on kaikkien tahto toimia yhteisen hyvän eteen.

Yhteisöä rakennetaan ja tuetaan tietoisesti, ja opettajat osaavat vahvistaa yhteisön pohjana olevaa psykologista turvallisuutta. Psykologinen turvallisuus näkyy myönteisessä vuorovaikutuksessa, kunnioituksen kokemuksessa ja tunteessa siitä, että on yhteisössä hyväksytty omana itseään. Peruskoulu on turvallinen paikka, jossa jokainen oppilas kokee itsensä hyväksytyksi ja arvostetuksi. Psykologinen turvallisuus ei tarkoita kouluyhteisön ristiriidattomuutta, vaan luottamusta siihen, että ristiriidat ratkaistaan yhdessä.

”Koulun pitäisi synnyttää yhteisöllisyyttä. Koulun sisällä, mutta myös arvona ja sen pitäisi välittyä myös koteihin.” -Verkkofoorumiin osallistuja

Jokaisen oppilaan **kuuluminen kouluun** on keskeistä. Tätä vahvistetaan yhdessä toimimalla ja rakentamalla tavoitteellisesti yhteisöllistä toimintakulttuuria, jossa jokainen voi kokea kuuluvansa yhteisöön ja rakentaa yhteistä hyvää. Yhteisöllistä peruskoulun arkea luonnehtii myönteinen ja arvostava vuorovaikutus, opettajien ja vertaisten tuki, yhteistoiminnalliset pedagogiset ratkaisut ja yhteisesti sovittujen sääntöjen noudattaminen. Yhteisöllinen koulu realisoituu myös tiiviinä moniammatillisena yhteistyönä opettajien, oppilashuollon ja oppilaiden huoltajien kanssa. Opetuksessa korostuvat turvallisuustaidot, digitaalinen turvallisuus, media-kasvatus sekä vuorovaikutustaitojen, empatian ja vastuullisuuden kehittäminen. Panostamalla yhteisöllisyyteen edistetään arjen turvallisuutta. Turvallisuustaidot ovat osa elämänhallintaa ja resilienssiä. Yhteisöllisyys ja inhimillinen yhteys ymmärretään koulussa vahvasti oppilaan merkityksellisen elämän rakentamisen välttämättömänä edellytyksenä.

Tunne- ja vuorovaikutustaidot tukevat oppimista, hyvinvointia, toimijuutta ja yhteiskunnallista osallisuutta. Ne ovat avain itsen ja muiden ymmärtämiseen myönteisten ihmissuhteiden luomiseen ja ylläpitämiseen sekä yhdessä toimimiseen. Tulevaisuuden peruskoulussa oppilaat opettelevat tunnistamaan ja säätelemään omia tunteitaan ja toimintaansa, jakamaan ajatuksiaan ja kuuntelemaan, ymmärtämään toisten erilaisia ajattelutapoja, suhtautumaan myötätuntoisesti itseän ja muihin sekä toimimaan ryhmässä ja tekemään yhteistyötä. Koulussa harjoitellaan pitämään kiinni omista rajoista ja ratkaisemaan sosiaalisia ongelmatilanteita rakentavasti.

Tulevaisuuden peruskoulu vahvistaa monin tavoin oppilaiden tunne- ja vuorovaikutustaitojen kehittymistä ja kykyä käyttää niitä rakentavasti niin ihmissuhteissa kuin yhteistyössä toisten kanssa läpi peruskoulun. Tämä tapahtuu monipuolisessa vuorovaikutuksessa erilaisten ihmisten kanssa, erilaisissa ryhmissä ja tilanteissa, sekä erilaisissa rooleissa, yhdessä opettajan ja koulun muiden ammattilaisten kanssa. Esimerkiksi joukkueliikunta ja muu toisten kanssa urheilu,

yhteisötoito ja näytelmät ovat luonnollisia ja usein oppilaita herkästi innostavia yhteistoiminnan muotoja, jotka edellyttävät ja siten kehittävät toisten tunteiden, aikeiden ja ajatusten tulkintaa ja yhteensovittamista omaan toimintaan. Koulussa mallinnetaan laadukasta vuorovaikutusta oppilaiden, koulun aikuisten ja huoltajien kanssa.

”Tärkeä koulussa kehittyvä taito ovat sosiaaliset taidot. Se, että monesti peruskoulujen työympäristö on väkivaltainen kertoo, että nimenomaan näihin taitoihin pitää panostaa lisää. Kaikki lähtee toisen ihmisen kunnioittamisesta.”
-Verkkofoorumin osallistuja

Demokratiataidot ja osallisuus kasvavat yhteisössä

Kouluyhteisössä edistetään myös demokratiataitoja. **Demokraattisen kansalaisuuden** oppiminen rakentuu luotettavan tiedon, demokratiaa tukevan tahdon ja demokraattisen toiminnan varaan. Luotettava tieto on demokratian kivijalka. Luotettavaan tietoon perustuva jaettu ymmärrys maailmasta on välttämätöntä, jotta ihmiset pystyvät osallistumaan ja toimimaan yhteiskunnassa. Peruskoulun rooli on keskeinen paitsi tämän tiedon välittämisessä, myös **tiedollisen maailman kuvan rakentamisessa**. Peruskoulussa rakentuu ymmärrys tiedon arviomisesta ja tiedon lukutaidosta tavalla, joka mahdollistaa yhteisen keskustelun ja torjuu tiedollisen fragmentaation ja polarisaation riskejä. Tiedon lisäksi tarvitaan tahtoa. Demokratia perustuu ihmisten tahtoon rakentaa vapaata, tasa-arvoista ja moniäänistä yhteiskuntaa. Demokraattisen yhteiskunnan kannalta on tärkeää, että tieto ja tahto konkretisoituvat toiminnaksi, joka ylläpitää ja kehittää yhteiskuntaa. Peruskoulu kasvattaa vastuullisen osallisuuden ja toimijuuden vahvistamisen avulla demokraattiseen kansalaisuuteen.

Demokraattisessa yhteiskunnassa tarvittavia osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja opetellaan koko peruskoulun ajan. Demokratiakasvatuksen tarve ymmärretään kaikkialla, ja korostuu erityisesti ympäristöissä, joissa aikuisväestön osallisuus esimerkiksi äänestämisen kautta on heikkoa. Oppilaat harjoittelevat koulun arjessa vastuullisen ja osallistuvan demokraattisen kansalaisuuden taitoja. Tämä tapahtuu osallistumalla ikätasoisesti erilaisissa rooleissa itseä ja kouluyhteisöä koskevaan päätöksentekoon, toiminnan suunnitteluun, sen toteutukseen ja arviointiin. Kouluissa tunnustetaan tavat, joilla kaikki oppilaat voivat osallistua ja jotka vahvistavat heidän kokemustaan siitä, että koulun asioihin tai yhteiskunnan toimintaan on aidosti mahdollista vaikuttaa. Tämä ehkäisee hyvinvoinnin vajeita, sosiaalisia ongelmia, yksinäisyyttä ja syrjään jäämistä ja lisää oppilaiden koulunkäyntiin kiinnostumista ja koulun kokemista merkitykselliseksi osaksi omaa elämää.

Osallisuus painottui vahvasti koulun tärkeänä tehtävänä myös visiotyön tulevaisuusdialogeissa. Lapset ja nuoret painottivat tarvetta poistaa esteitä, madaltaa kynnyksiä ja monipuolistaa tapoja, jotta kaikki oppilaat voivat osallistua aidosti. He näkivät, että osallisuus ei ole pelkästään oikeus, vaan myös keino lisätä oppilaiden motivaatiota ja sitoutumista oppimiseen. Tulevaisuuden koulussa oppilaat osallistuvat moninaisilla tavoilla koulu yhteisöön ja myös toistensa apuna ja tukena toimimiseen. Osana demokratiakasvatusta ja osallisuuden tavoitetta oppilaat harjoittelevat neuvottelemista, erilaisten näkemysten ja mielipiteiden kuuntelemista, sopimaan asioista yhdessä ja tekemään kompromisseja. Osallistuvan yhteisöllisyyden kautta koulu kannattelee yksilöiden merkityksen ja hyvinvoinnin kokemuksia. Samalla se tarjoaa moninaisista taustoista tuleville oppilaille tärkeän kuulumisen kokemuksen. Oppilaat kasvavat vaikuttamaan itselleen tärkeisiin asioihin ja myöhemmin koko yhteiskunnan kehitykseen. Opettajat ja koulun muut aikuiset mallintavat omassa toiminnassaan demokraattisen osallistuvan ja yhteisöllisen kansalaisuuden periaatteita.

Kokonaisvaltainen hyvinvointi on oppimisen lähtökohta ja tulos

”Man behöver kunskap om hur man kan må bra i vardagen, för att ha ett gott liv. Det gör också att man känner att man kan påverka sitt liv och känner delaktighet.” -Verkkofoorumin osallistuja

Oppilaan kokonaisvaltaisen **hyvinvoinnin** rakentaminen on tulevaisuuden peruskoulun keskeinen tavoite, joka kytkeytyy koulun pedagogisen ydintehtävän toteuttamiseen. Oppilaan hyvinvointia rakennetaan koulun arjessa koulun pedagogisen tehtävän kautta osana oppimista, opiskelua ja opetusta. Koulun arjen sosiopedagogiset käytännöt tukevat oppilaan sosiaalista, fyysistä ja mielen hyvinvointia sekä laadukasta opetussuunnitelman tavoitteiden mukaista oppimista.

Tulevaisuuden peruskoulussa oppilaan oppimisen ja hyvinvoinnin suhde on vastavuoroinen. Hyvinvointi on oppimisen lähtökohta, ja oppiminen itsessään lisää hyvinvointia. Oppilaan kokonaisvaltainen hyvinvointi tukee koulunkäynnin sujumista ja koulunkäynnin sujuminen lisää oppilaan hyvinvointia.

Liikunta tukee oppimista monilla tavoilla. Hyvä peruskunto auttaa jaksamaan koulupäivää, ja liikunta on ylipäätään yksi aivoterveiden ja terveen lapsuuden kehityksen tärkeimpiä tekijöitä. Liikunta myös kehittää resilienssiä stressiä kohtaan. Koulussa jokaista oppilasta autetaan löytämään itselle sopiva ja pitkäkestoista

motivaatiota ylläpitävä tapa liikkua ja kehittää fyysisiä taitoja. Painotus ei ole liikunnallisten taitojen arvioinnissa vaan arkeen suuntautuvien omaehtoisen liikkumisen käytäntöjen ja tapojen luomisessa.

Liikunnan ohella myös liikkeen mahdollisuudet oppimisen tehostamisessa otetaan huomioon. Tulevaisuuden peruskoulun pedagogiikka hyödyntää ymmärrystä liikkeen, aktiivisuuden ja liikunnan merkityksestä oppimisessa.

Keskeinen näkökulma hyvinvointiin on myös yksilön ja yhteisön hyvinvoinnin näkeminen yhteenkytkeytyneenä. Hyvinvoiva yhteisö on yksilön hyvinvoinnin edellytys, ja koulussa osataan tukea koko yhteisön hyvinvoinnin edellytyksiä. Hyvinvoinnin tuessa tasapainotetaan yksilöihin ja koko ryhmään kohdistuvat käytänteet. Hyvinvoivan kouluyhteisön keskiössä ovat opettajat ja koulun muu henkilökunta, joiden hyvinvointi nähdään oppilaiden hyvinvoinnin esikuvana ja edellytyksenä.

Peruskoulun arjessa hyödynnetään laadukasta oppimista ja kokonaisvaltaista hyvinvointia tukevia pedagogisia käytäntöjä ja osallistavia opetusmenetelmiä. Koulussa panostetaan laadukkaaseen opettaja-oppilassuhteeseen ja oppilaiden vertaisvuorovaikutukseen, harjoitellaan hyvinvointitaitoja ja rakennetaan yhteisöllistä toimintakulttuuria ja fyysisesti aktiivista koulun arkea. Peruskoulu vastaa osaltaan yksilön psykologisiin perustarpeisiin tarjoamalla yhteenkuuluvuuden tunnetta sekä hallinnan, osaamisen ja autonomian kokemuksia, jotka puolestaan edistävät oppimista ja hyvinvointia.

Koulun pedagogiset ratkaisut tukevat paitsi oppimista ja parempia oppimistuloksia myös oppilaiden sosiaalista, fyysistä ja mielen hyvinvointia. Koulun toimintakulttuuri edistää hyvinvoivaa kouluyhteisöä yhteistyössä kotien kanssa. Hyvinvoiva peruskoulun arki edistää oppilaiden hyvinvointiosaamista ja rakentaa yhteisiä käytäntöjä. Keskeisiä hyvinvointitaitoja ovat terveyteen ja liikuntaan liittyvän ymmärryksen ja taitojen lisäksi muun muassa itsesäätelyn taidot, sinnikkyys sekä tunne- ja vuorovaikutustaidot.

”Hyvä elämä on kaunis ilmaisu ja tahtotila, jota kannattaa tavoitella kaikilla mahdollisilla keinoilla. Lähtökohta kaikelle hyvälle on turvallisuus, turvallinen tunnetila, josta jokainen koulun toimija pääsee osalliseksi koulupäivän aikana.”
-Verkkofoorumien osallistuja

Itsestä huolehtimisen ja itsesäätelyn taidot luovat hyvän elämän rakentamisen perustan. Omien perustarpeiden tunnistaminen ja niistä huolehtiminen, kuten riittävä uni, terveellinen ruoka ja liikunta ovat itsestä huolehtimisen perusta. Itsesäätelyn taidot auttavat hyvinvointitavoitteiden asettamisessa ja saavuttamisessa.

Fyysisestä kunnosta huolehtimiseen opetellaan yhdessä koulun aktiivisessa ja liikkumisen iloa korostavassa arjessa sekä liikuntaan myös koulun ulkopuolella kannustaen. Itsesäätelyyn lukeutuu myös oman ajattelun ja mielentilojen tiedostaminen ja hallinta. Keskittymisen, rauhoittumisen ja omien ajatuskulkujen tunnistamisen ja muovaamisen harjoittelu lisää mielenterveyden voimavaroja ja parantaa opiskeluilmapiiriä.

Tunne- ja vuorovaikutustaitojen on havaittu vähentävän koulukiusaamista, ongelmia oppilaiden vertaissuhteissa ja psyykkistä oireilua sekä parantavan oppimistuloksia, ja lisäävän sinnikkyyttä ja positiivisia tunteita, kuten iloa ja intoa. **Sinnikkyys** auttaa oppilasta työskentelemään omien tavoitteiden eteen sekä etsimään merkityksellisyyttä ja muutospolkuja maailmassa, jossa valmiita polkuja ei aina ole. Se vahvistaa opiskeluintoa, suojaa masennukselta, parantaa koulumenestystä ja lisää elämään tyytyväisyyttä. Sinnikkyys on myös toimijuuden ja tulevaisuuden toivon edellytys, joka realisoituu valmiutena toimia itsenäisesti ja yhdessä hyvän tulevaisuuden eteen.

Hyvinvoivassa koulussa yrittämistä arvostetaan, haasteet ovat sopivasti mitoitettuja ja epäonnistumiset nähdään oppimisen mahdollisuuksina. Koulussa saa epäonnistua turvallisesti ja yrittää uudestaan. Samalla koulussa kaikkien onnistumiset huomataan ja niistä iloitaan yhdessä. Koulussa huolehditaan myös siitä, että jokaiselle oppijalle on koulussa aikuisia, joilla on riittävästi voimavaroja kohdata ja kuunnella. Hyvinvoivassa koulussa oppilaat rakentavat kestävän elämäntavan mukaista luontosuhdetta ja osaavat hyödyntää luontoa hyvinvoinnin voimavarana.

Kasvatuksen, koulutuksen ja oppilashuollon ammattilaiset tekevät kiinteää yhteistyötä oppilaan hyvinvoinnin edistämiseksi. Opettajat, oppilashuolto ja koulun muut ammattilaiset huolehtivat yhdessä siitä, että oppilailla on mielekkäitä mahdollisuuksia ja tarvitsemansa tuki kaveriporukan löytämiseen sekä ystävyyssuhteiden luomiseen ja ylläpitämiseen koulussa.

Turvallisuuden kokemus on hyvinvoinnin ja oppimisen lähtökohtien edellytys, jonka eteen tehdään yhdessä koulun ja oppilashuollon henkilöstön, oppilaiden sekä heidän huoltajien kanssa aktiivisesti töitä. Koulun toiminta yhdessä perheiden ja alueen muiden toimijoiden kanssa edistää myös asuinalueen viihtyvyyttä ja turvallisuutta samalla ehkäisten syrjäytymistä ja häiriökäyttäytymistä. Tämä osaltaan lisää hyvinvointia ja yhteisöllisyyttä niin koulussa kuin sitä ympäröivässä naapurustossa.

Kokonaisvaltaista hyvinvointia tukeva ja oppimisen edellytyksiä rakentava koulu perustuu arjen toimintatapojen yhdessä kehittämiseksi. Vaikuttavat hyvinvoinnin kehittämistoimenpiteet tehdään tarve- ja tutkimusperustaisesti. Ne kytkeytyvät

systemisesti opetussuunnitelman toteuttamiseen ja toimenpiteiden toteuttamisessa huomioidaan oppilaan koulupäivän kokonaisuus. Kehittämistoimenpiteiden suunnitteluun ja toteutukseen osallistuvat kaikki koulun toimijat, erityisesti opettajat, oppilaat ja oppilashuollon ammattilaiset. Koko kouluyhteisön osaamista hyödynnetään toimenpiteiden rakentamisessa.

Yhteinen hyvä ja tulevaisuuden toivo

*Yhteisöllisen koulun tavoitteet tiivistyvät kouluyhteisön jäsenten toimijuudessa yhteisen hyvän eteen. Tulevaisuuden peruskoulun keskeinen tavoite, **tulevaisuuden toivo**, voimistuu **tulevaisuususkoksi** yhteisen hyvän ja yhteisön jaetun toimijuuden kautta.*

Kouluyhteisön arvot ja hyveet ovat keskeisessä roolissa peruskoulun tavoitteessa kasvattaa oppilaita punnitsemaan eettisiä kysymyksiä ja toimimaan yhteisön ja yhteisen hyvän tulevaisuuden puolesta. Hyveet ovat näin muutoksen taitojen eli transformatiivisen osaamisen ytimessä ja tukevat yhteisön lisäksi koulun tavoitetta muutostoimijuuteen. Hyveet eivät kuitenkaan ole vain yhteisöä varten, vaan myös jokaista oppilasta varten yksilönä: ihmisen mahdollisuus tehdä hyviä tekoja muille on tärkeä oman elämän merkityksellisyyden, myönteisen identiteetin rakentamisen ja onnellisuuden kokemusten osatekijä. Hyveet kiinnittävät myös yhteisöön auttamalla ymmärtämään kaikkien ihmisten keskinäistä tarvitsevuutta ja synnyttämällä jaettua kokemusta siitä, mikä on tavoittelemisen arvoista elämässä.

Yhteiskunnallisessa keskustelussa on 1900-luvun loppupuolelta lähtien ollut pinnalla hyvin yksilökeskeinen tulkinta arvoista ja onnellisuudesta; usein toistettu näkökulma on, että jokaisen on saatava olla ja tehdä mitä vain, kunhan ei vahingoita muita. Globaalit ongelmat ja yhteiskunnalliset sekä hyvinvoinnin kriisit kuitenkin osoittavat, että muiden kannalta neutraali oman edun tavoittelu ei tuota tasapainoa, joka tukisi sosiaalisesti ja ekologisesti kestävä elämää. Yhteisöt ja yhteiskunnat eivät toimi, elleivät ihmiset ole valmiita toimimaan toisten hyväksi, hyveitä noudattaen. Jokaisen yksilön panostus yhteiseen hyvään on myös keskeisin yhteiskunnallisen luottamuksen osatekijä. Samalla viime vuosien onnellisuustutkimus osoittaa yhä selvemmin, että nimenomaan oman osaamisensa toisten hyväksi käyttäminen tuottaa ihmiselle onnellisuutta, hyvinvointia ja yhteenkuuluvuuden kokemusta. Tätä kautta myös yhteinen hyvä ja oppilaan oma merkityksellinen elämä yhdistyvät koulun tavoitteissa.

Tulevaisuuden peruskouluissa etsitään yhteistä hyvää tukevia arvoja, ja toimintatavoissa korostuu keskustelu merkityksellisyydestä ja hyvästä. Keskustelua käydään paitsi oppilaiden kanssa, myös vanhempien ja huoltajien kanssa yhteisöä rakentaen. Lähtökohtana hyödynnetään esimerkiksi hyve-etiikan, filosofian, psykologian ja pedagogiikan tutkimusta. Aristoteelisen hyve-etiikan klassisten hyveiden, viisauden, rohkeuden, oikeudenmukaisuuden ja kohtuullisuuden lisäksi suomalaisessa tutkimuksessa on korostettu esimerkiksi ystävällisyyden, rakkauden ja sosiaalisen älykkyyden hyveitä sekä myötätuntoa. Koulu opettaa sekä reflektoimaan että kehittämään hyveitä itsessä ja yhteisössä että elämään niitä todeksi jokaisena päivänä.

Hyveiden opettamisessa ei ole kyse aikuisten antamien valmiiden vastausten omaksumisesta vaan siitä, että opettaja opettaa oppilasta ajattelemaan kriittisesti ja päättämään itse, mitä hyveellinen toiminta missäkin tilanteessa tarkoittaa. Hyveet eroavat näin olennaisesti säännöistä. Siinä missä sääntöjen mukainen toiminta perustuu muiden asettamien sääntöjen sisäistämiseen ja niiden noudattamiseen, hyveiden mukainen toiminta edellyttää aina toimijan omaa harkintaa ja itsenäistä päättelykykyä. Tulevaisuuden peruskoulussa korostetaan **eettisten taitojen** harjoittelun merkitystä osana kasvattamista yhteiseen hyvään.

Toivo puolestaan nähdään taitona toimia yhteisen hyvän ja paremman tulevaisuuden eteen. Toivo ei näin näyttäydy oppilaiden kykynä odottaa passiivisesti jotakin hyvää tapahtuvaksi, vaan toivo syntyy teoista. Tulevaisuuden peruskoulun tavoite tulevaisuuden toivon herättämiseen perustuu ajatukseen siitä, että toivoon liittyy aina toimijuus, eli kyky vaikuttaa asioihin. Koulu tarjoaa oppilaille kokemuksen omasta toimijuudesta ja työkaluista, joilla vaikuttaa asioihin yhdessä muiden kanssa. Tavoitteet ovat aina ikätasoisia, eli kaikkein pienimpien oppilaiden tavoitteet ovat pienen kokoisia, ja kasvavat hänen kasvaessaan. Tuloksena on toimijuuden kokemusten kautta syntyvä luottamus omaan kykyyn toimia, sekä luottamus yhteisöön, jonka kanssa asioita on mahdollista edistää. Toivo kytkeytyy hyveisiin yhteisen hyvän edistämisen tahdon ja taitojen kautta.

Koulun arjessa oppilaat harjoittelevat, miten tehdään vastuullisia tekoja ja toimitaan yhdessä yhteisön hyväksi. He oppivat punnitsemaan erilaisia näkemyksiä, sovittamaan yhteen ristiriitoja, ottamaan vastuuta päätöksistä ja vaikuttamaan asioihin. Oppilaat opettelevat toimimaan yhteisen hyvän puolesta erilaisissa tilanteissa, oppitunneilta koulun yhteisiin aktiviteetteihin ja yhteistyöverkoston kanssa mahdollistettuihin tilanteisiin koulun ulkopuolella. Koulussa korostuu myös oppilaiden vertaistoiminta toistensa tukena ja apuna.

Yhteisen hyvän korostaminen ei vähennä yksilön arvoa tai moninaisuuden merkitystä, vaan se tekee koulusta ympäristön, jossa kaikki tukevat toistensa aktiivista vastuunkantoa ja yksilöllistä kasvua. Näitä taitoja tarvitaan paitsi oman elämän rakentamisessa ja yhteiskunnallisessa vaikuttamisessa, myös taloudellisessa toiminnassa. Yhteisen hyvän toimijuuden vahvistaminen ulottuu myös digitaalisiin ympäristöihin ja kansainväliseen vuorovaikutukseen luottamusta edistäen. Ekologinen sivistys, tietoisuus planetaarisista rajoista ja kestävä kehityksen ymmärtäminen ovat keskeisiä osia oppilaan aktiivista toimijuutta. Koulussa opitaan, että omilla valinnoilla ja toiminnalla voi vaikuttaa ympäristöön ja rakentaa kestävämpää maailmaa.

Hyveet, toimijuuden taidot ja kokemus osallistuvasta toimijuudesta ylläpitävät ja tukevat toiveikkuutta, ja toisaalta toivo on myöhemmin elämässä toimijuuden edellytys: toivo ruokkii tulevaisuudenuskoa. Tärkeänä taitona toivon liittyäkin vahvasti *sinnikkyys työkennellä hyvän eteen silloinkin, kun onnistuminen on epävarmaa*. Yhdessä toimijuus, yhteinen hyvä ja toivo vahvistavat toinen toisiaan ja luovat uskoa tulevaisuuteen.

7 Elämä maapallolla: ekologisesti kestävä koulu tukee maapallon ja oppilaan hyvinvointia

“Esimerkiksi kestävyyskasvatuksen ja interkulttuurisen kasvatuksen tuottama osaaminen ovat vuonna 2045 ns. perusasioita, joiden tulee olla keskeinen osa opetusta.” -Verkkofoorumin osallistuja

Suomen peruskoulu globaalin kestävyysedelläkävijänä

Tulevaisuuden peruskoulu edistää ekologisesti kestävästä tulevaisuudesta ja toimii tasapainossa ympäristön kanssa. Tältä osin peruskouluvision tärkeimpänä muutoksena nykytilaan on se, että peruskoulu ei uusina nykyisen kaltaista ekologisesti kestäväksi kehitystä, vaan rakentaa sivistystä, joka toteuttaa kokonaiskestävästä yhteiskuntaa.

Tieteellinen tutkimus osoittaa, että maapallon toimintaa ylläpitävien ilmiöiden ja prosessien turvallisena pidettävät ns. planetaariset rajat ylittyvät luonnon liikakäytön seurauksena. Rajat määriteltiin tieteellisesti vuonna 2009. Yhdeksästä tunnistetusta rajasta oli tuolloin ylitetty kolme. Vuonna 2025 ylitettyjen rajojen määrä on kohonnut jo seitsemään. Vähitellen pahenevaa ekologista kriisiä on arjen keskellä vaikea havaita ja hahmottaa, eivätkä yhteiskunnat ole tiedeyhteisön varoituksista huolimatta kokeneet tarvetta etsiä kestävämpiä tapoja rakentaa sosiaalista ja taloudellista kestävyttä planetaaristen rajojen puitteissa – yksikään valtio tai yhteiskunta ei tällä hetkellä ole planetaarisesti kestävä. Sosiaalisessa kestävydessään edistyneet valtiot, joiden kärkeen Suomi kuuluu, ovat nekin luoneet hyvinvointinsa ekologisesti kestävämmällä tavalla. Rajojen ylittyessä monien luonnonjärjestelmien toiminta muuttuu, mistä seuraa yhteiskunnille yhä uusia ja suurempia haasteita, ja pahimmillaan eksistentiaalinen uhka.

YK:n Agenda 2030:n kestävä kehityksen tavoitteiden kärkimaana juuri Suomi voi olla globaali edelläkävijä kohti aitoa kokonaiskestävyttä, ja tässä prosessissa tulevaisuuden peruskoulu on avainasemassa. Peruskoululla on kasvatuksen kautta keskeinen asema uudenlaisen, ekologisesti ja sosiaalisesti kokonaiskestävästä yhteiskunnan muotoutumisessa Suomessa, ja tämä voi toimia esimerkkinä maailmanlaajuisesti.

Kohti systeemistä ymmärrystä ja kestävyys transformaatiota

Ihmiskunnan hyvinvoinnin turvaamiseksi tarvitaan yhteiskuntien suuri järjestelmätason muutos, transformaatio. Kestävä tulevaisuus rakentuu planetaarisen vastuun ja kokonaiskestävyyden ympärille. Tulevaisuuden peruskoulun keskeisenä tiedollisena lähtökohtana on, että ekosysteemien hyvinvointi on takaisinkyttynyt ihmisen hyvinvointiin: tukemalla ekosysteemien hyvinvointia ja tasapainoa ihmiskunnalla on mahdollisuus parempaan elämään. Tämä keskinäisriippuvuus ja ymmärrys ihmisestä osana luontoa on peruskoulun keskeisiä lähtökohtia, ihmisen ja muun luonnon tasapainoisen suhteen perusta. Tulevaisuuden peruskoulu ohjaa kohti ajattelutapojen ja järjestelmätason toiminnan transformaatiota. Oppilas saa entistä paremmat valmiudet ymmärtää ekologisen, sosiaalisen, taloudellisen ja kulttuurisen kestävyysvuorovaikutuksia ja systeemistä luonnetta. Tämä mahdollistaa oppilaan transformatiivisen toimijuuden ja tuottaa kestävyyskädenjälkeä koko yhteiskuntaan.

Vahva luontosuhde syntyy oppimisen, kokemusten ja arjen tekojen kautta

Monipuolisen luontosuhteen ja ekologisen kestävyysrakentaminen toteutuu peruskoulussa uusimman tieteellisen tiedon pohjalta, myös tieteidenvälisesti systeemijatteluun tukeutuen. Kasvua kestävään ekologiseen toimijuuteen vahvistetaan kaikessa koulun opetuksessa ja kasvatuksessa; se omaksutaan koulun yhteiseksi toimintakulttuuriksi. Kestävyysosaamistavoitteet ja teemat konkretisoidaan opetuksen käytännön toteutuksessa niin, että ne tukevat oppilaan kasvua demokraattisen yhteiskunnan toimijana.

Ekologisen kestävyysmukainen toimijuus perustuu paitsi tietoon myös vahvaan luontosuhteeseen ja luonnossa saatuihin merkityksellisiin kokemuksiin – henkilökohtaisen emotionaalisen luontosuhteen rakentumiseen ja ekologisen identiteetin vahvistumiseen. Myötätuntoinen ja emotionaalisesti vahva luontosuhde sekä kokemus kuulumisesta luontoon tukevat oppilaan hyvinvoinnin ja toiveikkuuden kokemuksia, mikä lisää motivaatiota ja kyvykkyyttä toimia yhteisen ympäristön puolesta.

”Kyky tulla toimeen muiden kanssa. Myötätunnon laajenevat kehät huomioivat myös kauempana ja tulevaisuudessa elävät ihmiset sekä muut lajit.”

-Verkkofoorumin osallistuja

Koulu tähtää siihen, että opittava sisältö muuttuu toimintatavoiksi ja transformatiivisiksi eli muutoksen taidoiksi. Kestävyysajattelu sisältyy koko koulun toimintakulttuuriin. Oppilas kokee ja näkee koulun arjessa, mitä ekologinen kestävyys voi olla ja oppii suuntautumaan ekologisesti kestävään toimintaan. Arjen kestävyyttä

opitaan koulussa yhteisen toimijuuden kautta; koulu itsessään toimii kestävästi, ja oppilaiden osallistessa kouluarjen suunnitteluun vahvistuvat niin tiedollinen ja käytännön ymmärrys kestävyuden perusteista kuin toivo ja luottamus oman toimijuuden merkityksellisyyteen. Samalla kun oppilaiden tiedot, taidot ja toiminta laajentuvat, kasvaa vähitellen myös koko yhteiskunnan kyky pyrkiä hyvään ja ratkaista monimutkaisia systeemiä, ns. viheliäisiä ongelmia.

Toimijuus ja yhteistyö tuottavat kestävyyskädenjälkeä

Koulu tarjoaa oppijoille mahdollisuuksia monipuoliseen tiedolliseen, kokemukselliseen ja toiminnalliseen oppimiseen kokonaiskestävyydestä myös koulun ulkopuolella, yhteistyössä eri sidosryhmien kanssa. Koulu kehittää monialaisesti tietoisuutta ekologiasta, systeemijattelun valmiuksia, ekologisen elämäntavan ymmärrystä, arjen toimintamalleja sekä muutoksen edellyttämiä transformatiivisia taitoja ja demokraattista osallisuutta.

Paikkaperustainen oppiminen on keskeinen keino vahvistaa vastuullista kansalaisuutta ja suhdetta ympäristöön. Eri paikallisyhteisöt, kuten kunta, järjestöt, asukasyhteisöt ja esimerkiksi yritykset, muodostavat koulun ulkopuolelle ulottuvan oppimisen ekosysteemin, joka tukee kestävä ja vastuullisen kansalaisuuden oppimista käytännössä.

Koulussa omaksutut arvot, asenteet, tietopohja ja toimintamahdollisuudet luovat perustaa elämänmittaiselle ekologiselle toimijuudelle ja sen kehittämiseksi. Yhteisölliset ja sosioemotionaaliset ulottuvuudet ovat merkittävä osa ekologisen kestävyden tavoitteita ja kestävä, vastuullisen kansalaisen kasvamista. Ylisukupolvisen vuorovaikutuksen kautta oppilas tuottaa myös välitöntä kestävyyskädenjälkeä koko yhteiskuntaan, mikä nopeuttaa kestävyysmuutosta.

Osa III. Tulevaisuuden peruskoulun toimintakulttuuri

8 Elämä tulevaisuuden peruskoulussa

Tulevaisuuden peruskoulun toimintaa ohjaa ajatus siitä, että koulu on yhteiskuntamme tärkein tulevaisuusinstituutio ja merkityksellisin lasten ja nuorten sivistyksellistä kasvua ohjaava yhteisö. Koulun orientaatiolle ominaista on ajatus siitä, että koululla ei ole asiakkaita, joille tuotetaan palveluita, vaan peruskoulu on oppimisen yhteisö, jonka jäseneksi oppilas pääsee ja kasvaa. Opettajat, rehtorit ja koulun muut aikuiset ohjaavat oppimisen ja inhimillisen kasvun polkua yhdessä perheiden, huoltajien ja muiden lähiyhteisöjen kanssa toteutettavassa kasvatuskumppanuudessa.

Tulevaisuuden koulun tehtävä on sivistyksen edistäminen kaikille yhdenvertaisesti ja oikeudenmukaisesti lähikouluperiaatteen mukaisesti. Peruskoulu on maksuton sivistyksellinen perusoikeus, joka on yhdenvertaisesti saavutettavissa kaikille. Peruskoulu toimii myös lähialueensa yhteisöllisyyttä lisäävänä keskuksena. Yhteinen peruskoulu huomioi kaikki oppilaat siten, ettei kukaan jää yhteisön ulkopuolelle. Jokainen oppilas kokee aitoa osallisuutta peruskoulun yhteisöön.

Vision peruskoulu on tärkeää hahmottaa kaikessa toiminnassaan osana suomalaisen yhteiskunnan koulutuspolkua varhaiskasvatuksesta korkea-asteelle. Tässä ketjussa peruskoulu on kouluaste, jossa kaikki lapset ja nuoret kuuluvat oppivelvollisuuden piiriin. Peruskoulun rooli koulutuksen ketjussa on perustaitojen opettamisen lisäksi laaja-alaisen sivistyksen, inhimillisen kasvun ja hyvinvoinnin pohjan luominen sekä oppilaiden kasvattaminen osaksi muutokseen kykeneviä yhteisöjä ja yhteiskuntaa. Peruskoulun yhteiskunnallinen merkitys näkyy sen roolissa keskeisimpänä kaikki suomalaiset yhdistävänä instituutiona; peruskoulun jälkeen oppilaiden tiet erkanevat eri koulutuspoluille.

Oppiminen kuitenkin jatkuu peruskoulun jälkeenkin. Kaikki ammatilliset ja yhteiskunnalliset roolit vaativat peruskoulua syventävää opiskelua, ja oppivelvollisuus jatkuu toiselle asteelle. Toisen ja kolmannen asteen opinnot tuottavat erikoistumista ja mahdollisuutta tiettyjen osaamisalueiden syventämiseen. Tästä syystä peruskoulussa on tärkeää luoda vankka orientaatio jatkuvaan oppimiseen ja aito

motivaatio myöhemmälle erikoistuneemmalle opiskelulle. Oppimaan oppimisen merkitys näyttäytyy erityisen tärkeänä; peruskoulu antaa valmiudet osaamisen syventämiseen ja elämän mittaiseen sivistyksen laajentamiseen ja inhimilliseen kasvuun.

Konkreettisina järjestelmätason elementteinä lainsäädäntö ja valtakunnalliset opetussuunnitelman perusteet määrittävät perusopetuksen tarkoituksen: koulu kasvattaa oppilaita ihmisyyteen, eettiseen vastuullisuuteen ja aktiiviseen kansalaisuuteen sekä antaa elämässä tarvittavat tiedot ja taidot. Lapsen etu, yhdenvertaisuus ja yhteisöllisyys ohjaavat kehittämistä. Jotta paras mahdollinen peruskoulu voi toteutua, koulun resursoinnin on oltava riittävä, ja yllettävä vähintään läheisten vertailumaiden tasolle. Kun resurssit ovat riittävät ja peruskoulua kehitetään suunnitelmallisesti laajassa yhteistyössä, peruskoulumme on tulevaisuudessa paras mahdollinen koulu.

“Lapsen kasvu tasapainoiseksi ja viisaaksi aikuiseksi vaatii loppujen lopuksi samoja asioita aikakaudesta toiseen: perustieto maailmasta, kokemus siitä, että itse on arvokas, oikeutettu saamaan apua ja toisaalta velvoitettu toimimaan yhteisten pelisääntöjen mukaan ja muille iloksi, kasvaminen työn teosta ja vaivannäöstä nauttimiseen ja sen sietämiseen, että välillä tunteet ovat negatiivisia sekä taito toimia erilaisten ihmisten kanssa ovat tärkeitä nyt ja tulevaisuudessa.”
-Verkkofoorumien osallistujia

Peruskoulun toiminnassa on jo nyt vahvuuksia, jotka ovat pitkään tukeneet suomalaisten hyvinvointia ja kansainvälisesti hyviä oppimistuloksia. Samalla tunnistettuihin globaaleihin ja paikallisiin muutoksiin ja myönteisen tulevaisuuden rakentamiseksi tarvitaan ajattelu- ja toimintatapojen muutoksia. Keskeisimpiä tulevaisuuden peruskoulun toiminnan elementtejä ja muutoksia kuvataan seuraavissa luvuissa. Näkökulmina korostuvat tulevaisuusajureiden tuomat mahdollisuudet ja haasteet koulunpitoon sekä tarpeet peruskoulun kehittämiseksi. Samalla keskustelussa nostetaan koulun merkitys tulevaisuuden rakentajana, eikä vain tapahtuviin muutoksiin reagoivana instituutiona. Keskeinen kysymys on, millainen peruskoulun tulisi olla, jotta toivottuihin osaamisen, ihmisyyden ja yhteisöjen kehittymisen tavoitteisiin päästään, ja jotta koulu voi toimia positiivisena muutosvoimana.

Merkittävänä läpileikkaavana teemana tulevaisuuden peruskoulun toiminnassa on koulun yhteisöllisen roolin korostuminen: inhimillinen kasvu ja toimijuuden taidot edellyttävät oppimista yhteisössä. Tulevaisuuden koulu ei myöskään toimi irrallisena saarekkeena, vaan avautuu aiempaa selkeämmin yhteiskuntaan. Samalla visiossamme muu yhteiskunta asettuu koulun tueksi sen keskeisessä

tulevaisuustehtävässä – sekä resurssit varmistaen että konkreettisesti arjen yhteistyöhön osallistuen. Monipuolinen oppimisen ekosysteemi kääntyy tukemaan oppilaita ja kouluja koulun pedagogisen ydintehtävän sekä oppilaiden merkityksellisen oppimisen ja yhteiskuntaan kasvun vahvistamiseksi. Yhteistyö sekä muiden organisaatioiden että kotien ja perheiden kanssa syvenee. Koulurakennukset toimivat tärkeinä yhteisön ytiminä ja kohtaamispaikkoina, joissa myös luonnon vahvistuva läsnäolo tukee hyvinvointia monipuolisesti.

Moninaistuvassa yhteiskunnassa koulu asettuu myös varmistamaan jokaisen oppilaan mahdollisuuksia saavuttaa riittävät tiedot ja taidot sekä kehittää itseään ihmisenä. Koulu huomioi myös entistä paremmin kulttuurisen ja kielellisen moninaisuuden kulttuuria kannattelevana voimana, ja tämän osana myös kotimaisesta kielellisestä moninaisuudesta pidetään huolta. Yhtenä lähitulevaisuuden merkittävistä muutosajureista näyttäytyvä tekoälypohjainen nopeasti kehittyvä teknologia integroidaan osaksi koulun toimintaa. Työssä varmistetaan sen pedagogisesti perusteltu rooli ja teknologian myönteinen vaikutus ajattelun, inhimillisen kasvun ja sosioemotionaalisten taitojen kehitykselle.

9 Teknologia ja tekoäly muuttavat oppimisen lähtökohtia ja toteutusta

Tulevaisuuden teknologia ylittää inhimillisen tiedonkäsittelyn rajat monin tavoin. Tällöin oppimisen lähtökohtana ei voi olla, että ihmisen on osattava se mitä kone ei osaa. Tulevaisuuden peruskoulu varmistaa sivistyksen resilienssin: kyvyn itsenäiseen ajatteluun, empatiaan ja moraaliseen harkintaan tulee säilyä arvokkaana ja ihmisen hallinnassa, vaikka raja ihmisen ja teknologian välillä hämärtyy. Ihmisen on edelleen ymmärrettävä, osattava, tiedettävä ja muistettava, jotta voimme olla hyvinvoivia, merkityksellistä elämää eläviä ihmisiä. Tavoitteena on hyvinvoiva ihminen, jolla on kyky säädellä omaa suhdettaan teknologiaan ja ohjata teknologista kehitystä eettisesti yhteisen hyvän suuntaan.

Tulevaisuuden koulu tarjoaa teknologialle turvalliset, pedagogiset raamit. Teknologiaan aktiivisesti, kokeilevasti ja uteliaasti suhtautuminen auttaa oppilasta näkemään itsensä tulevaisuuden tekijänä ja löytämään paikkansa muuttuvassa maailmassa. Kun teknologian mahdollisuudet, ongelmat ja riskit tehdään näkyviksi, syntyy pohja vastuulliselle ja harkitsevalle teknologian käyttämiselle ja kehittämiselle. Visiossamme tulevaisuuden peruskoulu ei jahtaa yksittäisiä trendejä tai vaihtoehtoisesti pelkää uutta, vaan rakentaa oppimisympäristöä, jossa lapset voivat turvallisesti tutkia, kokeilla ja käyttää teknologiaa osallistuakseen planeettamme suuriin haasteisiin ratkaisijoina. Opettajat ovat avainroolissa tukemassa oppilaan kehittyvää harkintakykyä, jotta hänestä ei kasva teknologian passiivista kohdetta, vaan sen hallitseva aktiivinen toimija.

Koulussa teknologiaa on tarkasteltava niin työkaluna, yhteiskunnallisena ilmiönä kuin rakenteena. Visiossa teknologia nähdään koulussa kolmessa roolissa: oppimisen tukena, oppimisen kohteena sekä opetuksen järjestämisen välineenä.

”Digitalisaatio ja esim. tekoäly kehittyvät tulevaisuudessa riippumatta siitä halutaanko sitä tai ei. Opettaminen/opiskelu on faktojen oppimisen sijasta yhä enemmän vuorovaikutuksen ja yhdessä toimimisen opiskelua” -Verkkofoorumin osallistuja

Teknologia oppimisen tukena

Opetus- ja oppimisteknologia viittaa kaikkiin välineisiin, järjestelmiin ja ratkaisuihin, joita hyödynnetään opetuksen ja oppimisen tukena. Radio, televisio, älykkäät tuutorointijärjestelmät, multimediasovellukset, virtuaalimaailmat, massiiviset verkkokurssit, oppimisanalytiikka ja tekoälytuutorit on kukin aikanaan esitetty ratkaisuuina, jotka mullistavat oppimisen. Jokainen kehitysaskel on jättänyt jälkensä, mutta peruskoulun arjessa oppimisen perusluonne on pysynyt kuitenkin samanlaisena.

Viimeisimpänä oppimisteknologiana tekoälytuutorien lupauksena on tarjota jokaiselle oppilaalle henkilökohtaistettua opetusta ja ohjausta; oppilaan taitotasoon, motivaatioon ja tunnetilaan mukautuen. Itsenäisen oppimissisältöjen omaksumisen rajoitteena on ollut, että oppilaat vasta harjoittelevat oppimisprosessin itsenäistä säätelyä: opettajaa tarvitaan jäsentämään sisältöjä, ohjaamaan harjoittelua ja tukemaan motivaatiota – toisin sanoen kannattelemaan oppimisprosessia. Tulevaisuuden peruskoulussa myös opettajan ohjaamat oppimisteknologiat kykenevät tarjoamaan tämänkaltaista kannattelua: ne voivat palastella oppimissisältöjä, mukauttaa tehtäviä yksilöllisesti, antaa oikea-aikaista palautetta ja tarjota kannustusta, osana opettajan johtamaa oppimisprosessia. Koska oppimisen säätelytaidot ovat myös keskeinen opetuksen tavoite, teknologian tarjoama tuki vähentyy asteittain oppijan taitojen kasvaessa, siirtäen vastuuta oppimisesta vähitellen oppilaalle itselleen.

Koulutuksen laajoihin tavoitteisiin nähden pelkkä opetussisältöjen omaksumisen tukeminen on varsin rajallinen tavoite oppimisteknologialle. Muuttuvassa maailmassa oppiminen on ennen kaikkea kykyä ajatella, toimia, ja luoda uutta. Oppimisteknologian tavoitteena tulevaisuuden peruskoulussa onkin vahvistaa ihmisen kykyä kysyä, tulkita ja rakentaa merkityksiä yhdessä muiden kanssa. Teknologian tulee tukea oppilaan oman ajattelun, identiteetin ja toimijuuden kehittymistä, esimerkiksi auttamalla tutkimaan omia ajatuksia, elämänvalintoja ja vaihtoehtoisia tulevaisuuksia vuorovaikutuksessa tekoälypohjaisten järjestelmien kanssa.

Tulevaisuuden peruskoulussa teknologia vahvistaa myös kouluyhteisöä. Teknologia luo uusia yhteisöjä ja avaa ikkunoita erilaisiin ajattelun tapoihin ja auttaa näkemään maailman toisten näkökulmista. Koulussa hyödynnettävät algoritmit eivät vahvista voimakkaimpia ääniä, vaan nostavat esiin myös hiljaisempia ja tukevat kaikkien kuulluksi tulemistä kouluyhteisössä. Parhaimmillaan teknologia auttaa kouluyhteisöä toimimaan yhdessä myös kriisien tai epävarmuuden keskellä, vahvistaen yhteisön resilienssiä. Teknologia voi auttaa myös ymmärtämään globaalien ilmiöiden keskinäisriippuvuutta, kuvittelemaan erilaisia mahdollisia maailmoja, sekä oivalluttaa miten omat ja yhteisöjen valinnat linkittyvät planeetan hyvinvointiin.

Teknologia oppimisen kohteena

Tekoäly ja teknologia eivät ole pelkkiä välineitä. Ne osaltaan ohjaavat, miten ymmärrämme maailmaa, toimimme yhteisöissä ja vaikutamme yhteisiin asioihin. Teknologinen ymmärrys ja monipuolinen teknologialukutaito ovat osa yleissivistystä, ja tulevaisuuden peruskoulu antaa oppilaille riittävät tiedot ja taidot, joiden avulla oppilaat voivat säilyttää toimijuutensa suhteessa teknologiaan, osallistua teknologioita koskevaan päätöksentekoon ja hyödyntää teknologiaa kestävästi omaa, yhteiskunnan ja planeetan hyvinvointia tukevalla tavalla.

Eryteisesti tekoälyteknologioiden sisäistä toimintaa on usein vaikea ymmärtää, eivätkä aina edes kehittäjät pysty selittämään sitä täysin. Samalla nämä teknologiat ovat laajasti käytössä ja vaikuttavat ihmisten arkeen, jättäen yksilöt helposti passiivisiksi vastaanottajiksi aktiivisten toimijoiden sijaan. Tulevaisuuden peruskoulun tehtävä on toisaalta antaa oppilaille riittävät valmiudet hahmottaa teknologian toimintaperiaatteita ja toisaalta vahvistaa heidän kykyään säilyttää toimijuutensa myös tilanteissa, joissa teknologian toimintaa ei voida täysin läpinäkyvästi ymmärtää.

Ihmiset eivät muodosta suhdettaan teknologiaan vain tiedollisesti, vaan myös tunnetasolla. Tekoälyyn ja muihin teknologioihin liittyvät tunteet, kuten uteliaisuus, innostus, pelko tai epäluulo, vaikuttavat siihen, miten halukkaasti teknologiaa otetaan käyttöön, millaiseksi toimijuus sen suhteen rakentuu ja miten esimerkiksi sen sääntelyyn suhtaudutaan. Jos teknologia näyttäytyy uhkaavana, etäisenä tai käsittämättömänä, opettaja ja oppilas vetäytyy helposti sen aktiivisesta käytöstä ja myös osallistumisesta teknologisen tulevaisuuden muovaamiseen. Vastaavasti, jos suhde teknologiaan rakentuu ymmärryksen ja hallittavuuden tunteen varaan, syntyy luottamusta ja valmius osallistua teknologian kehittämiseen ja arviointiin. On ratkaisevaa, ketkä ovat mukana määrittämässä tätä tulevaisuutta. Tulevaisuuden peruskoulun kehittämisessä ymmärretään, että kun teknologioiden kehityksen suunnan muovaamiseen osallistuvat laajasti eri sukupuolet ja ikä-, kieli- ja kulttuuri-ryhmät, kehitys heijastaa yhteiskunnan moninaisuutta ja rakentaa yhteistä hyvää.

Kansallinen ohjaaminen teknologian käyttöön normiperustalla, resursseilla, informaatio-ohjauksella ja opettajien täydennyskoulutuksella varmistaa oppilaiden yhdenvertaisen mahdollisuuden oppia tulevaisuuden kannalta tärkeitä digitaalisia ja teknologisia tietoja ja taitoja. Rehtorin ja opettajien tehtävänä on varmistaa, että teknologian käyttö on aidosti inklusiivista. Jokaisella oppilaalla tulee olla tasa-vertaiset mahdollisuudet sen hyödyntämiseen, ja opettajat osaavat soveltaa välineitä niin, että ne tukevat moninaisuutta ja yksilöllisiä polkuja, samalla vahvistaen osaamisen yhdenvertaisuutta.

Teknologia opetuksen järjestämisessä

Teknologia mahdollistaa opetushenkilöstön ja koulun hallintohenkilöstön työn kuormituksen purkamista. Aikaa vieviä prosesseja voidaan automatisoida ja näin kohdentaa aika paremmin opetukseen. Käytössä on entistä enemmän dataa, jonka perusteella voimme jakaa resursseja ja seurata toimintaa tietoon perustuen ja toiminnasta oppien yli vastuualuerajojen.

Teknologia mahdollistaa myös uudenlaiset opetusmenetelmät ja -järjestelyt. Esimerkiksi opetuksen järjestäjät voivat lisätä koulutuksellista tasa-arvoa teke-mällä yhteistyötä ja sitä kautta tuoda monipuolisemman oppimismahdollisuudet kaikkien saavutettavaksi etäyhteyksien hyödyntämisen avulla. Etäyhteyksien mahdollisuuksia opetuksessa kehitetään ja arvioidaan teknologian kehittyessä ja alueellisten tarpeiden eriytyessä myös maan eri osien välillä.

Opetuksen suunnittelu, yksilöllistäminen ja arviointi tapahtuvat yhä useammin teknologian tukemana, mikä vapauttaa opettajan aikaa merkityksellisempään vuorovaikutukseen ja oppilaiden kohtaamiseen. Digitaaliset työkalut tarjoavat opettajalle kokonaiskuvan oppilaiden edistymisestä ja tarpeista, mikä mahdollistaa aiempaa tarkemman ja oikea-aikaisemman tuen. Teknologia auttaa tunnistamaan sekä oppimisen vahvuuksia että alueita, joissa oppilas hyötyy henkilökohtaisesta ohjauksesta tai lisäresursseista.

Samalla opetuksen suunnittelu muuttuu entistä dataohjatummaksi: opettaja voi rakentaa oppimiskokonaisuuksia, jotka mukautuvat oppilaiden yksilöllisiin taitoihin, kiinnostuksen kohteisiin ja etenemisvauhtiin. Tämä tekee opetuksesta joustavampaa ja oppilaslähtoisempää.

Arviointi monipuolistuu ja sen läpinäkyvyys lisääntyy. Oppilaat voivat seurata omaa kehitystään reaaliaikaisesti ja ymmärtää paremmin, mihin osa-alueisiin heidän kannattaa keskittyä. Myös huoltajat saavat selkeämmän kuvan oppimisen etene-misestä, mikä vahvistaa kodin ja koulun välistä yhteistyötä. Teknologian tukema arviointi ei kuitenkaan korvaa opettajan pedagogista harkintaa, vaan tukee sitä tarjoamalla luotettavaa tietoa ja vapauttamalla aikaa inhimilliselle kohtaamiselle ja oppimisen merkityksellistämiseksi.

10 Koulu vahvistaa sosiaalista kestävyttä: Korkeat odotukset ja riittävä tuki oppimiseen ja kasvuun

Tulevaisuuden peruskoulu rakentaa sosiaalisesti kestävästä yhteiskuntaa, joka perustuu yhdenvertaisiin mahdollisuuksiin ja jokaiselle lapselle mielekkääseen ja turvalliseen kasvuyhteisöön. Vision peruskoulun tavoite on murtaa oppilaiden taustaan tai muihin tekijöihin liittyvät negatiiviset tilastolliset ennusteet ja varmistaa jokaisen lapsen ja nuoren oppiminen ja osallisuuteen kasvaminen. Tärkein periaate tämän osalta on, että koulu pitää odotukset jokaisen oppilaan kohdalla korkealla, ja tarjoaa riittävän tuen, jotta oppilas ylittää odotuksiin. Tavoite on tulevaisuuden peruskoulussa tärkeä paitsi oppilaiden yhdenvertaisuuden, myös yleisen koulutustason ja osaamistason kannalta. Kunnianhimoisten osaamistavoitteiden, jatko-opintokelpoisuuden ja oppimaan oppimisen taitojen saavuttaminen peruskoulussa on tärkeää, jotta tavoitteet korkeasti koulutetusta yhteiskunnasta saavutetaan. Koulutusjärjestelmän tasolla pyritään myös tehokkaasti ehkäisemään koulujen välisten erojen kasvua.

Koulu nojaa sosiaalisen kestävyden tavoitteessaan tutkimustiedon varaan rakentamaan ymmärrykseen yksilöllisten ja taustaan liittyvien haasteiden merkityksestä oppimisen lähtökohdille, sekä tuen suuntaamiseen näiden tarpeiden kautta. Tämä tarkoittaa sitä, että sosiaalisen kestävyden keskeisin tekijä on jokaisen lapsen kokonaisvaltainen kohtaaminen koulussa. Koulussa osataan kohdata eri sosio-ekonomisista, kielellisistä ja kulttuurisista taustoista tulevat lapset ja nuoret sekä yksilöinä että osana koulu yhteisöä. Samalla koulun henkilökunnalla on osaamista ja herkkyyttä oppilaiden sosiaalisen taustan tai muiden tekijöiden tuottamien erityisten tarpeiden huomioimiseen, ja tarvittavan tuen antamiseen siten, että lasten yhdenvertaiset oppimisen ja osallistumisen mahdollisuudet toteutuvat kaikkien kohdalla. Koulu kohtaa näin jokaisen oppijan omana persoonanaan, ja samalla ymmärtää tutkimusperusteisesti lapsen yksilöllisiin ominaisuuksiin ja kasvuympäristöön liittyvät herkkyydet, jotka voivat tuottaa tunnistamista kaipaavia oppimisen esteitä.

*“Koulussa opettajilla on aikaa kohdata ihan jokainen oppilas.”
-Tulevaisuusdialogin osallistuja*

Yhteiskunnallinen moninaistuminen ja eriytyminen tulevat luultavasti tulevaisuudessa entistä vahvemmin haastamaan sosiaalista kestävyyttä ja lisäämään tulevaisuuden koulun roolia jokaisen oppilaan mahdollisuuksien tasaamisessa. Oppilaiden sosioekonomisen taustan ja maahanmuuttotaustan yhteys osaamiseroihin on nykyisin Suomessa suuri kansainvälisesti tarkastellen, ja erityisesti maahanmuuttotaustaisten oppijoiden osaamisero kantaväestöön on myös OECD-maiden välisessä vertailussa merkittävä. Tulevaisuuden ajurien ennakoidaan lisäävän painetta yhteiskunnan moninaistumiseen ja erojen kasvuun, ja esimerkiksi tekoäly voi entisestään syventää osaamisen eroja tuottamalla kertautuvia vaikutuksia. Yksilöllisten haasteiden, sosiaalisten erojen ja digitaalisten kuilujen kasvun lisäksi myös paine alueellisten erojen kasvuun sekä kaupunkien sisällä että maan eri osien välillä tuottaa lisääntyvää eroa oppijoiden lähtökohtiin osaamisen ja hyvinvoinnin tavoittelussa.

Sosiaalisesti kestävä peruskoulu varmistaa jokaisen oppilaan oikeuden oppimiseen ja osallisuuteen yhteisöissään. Periaate on, että odotukset osaamista kohtaan pidetään jokaisen oppilaan kohdalla korkealla ja riittävää tukea tarjoamalla varmistetaan, että oppilaat saavuttavat ainakin tiedollisen ja taidollisen tason jatko-opintoihin ja täysipainoiseen yhteiskunnassa toimimiseen. Oppilalle tämä näyttäytyy turvallisena ja luottamuksellisena suhteena opettajiin ja koulun henkilökuntaan, jotka näkevät hänet kokonaisena omana itsenään, ja osaavat tarjota hänelle sopivaa tukea ja apua. *Tuen tarpeiden tunnistaminen ei ole oppilasta heikommaksi leimaavaa, vaan myös oppilas ymmärtää, että tuen tarkoituksena on auttaa juuri häntä kasvamaan koko mittaansa.*

”Mulle on tärkeää että koulussa on turvallista olla ja opettajat on luotettavia siksi että niille vois kertoa jos joku painaa mieltä!” -Verkkofoorumin osallistuja (oppilas)

Tulevaisuuden peruskoulu tukee ja kannustaa myös oppilaita, joilla on erityisiä taitoja ja motivaatiota, ja jotka etenevät opinnoissaan tai jollakin osa-alueella erityisen nopeasti. Lähtökohtana on, että innostuneisuus, oma motivaatio ja vahvuudet ovat arvokkaita ominaisuuksia, joita halutaan kannustaa ja vaalia läpi opintojen. Jokaisen oppilaan taidot ovat tärkeitä myös yhteisöjen voimavarana. Kouluissa ehditään ja osataan tunnistaa ne oppilaat, jotka tarvitsevat lisähaastetta erityisten vahvuksiensa kehittämiseen. Heitä haastetaan kehittymään, ja koulussa hyödynnetään myös teknologiaa sisältöjen ylöspäin eriyttämiseen ja lisäsyventymisen mahdollistamiseen.

Sosiaalisen kestävyden tukemisessa tunnistetaan myös kaikkien oppilaiden yhdenvertaisuus inhimilliseen kasvuun ja yhteiskunnalliseen osallisuuteen kasvattamisessa. Jokaisen oppilaan perustaitojen ja -tietojen kehittymisen rinnalla panostetaan näin laajempien sivistystavoitteiden ja inhimillisen kasvun tukemiseen. Koulu on paikka, jossa jokainen pääsee osalliseksi ihmiskunnan rikkaaseen tiedolliseen ja kulttuuriseen perinteeseen, ja jossa häntä ohjataan kohti osallisuutta ja merkityksellistä elämää. Peruskoulussa varmistetaan, että kaikkien oppilaiden sosioemotionaaliset ja eettiset taidot kehittyvät tasapainoisesti, eikä syventyminen johonkin vahvuusalueeseen – tai vaihtoehtoisesti oppimisen tuen haaste – johda siihen, että koulutuksen tarjoama kokonaisvaltainen kasvu jäisi kapeaksi.

Sosiaalisesti kestävä peruskoulu kasvattaa myönteisen kautta: koulu on lapselle merkityksellinen ja mukaan houkutteleva jokaisena koulupäivänä. Jokaisessa oppilaassa nähdään kehittyviä vahvuuksia, ja jokaista kannustetaan antamaan oma panoksensa yhteiseen hyvään. Kouluun tullaan myös arvokkaiden sosiaalisten kohtaamisten ansiosta. Kouluun kiinnittymisen ydintä ovat turvalliset aikuiset ja hyvät suhteet muihin lapsiin. Sosiaalisen kestävyden elementti on myös oppilaiden ja opettajien suhde, jossa opettaja on turvallinen aikuinen.

11 Turvallinen koulun kulttuuri vahvistaa yhteisöä ja juuria

Turvallisuus on tulevaisuuden peruskoulun ydinominaisuuksia. Koulupäivän turvallisuuden kokemuksen tärkeys korostuu visiotyön aineistoissa etenkin oppilaiden ja heidän läheistensä omissa näkemyksissä. Turvallisuuden kokemus on hyvinvoinnin ja oppimisen lähtökohta ja edellytys. Turvallisuus vaatii aktiivista työtä ja oppilaille välittyvää tunnetta siitä, että on hyväksytty, eikä minkäänlaista syrjinnän, kiusaamisen tai ulossulkemisen uhkaa ole. Turvallisessa koulussa kaikki käyttäytyvät kunnioittavasti, ja oppimisrauhasta pidetään huolta.

”Turvallinen oppimisympäristö rakentuu luottamuksesta, selkeistä rutiineista ja turvallisista aikuisista.” -Tulevaisuusdialogin osallistajat

Turvallisuus liittyy myös koulun arjen toimintaan ja koulurakennusten ja -pihojen suunnitteluun ja seurantaan. Koulun henkilöstön osaamista päivitetään säännöllisesti ja erilaisia tilanteita harjoitellaan ennakoivasti. Uudisrakentamisessa ja peruskorjauksissa otetaan turvallisuusnäkökulmat monipuolisesti huomioon ekologisen kestävyuden rinnalla.

Turvallisuuden ehdoton vaatimus on se, että koulussa huolehditaan, ettei ketään kiusata. Kouluissa on kiusaamista vastaan selkeät toimintatavat, joihin sisältyy vahva ennaltaehkäisevä puoli. Kiusaamisen ehkäisemisen ytimessä ovat koulu-yhteisö, siihen kuuluminen, turvalliset aikuiset ja oppilaiden väliset ystävyysuhteet. Näihin ohjaavat koulun hyveet, jotka kannustavat toimimaan kiusaamista vastaan ja kaikki mukaan ottaen. Kiusaamisen ehkäisy ottaa näkökulmakseen sekä yhteisön että yksilöt: kiusaamisen estämiseksi koko yhteisön vuorovaikutussuhteiden on perustuttava kunnioitukseen ja mukaan ottamiseen. Tulevaisuuden peruskoulussa opettajilla on taito tukea koko oppilasyhteisön hyvinvointia ja kiusaamista ehkäisevää sosiaalista dynamiikkaa.

”Tärkeä koulussa kehittyvä taito ovat sosiaaliset taidot. Se, että monesti peruskoulujen työympäristö on väkivaltainen kertoo, että nimenomaan näihin taitoihin pitää panostaa lisää. Kaikki lähtee toisen ihmisen kunnioittamisesta.” -Verkkofoorumien osallistuja

Laajemmin koettu turvallisuus vaatii myös aktiivista kokemusta siitä, että on kokonaisuena ihmisenä hyväksytty. Tähän sisältyy myös ajatus, että koulu on paikka, jossa ei ole aina oltava oikeanlainen ollakseen turvassa. Koulussa tehdäänkin tavoitteellisesti työtä inklusiivisen yhteisön rakentamiseksi.

“Koulussa täytyy olla turvallinen ja hyväksyvä ilmapiiri, jossa kaikki oppilaat voivat olla oma itsensä ja osallistua aktiivisesti.” -Tulevaisuusdialogien osallistajat (nuoret)

Turvallisuuden kokemusta vaalitaan myös suhteessa oppilaan omaan onnistumiseen ja oppimiseen. *Koulu on lähtökohtaisesti paikka, jossa saa myös epäonnistua turvallisesti ja yrittää aina uudelleen.* Samalla turvallisuuden kokemusta tuetaan vahvistamalla oppilaiden sinnikkyyttä ja resilienssiä. Turvallisuuden tavoitteessa oleellista on myös visiossa esitetty vahva koulun ja kodin yhteistoiminta. Kun vanhemmat oppivat tuntemaan opettajan ja toisensa, yhteydenpito ja yhteistyö sekä kouluyhteisön rakentamisessa että myös mahdollisissa kiusaamistilanteissa on helpompaa ja hedelmällisempää.

Koulun kulttuuri vahvistaa yhteisöllisyyttä ja identiteettiä

Tulevaisuuden peruskoulu rakentaa tietoisesti koulun kulttuuria, johon kuuluvat jaetut perinteet ja arkea elävöittävät tavat, ylisukupolvista yhteyttä vahvistavat juhlat sekä erilaiset merkkipäivät.

Tulevaisuusajureissa kuvattua yhteisöjen haurastumista näkyy esimerkiksi siinä, että kosketus ihmiset yhteen tuoviin tapahtumiin ja perinteisiin on viime vuosikymmenten aikana heikentynyt. Tulevaisuuden koulu luo inklusiivista kulttuuria, jossa koulu itse nostetaan kuulumista ja identiteettiä ravitsevaksi yhteisöksi. Koulun yhteiset tavat, vuoden kiertoon limittyvät perinteet ja esimerkiksi koulun oma laulu yhdistävät oppilaita ja luovat kokemuksen merkityksellisestä kuulumisesta.

Tulevaisuuden koulu on yhteisö ja paikka, jonka nuoret muistavat seuraaville koulutusasteille eteenpäin siirtyessään. Se antaa heille elinikäisen oppimisen polulla turvallisuutta tuottavat juuret ja oppivan ihmisen identiteetin. Koulun kulttuuri nojaa vahvasti myös tulevaisuuden peruskoulussa kehittyvään koulun ja kodin yhteistyöhön. Vanhempien ja huoltajien tuominen mukaan joihinkin koulun tapahtumiin ja yhteisen kulttuurin luomiseen vahvistaa myös kasvatusyhteistyötä ja oppilaiden kouluun kiinnittymistä.

“Hernekeittopäivä jäi mieleen kaikkien yhteisenä juttuna.” -Tulevaisuusdialogin osallistuja (nuori)

Suomalaiseen kouluun liittyy pitkä historia, jota hyödynnetään kuulumisen kokemusten ja yhteisön vahvistamisessa. Vision aineistoissa nuoret itse nostivat ylisukupolviset kokemukset ja kuulumisen tarpeen arvokkaiksi asioiksi. Esimerkiksi koulun juhlat sekä arkeen liittyvät perinteet ja pienetkin tavat kuten hernekeittopäivä edustavat myönteistä, kaikille tarjolla olevaa kulttuurista jatkuvuutta ja luontaista kiinnittymispintaa suomalaiseen yhteiskuntaan.

Kulttuuri myös muuttuu ja elää, ja sitä kehitetään yhdessä. Koulun identiteetti syntyy erityisesti sen opettajista ja henkilökunnasta, jotka siirtävät kokemusta yhteisestä seuraaville henkilökunnan ja oppilaiden sukupolville. Kokemus juurista ja jatkuvuudesta sekä koulun kulttuurin uudistamiseen osallistuminen lisää myös oppilaiden luottamusta tulevaan.

12 Koulu on kulttuurisesti ja kielellisesti monimuotoinen

Suomalainen yhteiskunta on tulevaisuudessa monikulttuurinen ja monikielinen. Kotimaisten kielten ja kulttuuriperinteiden rinnalla suomalainen yhteiskunta moninaistuu erityisesti maahanmuuton ja maahanmuuttotaustaisen väestön kasvun vaikutuksesta. Koulussa kohdataan monen eri kulttuurin piirissä elävät oppilaat yksilöllisesti, ja ymmärretään kulttuurisen moninaisuuden tärkeys yhteiskunnan osaamista ja kulttuuripääomaa monipuolistavana vahvuutena. Koulussa vaalitaan sekä yhteistä koulun tavoitteistoa että yksilöiden ja yhteisöjen moninaisuutta. Tulevaisuuden peruskoulussa osataan myös tunnistaa monikulttuurisuuteen liittyvät haasteet ja tarve esimerkiksi myönteisten kohtaamisten fasilitointiin tai kielen kehityksen tukeen. Sosiaalisen kestävyuden näkökulmasta monikulttuurisuus liittyy lukuun 10, jossa kuvattu tutkimusperustainen herkkyys oppilaiden sosiaaliseen taustaan liittyvien tuen tarpeiden tunnistamiseen kytkeytyy myös kulttuurien ja kielten moninaisuuden tuottamiin kysymyksiin.

Laaja-alaiseen sivistykseen kuuluu myös tietoisuus kulttuurisesta moninaisuudesta sekä Suomessa että globaalisti. Koulu edistää tätä tietoisuutta sekä opittavan sisällön näkökulmasta että kokemuksellisesti esimerkiksi kulttuurikasvatuksen osana. Samalla koulu tukee kansallisten vähemmistökielten ja -kulttuurien tuntemusta osana yhteiskunnan moninaistuville identiteeteille rakentuvaa kulttuuria ja yhteistä identiteettiä. Suomen- ja ruotsinkielisen opetuksen rinnalla saamen-, romani- ja viittomakielisten oppilaiden kieli ja kulttuuritausta otetaan perusopetuksessa huomioon.

Kielellinen ja kulttuurinen moninaisuus ymmärretään sekä suomalaisen yhteiskunnan monimuotoisuutena että vahvistuvina globaaleina yhteyksinä ja kansainvälisyytenä. Suomalaisen yhteiskunnan monimuotoisuutta hyödynnetään koulun vahvuutena ja mahdollisuutena tukea oppilaiden moninaisia taustoja ja identiteettejä osana kouluyhteisöä. Koulussa huomioidaan erilaiset taustat ja kulttuurit myös koulun arjessa ja perheiden kanssa tehtävässä työssä.

Ruotsinkielinen koulu identiteetin ja kulttuurin voimana

Suomen virallinen kaksikielisyys ja ruotsinkielinen koulutus ovat keskeinen osa suomalaista kulttuuria. Ruotsinkielinen koulutus on edellytys maan kaksikielisuudelle, ja koulu on tärkeä ruotsinkielisyyden yhdistäjä Suomessa. Se muodostaa kulttuurisen ja kielellisen koulutuskokonaisuuden. Ruotsinkielisellä koululla on merkittävä ja moniulotteinen yhteiskunnallinen, kulttuurinen ja kielellinen tehtävä tulevaisuuden kaksikielisessä Suomessa.

Ruotsinkielinen koulutus on myös tulevaisuudessa vetovoimainen ja kilpailukykyinen, ja se on luonnollinen valinta niin yksikielisille kuin monikielisille perheille. Ruotsinkielisen koulutuksen vetovoimaa vahvistetaan myös niille, joiden kotikieli ei ole suomi tai ruotsi. Ruotsinkielinen koulutus kehittyy jatkuvasti ajassa ja rinnakkain suomenkielisen koulutusjärjestelmän kanssa.

Osana tulevaisuuden koulun kehitystä varmistetaan myös laadukkaiden ruotsinkielisten oppimateriaalien sekä pätevien opettajien ja varhaiskasvattajien hyvä saatavuus. Ruotsinkielinen koulutuspolku ja sen tuomat vaikutteet – muun muassa pohjoismaisten verkostojen kautta – muodostavat erityisen vahvuuden suomalaisessa koulutuskokonaisuudessa.

Tulevaisuudessa yhä suurempi osa ruotsinkielisten koulujen oppilaista puhuu jotain muuta kieltä – kuten suomea tai vieraita kieliä – kotonaan, ja on yleistä, että oppilaille on useita kotikieliä ja he määrittelevät itsensä kaksi- tai monikielisiksi. Opetuskielellä on ratkaiseva merkitys tulevaisuuden kielenkäytön kannalta. Identiteettien moninaistuminen tunnistetaan, ja ruotsinkielisen kulttuurin mahdollisuuksia hyödynnetään aktiivisesti sekä ruotsinkielisissä että suomenkielisissä kouluissa.

Moninaistuvat kielelliset ja kulttuuriset lähtökohdat

Saamen kielet ja kulttuuri

Saamen kielet ja kulttuuri ovat merkittävä osa kansallista moninaisuutta ja rikasta kulttuurista historiaa ja nykypäivää. Saamen kielten osalta korostuu tulevaisuudessa entistä enemmän se, että yhä kasvava enemmistö saamelaislapsista asuu saamelaiden kotiseutualueen ulkopuolella. Saamen kielten elinvoimaisuuden turvaaminen edellyttää pitkäjänteisiä ratkaisuja, jotka huomioivat muuttuvat olosuhteet ja oppilaiden tarpeet.

Teknologian hyödyntäminen ei ole pelkästään käytännön keino opetuksen järjestämiseen, vaan myös mahdollisuus vahvistaa kielellistä identiteettiä ja kulttuurista osallisuutta. Etäyhteyksien hyödyntäminen mahdollistaa ikäryhmittäin kootut tai kielen eri osaamistasoon perustuvat opetusryhmät sekä omankielisen opetuksen, vaikka opettajia ei olisi saatavilla jokaisella koululla. Oppilaat voivat osallistua opetukseen omasta lähikoulustaan käsin, mikä tekee opetuksesta saavutettavampaa. Lisäksi digitaalisten ratkaisujen avulla voidaan kehittää monipuolisia oppimateriaaleja, jotka tukevat sekä kielen oppimista että kulttuuriperinnön välittämistä. Näin varmistetaan, että saamen kieli säilyy elävänä ja merkityksellisenä myös tuleville sukupolville.

Saamen kielen tilanne korostaa osaltaan sitä, että tulevaisuuden peruskoulussa on tärkeää kehittää etäyhteyksin tapahtuvan opetuksen pedagogiikkaa ja didaktisia ratkaisuja sekä sosiaalisia malleja, jotka tukevat koulujen lähiyhteisöjen rinnalla myös etäyhteisöjen rakentumista. Etäisyyksien ylittämisen mahdollistavat teknologiat ovat tulevaisuudessa entistä tärkeämpiä, ja niiden kehittäminen on keskeistä opetuksen tasa-arvon ja laadun varmistamiseksi.

Kielellisesti eriytyvien lähtökohtien tuki

Hyvä kielitaito on perusta kaikelle oppimiselle ja vaikuttaa merkittävästi kotoutumiseen, hyvinvointiin, opiskeluun ja työllistymiseen. Sekä opetuskielen että muiden kotimaisten ja vieraiden kielten opetuksen tarve kasvaa myös tulevaisuudessa, ja kytkeytyy oppilaiden muillakin tavoilla eriytyviin lähtökohtiin. Kieltenopetusta mahdollistetaan entistä laajemmin teknisiä ratkaisuja ja opetusmenetelmiä hyödyntäen, ja kieltenopetuksen uusien ja monipuolisten menetelmien kehittämiseen panostetaan.

”Hyvin toimiva monikielinen ja monikulttuurinen koulu on paikka, jossa jokainen oppilas voi kokea itsensä arvostetuksi ja osaksi yhteisöä. Tämä edellyttää turvallista ja hyväksyvää ympäristöä, monipuolista kielitukea, kulttuurien kunnioittamista sekä aktiivista osallisuutta kaikilta koulun toimijoilta.”
-Tulevaisuusdialogin osallistajat

Tekoälyn, digitalisaation ja pelipedagogiikan rinnalla kehitetään kieltenopetuksen pedagogiikkaa erityisesti kielikylpy pedagogiikasta ja kielitietoisesta pedagogiikasta saatuja kokemuksia hyödyntäen. Kielen oppiminen ja sen tuki ymmärretään tarpeeksi myös äidinkielessä niin kutsutun kantaväestön oppilaiden osalta: esimerkiksi kaupunkien sosiaalinen ja alueellinen eriytyminen voi tuottaa tilanteita, jossa äidinkielen oppimiseen on kiinnitettävä erityistä huomiota myös opetuskieltä äidinkielenään käyttävien oppijoiden tukemisessa.

13 Koulu on jokaista oppilasta varten: Oppilaan päivä

“Oppilaan päivä” kokoaa koulun tavoitteet ja toiminnan kokonaisvaltaiseksi lähestymistavaksi. Koulun keskiössä on oppilas, joka tulee kouluun kokonaisena ihmisenä ja kasvaa osana kouluyhteisöä sekä lähiyhteisönsä verkostoja. Koulu kohtaa oppilaan kokonaisvaltaisesti, ja koulun toiminta jäsennetään tietoisesti osana kasvua tukevaa oppilaan päivää ja vuotta. Oppilasnäkökulma oppilaan päivän kautta muistuttaa myös sitä, että koulun on oltava oppilaalle merkityksellistä joka päivä.

”Lärarna gör att det känns meningsfullt att varje dag komma till skolan.”
-Verkofoorumin osallistuja

Koulu ei voi koordinoida oppilaiden elämän kaikkia osa-alueita, mutta koulu tunnistaa oppilaan elämän ja kasvun tärkeät elementit ja pyrkii mahdollistamaan oppilaan kehitykselle tärkeät toiminnot kokonaisvaltaisesti. Toisin sanoen koulu ei ole oppilaan muusta elämästä irrallinen saareke, joka ei kiinnity oppilaan kotiin, kulttuuristaan tai harrastuksiin. Koulussa tiedostetaan myös kokonaan koulun ulkopuolella tapahtuvan kasvun merkitys ja kytkeytyminen osaksi oppilaan päivää, ja samalla koulun merkitys ja mahdollisuudet oppilaan elämän tukena tunnistetaan myös varsinaisen kouluajan ulkopuolella. Koulupäivät niveltäytyvät osaksi oppilaan harrastuksia ja vapaa-ajan mahdollisuuksia, ja näiden merkitys myös oppimiselle tunnistetaan.

Oppilaan päivä korostaa oppilaan elämän kokonaisuuden lisäksi myös oppilaan näkökulman tärkeyttä koulussa. Koulu on oppilaita ja jokaista oppilasta varten. Oppilaan ääni kuuluu koulussa, ja oppilas tietää olevansa tärkeä. Kuulumisen ja merkityksellisen oppimisen ja toimijuuden kautta koulu on myös oppilaalle merkityksellinen jokaisena päivänä. Koulun orientaatio ei näin ole vain ponnistelun palkkioksi saatava mahdollisuus paremmasta aikuisuudesta, vaan jokaisena päivänä merkityksellinen elämä koulussa.

14 Koulu ja koulurakennukset yhteisöjen, palveluiden ja luonnon kohtaamispaikkoina

Tulevaisuuden peruskoulu avautuu yhteiskuntaan, ja yhteiskunta kääntyy koulun tueksi. Koulu kehittää yhteistyötä perheiden ja huoltajien kanssa ja johtaa sitä oppilaan kasvun ja jaetun luottamuksen vahvistamiseksi. Koulurakennukset toimivat tärkeinä kohtaamispaikkoina sekä yhteisöille, toimijoille että ihmisen ja luonnon väliselle suhteelle.

Koulun ja kotien välinen yhteistyö vahvistuu

Tulevaisuuden peruskoulussa koulun ja kotien välisen yhteistyön rakentaminen vahvaksi kasvatuskumppanuudeksi on avainasemassa oppilaiden tukemisessa. Toimivilla yhteistyön malleilla voidaan lisätä moninaisista taustoista kouluun saapuvien lasten ja heidän perheidensä luottamusta kouluun. Sillä lisätään myös kokemusta yhteisestä tavoitteesta ja vanhempien ja huoltajien halua ja kykyä tukea lapsen koulunkäyntiä ja koko koulu yhteisöä.

Kouluvastaisuus on kasvava ongelma monissa väestöryhmissä, ja kokemus siitä, että koulu on lapsen – ja perheen – puolella, ei ole itsestään selvästi jaettu. Toimiva yhteistyö perheiden kanssa on tärkein tapa rakentaa tätä luottamusta ja luoda yhteys, joka kantaa myös mahdollisissa ristiriitatilanteissa. Koulun ja kotien lisääntymää yhteistyötä toivottiin aktiivisesti myös visiotyön tulevaisuusdialogeissa eli eri paikkakunnilla järjestetyissä keskustelutilaisuuksissa: sekä oppilaat että opettajat toivoivat, että koulut tarjoaisivat enemmän mahdollisuuksia vanhempien ja huoltajien osallistumiselle ja vahvistaisivat tätä kautta yhteisöllisyyttä.

”Vanhempien ja opettajien välillä tulisi käydä enemmän avointa dialogia koulun tehtävästä ja vanhempien merkityksestä koulun kasvatus- ja opetustehtävän tukijana.” -Verkkofoorumin osallistuja

Koulun ja kodin tiivistyvä yhteistyö ei tarkoita opettajan roolin heikkenemistä. Päinvastoin; yhteistyön vahvistamisella pyritään selkeyttämään kasvatuksellisen yhteistyön perusteita ja parantamaan lähtökohtia oppilaiden tasa-arvoisille mahdollisuuksille. Kyse on ennen muuta yhteisten odotusten luomisesta, sekä

koulun toimintatapojen ja arvojen välittämisestä perheille. Tarve koulun johtamaan, pedagogisesti suunnattuun yhteistyöhön on yhä selvempi yhteiskunnassa, jossa perheiden käsitykset koulusta, odotukset koululle sekä resurssit tukea lastaan koulutyössä ovat yhä moninaisemmat. Jos yhteistä odotusta ja ymmärrystä koulun ja kotien rooleista ei synny, oppilaiden saama tuki voi jäädä vajavaiseksi ja kiinnittyminen kouluun heikkenee.

Tulevaisuuden peruskoulussa hyvin suunniteltu koulun ja kotien välinen yhteistyö mahdollistaa sen, että koulu voi tukea perheitä ja huoltajia heidän pyrkimyksissään kannatella lastensa hyvän elämän edellytyksiä ja koulunkäyntiä. Samalla yhteistyö mahdollistaa perheiden koululle antaman avun. Perheissä on kaikenlaisissa koulu-yhteisöissä potentiaalia koulun avuksi tulemiseen, vaikka perheiden sosioekonomiset, etniset ja kulttuuriset taustat vaihtelevat. *Kun vanhemmille ja huoltajille syntyy luottamus siihen, että koulu on lapsen puolella, ja lapsen koulutyön tukeminen johtaa oppilaan itsensä ja oppilaan elämänpolun kannalta hyvään lopputulokseen, syvenee luottamus koulutyötä kohtaan.* Toimiva yhteistyö vanhempien yhteisön kanssa rakentaa voimavaroja, jotka auttavat myös niitä oppilaita, joiden vanhemmat tai huoltajat eivät syystä tai toisesta pysty osallistumaan täysipainoisesti koulun yhteistyöhön tai lastensa oppimisen tukemiseen.

Vanhempien ja huoltajien tuki koko kouluyhteisölle ja ymmärrys omasta roolistaan osana yhteisöä on keskeinen osa tulevaisuuden peruskoulua. Koulun lähtökohta ajattelussa on, että koululla ei ole asiakkaita, joille tuotetaan palveluita, vaan *peruskoulu on oppimisen yhteisö, jonka jäseneksi oppilas pääsee ja kasvaa.* Hyvinvoinnin, kuulumisen, osallisuuden ja merkityksellisyyden näkökulmasta onkin välttämätöntä, että myös vanhemmat ja huoltajat mieltävät koulun yhteisönä. Tästä näkökulmasta koko yhteisön toiminta ja jaettu hyvinvointi on keskeisen tärkeää myös oman lapsen näkökulmasta. Pirstaloituneen, täysin yksilöllisyyteen eristyneen koulusuhteen tai passiivisen palveluodotuksen sijaan peruskoulussa kannustetaankin vahvaan yhteisöön, jossa vanhemmat ymmärtävät, että koko kouluyhteisö ja kaikkien oppilaiden hyvään panostaminen on keskeinen tapa tukea myös oman lapsen oppimisen edellytyksiä ja tulevaisuutta.

”Haluaisin oikeasti tuntea oppilaani ja heidän kotiväkinsä, koska silloin päästäisiin aidosti oppilasta hyödyttävään opetukseen.” -Verkkofoorumin osallistuja (opettaja)

Kotien kanssa tehtävän yhteistyön tavoitteena on vahvistaa kasvatuskumppanuutta, ja sitä kautta lisätä oppilaiden kotoaan saamaa tukea koulunkäynnille. Toimiessaan yhteistyö rakentaa perheiden luottamusta koulua kohtaan, lisää perheiden verkoston koulu yhteisölle tarjoamaa tukea ja parantaa koulun mahdollisuuksia tukea perheitä. Toiminnan organisoinnin päätavoitteet ovat:

- Opettajat ja koulun muu henkilökunta sitoutuvat yhteistyöhön ja ymmärtävät oppilaiden koko elämänpiirin huomioon ottamisen tärkeyden
- Koulu tukee perheitä, ja perheet koulua – yhteistyö vahvistaa molempia
- Vanhemmat luottavat koulun tavoitteisiin ja tukevat lapsensa koulunkäyntiä
- Oppilaat sitoutuvat kouluun ja sen kulttuuriin myös huoltajien kannustamana
- Koulun ja kotien yhteistyö tukee ja kannattelee myös niitä oppilaita, joiden omat vanhemmat tai huoltajat eivät pysty syystä tai toisesta osallistumaan aktiivisesti lapsen koulunkäynnin tukemiseen.

Koulun ja kotien välisen yhteistyön vahvistamista ohjaa periaate siitä, että koulu on oltava tietoinen perheistä ja koulun sosiaalisen kontekstin merkityksestä, mutta tämä yhteistyö ei ohjaa koulua, vaan koulu ohjaa yhteistyötä. Toisin sanoen koulu toteuttaa omia ydintavoitteitaan, ja yhteinen arvokeskustelu tähtää jaettujen pyrkimysten tunnistamiseen ja vanhempien sitouttamiseen koulun pedagogisten tavoitteiden kehikon sisällä. Menetelminä yhteistyöhön kehitetään yhteisiä, kansallisia toimintatapoja. Ne perustuvat esimerkiksi yhteisiin keskusteluihin, tapaamisiin, tapahtumiin ja juhliin, joita koulut voivat soveltaa omiin tarpeisiinsa. Näihin voivat kuulua esimerkiksi erilaiset dialogin, luottamuksen ja yhteisöllisyyden rakentamiseen kehitetyt, tutkimukseen perustuvat menetelmät ja eri ammattiryhmät koulun sisällä.

Oppimisen ekosysteemi tukee koulua

Tulevaisuuden koulu kurkottaa kotien lisäksi myös muualle ympäröivään naapurustoon sekä muihin yhteisöihin ja instituutioihin. Tavoite laajentuu koko yhteiskuntaan koulun ympärille: *Tulevaisuuden peruskoulun merkitys ymmärretään yhteiskunnan kentällä, ja eri toimijat kääntyvät sekä oppilaiden että koulun tueksi.* Samalla koulussa hahmotetaan entistä selvemmin peruskoulun rooli osana monimuotoista oppimisen ekosysteemiä, jota koulu asettuu tietoisesti omalta osaltaan koordinoimaan luotsatakseen oppilaiden polkua kohti elinikäistä oppimista ja merkityksellistä osallisuutta. Oppimisen ekosysteemi kattaa sekä eri toimijat ja

instituutit että yhteisöt ja naapurustot koulun ympärillä. Koulu toimii naapurustossaan erilaisten toimijoiden solmukohtana, jossa moniammatillinen yhteistyö vahvistaa oppilaiden ja perheiden mahdollisuuksia.

Koulun suhde muihin toimijoihin tulee Suomessa entisestäänkin tärkeämmäksi, kun väestön moninaistuessa luottamus kouluun ei ole enää yhtä itsestään selvää kuin aiemmin. Toisaalta erilaisiin tuen tarpeisiin ja vaikuttavaan oppimiseen tarvitaan avuksi entistä suurempaa joukkoa muita toimijoita. Vahva yhteys koulua ympäröivään yhteisöön sekä kehittynyt moniammatillisen yhteistyön verkosto sekä koulussa että sen ulkopuolella on keskeinen tapa rakentaa luottamusta koulua kohtaan, ja yhdistää voimat muiden keskeisten tahojen kanssa.

Tärkeitä oppimisen ekosysteemin kumppaneita koululle ovat esimerkiksi muut julkiset instituutit, järjestöt ja yritykset, jotka voivat osallistua toimivan koulupäivän ja kokonaisvaltaisen oppilaan päivän sekä hyvinvoivan yhteisön tukemiseen. Oppimisen ekosysteemi ulottuu myös maan rajojen ulkopuolelle, ja esimerkiksi kansainväliset järjestöt ja toimijat tunnustetaan lisääntyvässä yhteistyössä. Kansainvälisellä yhteistyöllä on jatkuvasti kasvava merkitys monimutkaistuvien globaalien haasteiden ratkomisessa ja koulun pedagogisessa kehittämisessä.

”Todellakin! Enemmän verkostoitumista. Nuorisotyö, kirjasto ja muut palvelut tutuiksi. Erityisesti pitäisi tuoda terveydenhoitaja, kuraattori ja psykologi osaksi yhteisöä, jotta heitä olisi helpompi tarvittaessa lähestyä. Monialaista yhteistyötä tulisi hyödyntää paljon enemmän ja yhdessä panostaa yksilöiden ja koko kouluyhteisön hyvinvointiin.” -Verkkofoorumin osallistuja

Koulua ympäröivän oppimisen ekosysteemin ja sen yhteistyön muotojen tunnistaminen tähtää eri toimijoiden voimien yhdistämiseen koulun työn tueksi, muiden toimijoiden ja yhteisöjen vastavuoroiseen tukemiseen koulun toiminnan kautta, oppilaiden merkityksellisen osallisuuden ja monimuotoisen oppimisen vahvistamiseen sekä oppilaiden poluttamiseen osaksi yhteiskuntaa.

Esimerkkejä oppimisen ekosysteemissä yhdessä kehitettävistä toimintamalleista ovat entistä tiiviimpi yhteistyö kirjastojen ja kulttuurilaitosten kanssa elämyksellisen ja monipuolisen oppimisen syventämiseksi. Yhtä lailla siihen kuuluu yhteistyö paikallisten yritysten kanssa uudenlaisten oppimisympäristöjen ja sisältöjen mahdollistamiseksi. Yhteistyöjärjestöjen avulla mahdollistetaan entistä laajempi naapurustoyhteisön jäsenten ja muiden halukkaiden panos koulun tueksi. Toimintaa kuten ”läksymummit” ja ”kirjastovaarit” tuodaan vahvemmin koulun

avuksi. Samalla hyödynnetään muiden vapaaehtoisten halua viedä oppilaita koulupäivän jälkeen kulttuurin pariin, pitää heille kerhoja tai avustaa koulun tapahtumien järjestämisessä.

Yhteistyö mahdollistaa myös koulun muille toimijoille tarjoaman tuen sekä oppilaiden poluttamisen yhteiskuntaan. Osana molemminpuolisen auttamisen ja oppimisen ajattelua oppilaat oppivat tekemään vapaaehtoistyötä, eli esimerkiksi auttamaan paikallisessa yhteisössä, ympäristön siivoamisessa ja suojelussa tai vanhainkodissa. Kokemus omasta toimijuudesta ja avuksi olemisesta on keskeinen osa ihmisyyteen kasvua ja oppilaiden itsetunnon sekä merkityksellisyyden kokemusten tukemista. Yhteistyötä on näin mahdollista hyödyntää merkityksellisyyden tavoittelussa oman vahvuuden ja osallisuuden kokemuksen löytämiseen myös niille oppijoille, joiden vahvuudet eivät aina liity koulun omaan ydintoimintaan. Jos koulusta ei aina saa onnistumisen tunteita, toimimalla esimerkiksi lähiyhteisön tai luonnon hyväksi näitä onnistumisen tunteita voi saada. *Muiden auttaminen myös voimaannuttaa: itse ei aina ole vain avun kohde.*

Koulussa kehitetään toimia, joilla koulun asema osana oppimisen ekosysteemiä vahvistuu, ja muiden toimijoiden mahdollisuuksia pystytään hyödyntämään koulun tavoitteissa perustellulla tavalla. Keskeistä on, että yhteistoiminta ei kuormita koulun henkilökuntaa, vaan tuo lisää mahdollisuuksia ja resursseja oppilaiden maailman ja yhteiskuntapolun avaamiseksi.

Koulurakennukset ihmisten ja luonnon kohtaamispaikkana

Koulurakennukset ovat tärkeä osa tulevaisuuden peruskoulua: fyysinen paikka on keskeinen tekijä koulu yhteisön rakentumisessa ja kohtaamisen mahdollistamisessa. *Tulevaisuuden peruskoulu on näin yhteisön lisäksi myös paikka, joka tukee oppimista*, lisää oppilaiden kuuluvuuden, turvallisuuden ja luontoyhteyden kokemusta sekä luo elinikäisen oppimisen iloa kannattelevan vahvan muistijäljen yhteisestä koulusta. Esimerkiksi visiotyön tulevaisuusdialogeissa osallistujat kuvailivat toiveidensa tulevaisuuden koulua moniammatilliseksi ja monikulttuuriseksi hyvinvoinnin keitaaksi, joka toimii lähialueen aktiivisena keskuksena myös koulupäivän jälkeen.

Tulevaisuuden peruskoulussa ymmärretään, miten monipuolisesti tilat vaikuttavat ihmisen oppimiseen ja tiedonkäsittelyyn. Esimerkiksi äänimaailma ja näköärsykkeiden määrä vaikuttavat keskittymiseen ja kuormittumiseen. Tiloilla on mahdollisuus tiedonkäsittelyn rikastamiseen: Aivoissa tilaan liittyvät aivoalueet

prosessoivat myös käsitteitä ja niiden välisiä yhteyksiä. Esimerkiksi tilasta toiseen liikkuminen auttaa hahmottamaan tapahtumia ja asiakokonaisuuksia, ja tiedon sitominen fyysisiin paikkoihin, vaikka vain mielessä, tehostaa sen muistamista.

Tilojen ytimessä olevan pedagogisen tarkoituksenmukaisuuden lisäksi koulurakennus heijastaa myös koulun muita rooleja. Koulujen suunnittelu tukee lasten esteettistä ja sosiaalista kasvua. Koulurakennukset ovat kohtaamisten solmu-kohtia, jotka korostavat tulevaisuuden peruskoulun roolia oppimisen ekosysteemin keskiössä, sekä koulun merkitystä yhteisöjä yhteen tuovana toimijana. Ajattelu koulun toiminnasta oppimisen ekosysteemin keskuksena laajenee näin koulurakennusten suunnitteluun ja käyttöön. Koulurakennukset rakentavat yhteyttä luontoon, eli ne mahdollistavat ihmisen ja luonnon kohtaamisen. Näiden tarkoitusten lisäksi koulurakennusten suunnittelua ohjaa koulun vahva tavoite hyvinvoinnin vaalimiseen.

”Koulun tulisi olla avoimempi, ja uutta yhteisöllisyyttä luova ja vapaasti kuntalaisia palveleva tila. Erilaiset yhteisöt tulisi paremmin ottaa huomioon osana kouluyhteisöä.” -Verkkofoorumin osallistuja

Luonto on koulussa läsnä oppimisen, rauhoittumisen ja yhteyden kokemisen perustana. Arkkitehtonisesti ja suunnittelun osalta tavoite heijastaa tulevaisuuden peruskoulun keskeistä ajatusta siitä, että ekologinen kestävyys ei ole ainoastaan opetussuunnitelman asiasisältö, vaan osa koulun syviä toimintatapoja ja kulttuuria. Tulevaisuuden koulurakennuksissa luonnon läsnäolo on moniaistista ja kokonaisvaltaista: tilat suunnitellaan siten, että ne tuovat ympäristön, vuodenaikojen vaihtelut ja maiseman osaksi arkea.

Koulun pihan suunnittelu ja käyttö ulottuu laajasti koulun arkeen ja kaikkiin oppiaineisiin. Se tarjoaa mahdollisuuden oppia havainnoiden ja toimien: kasvattaa, tutkia, kirjoittaa, leikkiä, kuvitella ja levätä. Suunnittelussa painotetaan ekologisuuksi sekä aitoja luonnonmateriaaleja ja elävää luontoa, joka tuottaa hyvinvointi- ja oppimiskokemusten lisäksi lapsille ja nuorille myös terveyttä edistävää mikrobialtistusta. Luontokokemus tuodaan sisälle kouluun esimerkiksi kasvien ja muiden luontoyhteyttä korostavien esteettisten ja toiminnallisten elementtien kautta.

Luontoyhteyden rinnalla koulun hyvinvointia edistävää roolia edistetään myös muilla suunnitteluratkaisuilla. Hyvinvointi ymmärretään sekä yksilöllisenä kokemuksena että yhteisöllisenä ilmiönä, hyvinvoinnin fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen elementti huomioidaan. Suunnittelussa korostuvat pedagoginen tarkoituksenmukaisuus ja oppimisrauhaa lisäävät ratkaisut. Koulurakennukset ja

-pihat tarjoavat tiloja myös yhteiselle leikille, liikkeelle ja tekemiselle. Sekä koulun pihojen suunnittelu että sisätilat mahdollistavat monipuolisen liikkumisen osana hyvinvointia.

Yhteys luontoon ja hyvinvointiin kietoutuu koulun laajempaan rooliin yhteisöjen kokoajana ja paikallisen elämän keskuksena. Koulurakennus toimii naapuruston yhteistilana niillä alueilla, joilla etäisyydet sen sallivat. Kun koulun tilat on suunniteltu monikäyttöisiksi ja helposti saavutettaviksi, ne tarjoavat alustan iltakäytölle, harrastuksille, kulttuuritoiminnalle ja kokoontumisille. Kirjastot, keittiöt, liikuntasalit ja pihat elävät myös koulupäivän ulkopuolella, ja vahvistavat yhteenkuuluvuuden kokemusta, tukevat perheiden arkea ja lisäävät sosiaalista kestävyyttä.

”Unelmieni koulun piha olisi yhteisöpuutarha, jossa oppilaat ja kaupunkilaiset voisivat hoitaa kasveja yhdessä.” -Verkkofoorumin vastaaja

Ratkaisuissa näkyy koulun ajattelu uudella tavalla, eli hahmottamalla koulu osana oppimisen ekosysteemiä, jossa oppiminen on osa merkityksellistä, kestävästä elämästä. Yhteiskunnassa, jossa on yhä vähemmän jaettu instituutioita ja kaikki yhteiskunnan jäsenet yhteen tuovia tiloja, näyttäytyy koulun rooli erityisen keskeisenä myös sen fyysisen tilan ja sen käyttömahdollisuuksien kautta.

15 Opettajalle ja koulun aikuisille merkityksellinen koulu ja työura

Opettajien työn ytimessä on opettamisen lisäksi merkityksellinen rooli lasten ja nuorten oppimisen ja inhimillisen kasvun mahdollistajana ja ohjaajana. Opettajien työn merkityksellisyyden tukeminen ja työn olosuhteiden systemaattinen johtaminen vahvistavat työssä jaksamista ja opettajien pedagogista hyvinvointia. Visiossamme opettajilla on mahdollisuus keskittyä opetukseen ja kasvatukseen, kehittyä jatkuvasti omassa työssään, saada kehittymiseensä tukea ja kuulua koulun pedagogiseen ja moniammatilliseen yhteisöön. Työn merkityksellisyys tunnustetaan, ja työn resurssien, rakenteiden ja johtamisen avulla varmistetaan, etteivät olosuhteet tuota eettistä stressiä vaatimusten ja mahdollisuuksien ristiriidan kautta. Tulevaisuuden peruskoulu on näin vetovoimainen työpaikka ja lisää myös opettajankoulutuksen houkuttelevuutta.

Opettaja voi myös luottaa työhönsä saamaansa tukeen koulun johdolta, kun moninaistuva teknologia ja yhteiskunnalliset muutokset tuottavat koulun arjessa ratkaistavia haasteita. Opettajien hyvinvointi on oppilaiden ja koko kouluyhteisön hyvinvoinnin edellytys. Tavoitteet opettajien merkitykselliselle työlle pätevät soveltuvilta osin myös muuhun koulun henkilökuntaan: vision lähtökohta on, että moniammatillinen työ lasten oppimisen ja kasvun tukena lisääntyy tulevaisuudessa, ja koulun on tärkeää olla hyvä ja merkityksellinen työyhteisö kaikille koulun aikuisille.

”Opettaja on tulevaisuudessakin tärkeä tekijä tiedon jakamiseen ja tarvittava henkilö ohjeistamaan nuoret oikean tiedon äärelle.” -Verkkofoorumin osallistuja

Opettajan tehtävä on suunnitella ja toteuttaa oppimista sekä reflektoida pedagogisia prosesseja, jotka tukevat oppilaan tiedollista, taidollista, sosiaalista ja inhimillistä kasvua. Opettamisen tarkoitus on sekä oppiminen että kasvatuksen eettinen ulottuvuus: kasvattaminen vastuullisuuteen, toimijuuteen ja yhteisöjen jäsenyyteen. Opettajan tehtävä on näin myös merkityksen rakentamista, eli tiedon, identiteetin ja maailman hahmottamisen tukemista.

Eryteisesti tekoälyn nopean yhteiskunnallisen muutoksen aikakaudella opettajalla on ratkaiseva rooli sen määrittelyssä, mikä on merkityksellistä tietoa ja millainen on sivistynyt maailmasuhde. Opettaja ohjaa oppilaan matkaa aktiiviseksi, vastuulliseksi

ajattelijaksi, joka kasvaa toimimaan yhdessä muiden kanssa ja ohjaamaan tekoälyä muuttuvassa maailmassa. Teknologia ei voi korvata ihmisen roolia merkityksellisen osaamisen ja osallisuuden rakentumisessa. Vahva suhde toisiin ihmisiin on keskeinen osa koko oppimisen prosessia ja merkitysten muodostumista elämässä.

Visioprosessissa opettajat itse ovat nostaneet merkityksellisyyden kokemuksensa kärkeeseen mahdollisuuden oppilaiden kokonaisvaltaisen kohtaamiseen ja oppimisen ilon sytyttämisen. Vastauksissa korostuu samanaikaisesti työn inhimillinen, pedagoginen ja älyllinen ulottuvuus, joista yhdessä muodostuu toive saada toteuttaa kutsumustyötä mahdollisimman hyvin oppimista ja kasvua tukien.

“Oppilaiden aito kohtaaminen – ja sen merkityksen huomaaminen oppilaan kasvun kannalta, tekee työstäni merkityksellistä.” -Opettajakysely, peruskoulun opettaja

Työn merkityksellisyydessä näkyy voimakkaasti opettajien fokus nimenomaan oppilaisiin: työn keskiössä on opettajan ilo oppilaan edistyessä, kasvaessa ja kehittyessä. Merkityksellisyyttä työhön ei näin ole mahdollista hakea lähtökohtaisesti vain työn ulkoisista palkkioista, vaan ensisijaisesti koulusta, joka mahdollistaa työn pedagogisen ja inhimillisen tavoitteen toteuttamisen mahdollisimman hyvin ja jokaista oppilasta kunnioittaen. Merkityksellisen työn edellytyksenä korostuu tätä kautta osaltaan myös koulun resursointi, jonka on oltava riittävää työn tekemiseen hyvin ja jokaisen oppilaan tarpeet huomioiden.

Opettajat itse nostavat merkityksellisyyttä tukeviksi tekijöiksi myös opettajien välisen yhteisöllisyyden ja yhteistyön, opettajan ammattitaidon ja osaavat kollegat, työn arvostuksen sekä kiireettömän arjen kokemukset. Kokemus kiireestä nousee kaikissa aineistoissa kriittisesti merkityksellisyyttä vähentäväksi ja eettistä stressiä aiheuttavaksi tekijäksi. Siksi tulevaisuuden koulun keskeiseksi tavoitteeksi nousee näin myös koulu, jossa ei ole kiire. *Kiireettömässä koulussa on mahdollisuus jokaisen kohtaamiseen ja tilaa ajattelulle.*

Opettajan roolissa korostuu yksilöiden kouluttamisen lisäksi yhteiskunnan tulevaisuuden tukeminen sukupolven kasvun kautta. Koulutusjärjestelmien keskeisenä tehtävänä on vahvistaa oppilaiden yhteiskunnan jäsenenä toimimista monimutkaisessa ja nopeasti muuttuvassa maailmassa. Opettaja opettaa tähän tarvittavia taitoja, kuten eettistä ja kriittistä ajattelua. Työ on demokratian ydintehtäviä: vaalia osallisuutta, tieteellistä ajattelua ja yhteistä hyvää.

“Yhteiskunnan rakentaminen omalta työpaikaltaan käsin nuorten parissa on merkityksellistä. Ylpeä työstään.” -Opettajakysely, peruskoulun opettaja

Opettajan työn merkityksellisyyttä tuetaan kolmella keskeisellä ulottuvuudella:

Inhimillinen kohtaaminen ja oppimisen ja kasvun kannattelu: Tulevaisuuden koulu tukee opettajan merkityksellistä työtä korostamalla opettajan ja oppilaan kohtaamista yhtenä koulun tärkeimmistä ydintehtävistä. Teknologian kehittyessä inhimillisen läsnäolon ja autenttisen kohtaamisen arvo kasvaa entisestään. Opettaja tunnistaa ja kannattelee oppilaan oppimisen iloa, kokonaisvaltaista kasvuprosessia ja on oppilaalle aidosti merkityksellinen aikuinen. Opettaja on myös keskeinen koulun yhteisön pedagoginen toimija. Opettaja näkee oppilaat yksilöinä, ja samalla ohjaa yhteisöllistä kehitystä sekä vertaisyhteisön sosiaalista dynamiikkaa ja kasvua.

Toimijuus ja ammatillinen autonomia: Opettajilla on vahva toimijuus, ja he voivat vaikuttaa pedagogisiin ratkaisuihin sekä koulun rakenteisiin työn merkityksellisyyden tukemiseksi. Opettajan autonomia ei tarkoita yksin toimimista, vaan aktiivista osallistumista yhteiseen, refleктоivaan ammattikulttuuriin, jossa opettajaa kunnioitetaan ja häneen luotetaan. Koulun kehittämisessä tavoitellaan vahvaa yhteisöllistä koulukulttuuria, jossa myös opettajien keskinäisen yhteisön merkitys korostuu.

Työn resurssit, kiireettömyys ja vaikuttavuus: Merkityksellisen opettajan työn toteuttaminen vaatii riittäviä resursseja koulun toimintaan, jotta työtä on mahdollista tehdä hyvin ja riittävän kiireettömästi. Vision koulussa on aikaa työn luovaan kehittämiseen ja sen vaikuttavaan tekemiseen yhdessä koko kouluyhteisön kanssa. Tulevaisuuden opettajan työn merkitys syntyy mahdollisuudesta vaikuttaa laajempaan oppimisen ekosysteemiin ja kehittää kouluyhteisöä osana myönteistä muutosta.

Opettajan tehtävät ja työoura

Opettajan opetus- ja kasvatustehtävät kietoutuvat toisiinsa läpi peruskoulun. Näiden tehtävien hyvän hoitamisen edellytys on toimiva opetus- ja oppimisvuorovaikutus, hyvät opettaja-oppilassuhteet ja kaikkien koulun toimijoiden hyvinvointi. Opettajat ohjaavat oppilaiden osaamisen, toimijuuden, hyvinvoinnin ja yhteisöllisyyden kehittymistä yhdessä oppilaiden ja huoltajien sekä moniammatillisesti kollegojensa kanssa. Opettajat kykenevät kriittisesti arvioimaan omia toimintatapojaan sekä kehittämään opetustaan, oppimisympäristöjä ja koulun toimintakulttuuria yhteistyössä kollegojensa ja sidosryhmien kanssa. Vastavalmistuneiden opettajien työhön perehtymistä, aktiivista toimijuutta ja pystyvyyden tunnetta tuetaan koulussa systemaattisen ja pitkäjänteisen koulutetun vertaismentoroinnin avulla.

Opettajien työhyvinvoinnista huolehditaan koko uran ajan. Koulun toimintakulttuuri tukee opettajien työhyvinvointia, työn imua ja työhön sitoutumista. Nämä tekijät vaikuttavat myönteiseen opetusvuorovaikutukseen ja edelleen oppilaiden motivaatioon, oppimiseen sitoutumiseen ja oppimistuloksiin.

Nopeasti muuttuvassa yhteiskunnassa opettajien peruskoulutus kytkeytyy yhä saumattomammin täydennyskoulutukseen ammattitaidon jatkuvaksi kehittämiseksi. Samalla jatkuva oppiminen vahvistaa koulujen oppivaa ja kehittyvää toimintakulttuuria

Opettajankoulutuksen ja opettajan ammatin veto- ja pitovoimasta pidetään huolta. Opettajankoulutuksessa huolehditaan alan vetovoimasta ja mahdollisuuksista erilaisista taustoista tuleville opiskelijoille. Opettajille mahdollistetaan erilaisia urapolkuja, jotka mahdollistavat syventymisen tai kehittymisen työn johonkin uuteen tehtäväalueeseen uran aikana. Näillä turvataan ammatin pitovoimaa läpi työuran. Opettajat voivat opiskella useampia kelpoisuuksia jo peruskoulutuksen aikana sekä koko uran ajan, millä pystytään vastaamaan myös muuttuviin henkilöstötarpeisiin.

Opettajankoulutus

Opettajankoulutus tarjoaa peruskoulujen opettajille valmiuksia perehtyä uusimpaan tutkimukseen ja tukee ammatillisen toimijuuden kehittymistä ja taitoa soveltaa tietoja työssään ammattitaidon ja koulun kehittämisessä. Opettajankoulutuksella on vahva monitieteellinen tutkimusperusta. Tutkimusperustaisilla työkaluilla syvennetään opettajaopiskelijoiden omien opetustilanteiden ja taitojen käsittelyä opetusharjoittelussa.

Opettajankoulutuksessa kaikki peruskoulussa toimivat opettajat saavat tarvittavat tiedot ja taidot. Niiden pohjalta he pystyvät toimimaan peruskoulun opettajina joustavasti yhteistyössä kollegojen kanssa ja opettamaan oppilaita, joilla on erilaisia tarpeita. Opettajankoulutus vahvistaa osaamista eri ikäisten oppilaiden oppimisesta ja ikätasoisista kehitystehtävistä, osallisuudesta ja osallistumisesta, tunne- ja vuorovaikutusosaamista moninaisissa kasvokkain ja etänä tapahtuvissa opetustilanteissa, sekä yhteistyötaitoja niin moniammatillisesti kuin perheiden kanssa. Koulutukseen sisältyy kieli- ja kulttuuritietoista-, erityispedagogista- ja hyvinvointiosaamista, yhteiskuntalukutaitoa, ymmärrystä yhteiskunnallisista eroista sekä jaetun johtajuuden taitoja.

”Opettajien didaktista osaamista vahvistetaan ja painotetaan – oppimisessa ei ole kyse oppikirjoista tai digilaitteista vaan opetuksesta ja opettajan taidosta hallita opetusta ja ymmärtää oppimista.” -Verkkofoorumin osallistuja (opettaja)

Peruskoulun opettajien perus- ja täydennyskoulutus muodostavat yliopistoissa suunnitelmallisen kokonaisuuden ammattitaidon kehittymiselle. Kehittämisen pohjana toimivat uusin tutkimustieto sekä esimerkiksi Opettajankoulutusfoorumin tulevaisuusvisiot. Perusfundamentteina säilytetään rehtorin ja opettajan profession tunnuselementit eli kasvatustieteeseen perustuva maisteritasoinen koulutus, niihin perustuvat kelpoisuudet, opettajan autonomia ja pedagoginen vapaus. Opettajan ja rehtorin ammatin harjoittaminen vaatii korkeaa koulutustasoa, ammatin harjoittajan laajaa autonomiaa, ammattikunnan arvostusta ja luottamusta yhteiskunnassa ja sitä, että eettisesti opettaja ja rehtori ovat työstään ensisijaisesti vastuussa yhteiskunnalle.

Tulevaisuudessa opettajankoulutuksien sisältöjä on kehitetty peruskoulun tulevaisuuden tarpeista lähtien ja niin, että ne vastaavat yhä paremmin opettajan ammatin, yhteiskunnan ja osaamistarpeiden muutoksiin. Opettajien peruskoulutus ja täydennyskoulutus on edelleen tutkimusperustaista, ja koulutusten sisällöt nivoutuvat selkeästi toisiinsa. Opettaja on oman työnsä ja opetuksen tutkimuspohjainen kehittäjä, ja siksi opettajan peruskoulutus on myös edelleen maisteritasoinen, ja rakentaa opettajille vankat tieteellisen ajattelun taidot.

Opettajien perus- ja täydennyskoulutus vahvistavat koulujen oppivaa ja kehittyvää toimintakulttuuria nopeasti muuttuvassa yhteiskunnassa. Opettaja saa peruskoulutuksessaan tarvittavan ajantasaisen teknologisen ja pedagogisen osaamisen. Peruskoulutus tuottaa tarvittavat tiedot ja taidot myös teknologiaosaamiseen ja etäyhteyksiä hyödyntävään opetukseen. Opettajankoulutuksessa kaikki peruskoulussa toimivat opettajat saavat tarvittavat tiedot ja taidot, joiden pohjalta he pystyvät toimimaan peruskoulun opettajina joustavasti yhteistyössä kollegojen kanssa ja opettamaan oppilaita, joilla on erilaisia tarpeita. Opettajien yhteistyö on sujuvaa, ja kaikilla on hyvät taidot yhteisopettajuuteen ja samanaikaisopetukseen. Samanaikais- ja yhteisopettajuutta harjoitellaan jo peruskoulutuksen aikana yliopistojen harjoitteluissa normaalikoulussa sekä kenttäkouluissa.

”Dialogisessa opetuksessa opettaja kuuntelee oppilaita herkällä korvalla ja tukee rakentavan keskustelun käymistä. Henkilökohtainen vuorovaikutus on korvaamatonta ja edellyttää opetustilanteilta riittävää työrauhaa ja kohtuullisia ryhmäkokoja. Tätä ei voi korvata digitaalisuudella – jotain muuta ehkä voi, mutta tähän tarvitaan resursseja (opettajan aikaa ja voimavaroja).” -Verkkofoorumin osallistuja

Mentorointi ja täydennyskoulutus

Vision koulussa opettajien täydennyskoulutukseen osallistuminen on velvoittavaa, lakisääteistä ja systemaattista, ja sillä on koulun johdon tuki. Täydennyskoulutuksen muodot ja sisällöt ovat opettajan itsensä asettamien tavoitteiden mukainen osa jatkuvaa oppimista, joka kiinnittyy koulun arkeen ja edistää sekä opettajan omaa ammattitaitoa että koko kouluyhteisön kehittämistä vastaamaan yhteiskunnan muuttuviin tarpeisiin. Pitkäkestoiset opettajan ammattitaidon kehittämiseen tähtäävät ja pedagogiikkaa uudistavat kokonaisuudet kiinnittyvät opettajan konkreettiseen opetustyöhön ja koulun yhteisölliseen kehittämiseen. Lyhytkestoiset koulutukset lähipäivinä ja etäyhteyksin vastaavat akuutteihin haasteisiin tai tuovat uusia ideoita vuorovaikutuksessa asiantuntijoiden ja kollegoiden kanssa.

Täydennyskoulutuksessa keskitytään niihin kokonaisuuksiin, joihin ei ole mahdollisuutta syventyä peruskoulutuksen aikana. Myös täydennyskoulutuksissa huomioidaan yhteiskunnalliset ja alueelliset muutokset. Vastavalmistuneille opettajille tarjotaan työhön siirtymisvaiheessa mentorointia koulutetun mentorin ohjauksessa. Mahdollisuus mentorointiin on myöhemmin uudestaan, sillä mentorointiin kehitetään jatkuvasti erilaisia malleja myös uran keskivaiheelle ja loppupuolelle työn muuttuvat olosuhteet huomioiden.

16 Tulevaisuustaitoinen koulu: Johtaminen, arviointi ja kansallinen yhteistyö

Kansallinen johtaminen

Tulevaisuuden peruskoulussa koulujen kansallinen, paikallinen ja koulun sisäinen johtaminen vahvistavat vision tavoitteiden toteutumista. Perusopetusta ohjaava lainsäädäntö ja normit muodostavat yhtenäisen ja ennakoivan kokonaisuuden, joka turvaa maksuttoman perusopetuksen kaikille lapsille sivistyksellisenä perusoikeutena. Tämä kokonaisuus nojaa pitkäjänteiseen, parlamentaariseen yhteistyöhön, joka ylittää hallituskausien rajat ja varmistaa koulutusjärjestelmän vakauden ja jatkuvan kehittämisen. Lainsäädäntöä uudistetaan suunnitelmallisesti yhdessä eri sidosryhmien kanssa, jotta se vastaa muuttuvan yhteiskunnan tarpeisiin, oppilaiden moninaisuuteen ja kestäväen tulevaisuuden haasteisiin. Kaiken keskiössä on oppilaan etu: opetus mukautuu oppilaiden ikäkauden ja yksilöllisten edellytysten mukaan, yhteistyössä kodin ja koulun välillä. Alueellisen eriytymisen ehkäisy ja yhdenvertaisuuden vahvistaminen ovat koko lainsäädäntöohjauksen läpileikkaavia tavoitteita, jotka turvaavat koulun sosiaalisen merkityksen ja oppilaiden hyvinvoinnin myös harvaan asutuilla alueilla.

Paikallisella tasolla perusopetusta johdetaan lähikouluperiaatteeseen nojaten, ja päävastuu on kunnilla. Perusopetuksen järjestäminen on voittoa tavoittelematonta, mutta sen toteuttamista tukee lainsäädäntö, joka mahdollistaa joustavan yhteistyön eri toimijoiden kesken, erityisesti alueilla, joilla oppilasmäärät vähenevät. Rahoitus turvaa laadukkaan ja yhdenvertaisen perusopetuksen molemmilla kansalliskielillä koko maassa, huomioiden väestörakenteen muutokset, alueelliset erot ja sosio-ekonomiset haasteet. Kansalliset laatuksiteerit täydentävät lainsäädännön perustaa varmistuen, että koulutus pysyy vaikuttavana ja laadukkaana kaikkialla Suomessa. Lainsäädännön, rahoituksen ja yhteisten toimintatapojen lisäksi kasvatus- ja opetusalan johtamista on kehitetty ja kehitetään edelleen koulutusjärjestelmän eri tasoilla systemaattisesti siten, että johtamisen rakenteet, roolit, tehtävät ja vastuut määrittyvät selkeästi.

Koulun johtaminen

Rehtori vastaa koulun toiminnasta

Rehtori vastaa tulevaisuudessakin koulun toiminnasta. Rehtorin tehtävänä on varmistaa, että perusopetus toteutuu lainmukaisesti, turvallisesti ja laadukkaasti. Johtajuus ymmärretään systeemisenä ja yhteisöllisenä prosessina, jossa rehtori toimii pedagogisena, hallinnollisena ja yhteisöllisenä johtajana. Johtajuuden päätavoite on edelleen oppilaan oppimisen, kehityksen ja hyvinvoinnin edistäminen ja turvaaminen. Rehtori vastaa koulun toiminnan kehittamisestä, opetuksen laadusta ja henkilöstön osaamisen kehittamisestä. Hän johtaa koulun toimintaa kokonaisvaltaisesti, edistää oppilaiden hyvinvointia ja tukee henkilöstön työskentelyä. Rehtorin työ on laaja-alainen kokonaisuus, jossa yhdistyy hallinnollinen vastuu ja operatiivinen johtaminen.

Koulun johtamisen tasolla rehtorilla on oltava opettajan koulutuksen lisäksi kouluhallinnon ja johtamisen koulutusta. Kehittäminen on tutkimusperustaista. Laadukas johtamis- ja esihenkilötyö on opetusalan perusta ja edellyttää aikaa. Koulujen johtamiseen kohdennetaan riittävät resurssit, jossa on huomioitu koulujen erilaiset koot ja laajentunut erilaisissa verkostoissa tehtävä yhteistyö. Koulun johtamisen tehtävä on tulevaisuudessa vetovoimainen tehtävä, josta kilpaillaan.

Johtaminen tehdään yhteistyössä

Suomalainen yhteiskunta on viime vuosina muuttunut nopeasti ja sosiaalinen ja alueellinen eriytyminen on kasvanut ja kasvaa edelleen. Toimintaympäristön poikkeamat ja riskit edellyttävät systemaattista ja jatkuvaa yhteistyötä kuntien, koulujen ja kansallisen tason toimijoiden välillä, jotta ratkaisut ovat johdonmukaisia ja kestäviä. Samalla koulun henkilöstörakenne monimuotoistuu, mikä muuttaa rehtorin henkilöstöjohtamisen luonnetta ja vaatii kykyä johtaa eri ammattiryhmien työtä ja kulttuuria.

Tulevaisuuteen suuntautuvassa johtamisessa tarvitaan systeemistä ymmärrystä ja kokonaisvaltaista pedagogista näkökulmaa, mikä edellyttää johtajalta sitoutumista ja jatkuvaa reflektiivistä kehittämistä sekä oman johtajuuden että koulu yhteisön toimintakulttuurin tasolla. Johtaminen ei ole pelkkää reagointia, vaan ennakoivaa ja aktiivista tulevaisuuden muotoilua yhdessä koulu yhteisön ja sidosryhmien kanssa. Kehittäminen nojaa tutkimusperustaisiin ja ennakoiviin käytäntöihin, jotka vahvistavat koulu yhteisön kollektiivista toimijuutta ja sen kykyä oppia ja uudistua muuttuvissa olosuhteissa. Johtajalta edellytetään sekä geneerisiä johtamistaitoja

että syvällistä pedagogista asiantuntemusta, jotta hän voi toimia pedagogisena johtajana ja luoda rakenteita, jotka tukevat oppimista, hyvinvointia ja yhteisöllistä kehittämistä.

Osaaminen rakentuu myös työssä tapahtuvan ongelmanratkaisun ja oppimistilanteiden kautta sekä yksilöiden ja tiimien välisessä vuoropuhelussa. Johtaminen nähdään kollektiivisena prosessina, jossa tieto ja johtajuus kehittyvät jaetussa toiminnassa. Sen ydin on luottamukseen perustuva kulttuuri, joka tukee tiedon yhteistuotantoa sekä vahvistaa sitoutumista. Tällainen johtaminen vähentää kuormitusta ja luo edellytyksiä yhteiselle tulevaisuuden rakentamiselle.

Tavoitteet ja niiden saavuttaminen yhdessä

Koulun tavoitteita muotoillaan strategisena ja jatkuvana prosessina, jossa jaettu johtajuus vahvistaa sitoutumista yhteisiin tavoitteisiin ja tarvittavaan muutokseen. Johtajuus painottuu osallistavaan päätöksentekoon ja rakenteiden luomiseen, jotka mahdollistavat toimijuuden, oppimisen ja vaikuttamisen. Yhteisten tavoitteiden asettaminen, edistäminen ja arviointi nähdään vuorovaikutteisena prosessina, joka toteutuu moniammatillisissa tiimeissä hyödyntäen jäsenten erilaisia vahvuuksia. Yhdessä rakennettu tulkinta toivotusta tulevaisuudesta lisää työn merkityksellisyyttä ja vahvistaa yhteisön hyvinvointia sekä toivoa.

Luottamus ja kunnioitus vuorovaikutuksessa

Vuorovaikutus ja dialogi ovat keskeisiä vahvojen ja kestävien suhteiden rakentamisessa koulun toimijoiden välillä. Näiden suhteiden perustana on luottamus ja molemminpuolinen kunnioitus, jotka luovat psykologisesti turvallisen ympäristön ja mahdollistavat ammatillisen identiteetin toteutumisen sekä osallistumisen yhteisön kehittämiseen. Systemisessä toimintaympäristössä, jossa olosuhteet muuttuvat jatkuvasti, dialogi toimii välineenä muutosten tulkintaan, ennakoointiin ja ratkaisujen yhteiskehittämiseen. Koulun toimintakulttuuri kehittyy kohti mallia, jossa autonomisuus kehittyy vuorovaikutuksessa ja parhaat ratkaisut syntyvät yhteistoiminnan kautta. Johtaminen ei ole pelkkää hallinnollista ohjausta, vaan tilannesidonnaista ja dialogista prosessia, joka tukee yhteisön muutoskyvykkyyttä.

Kehittävä ja oppiva organisaatio sekä kestävä kehitys

Johtajuus edistää kouluyhteisön kehittymistä oppivana organisaationa, joka kykenee jatkuvasti uudistumaan ja sopeutumaan muutoksiin. Tämä edellyttää rakenteita, jotka tukevat oppimista yksilö-, tiimi- ja organisaatiotasolla. Sen onnistuminen perustuu peruskoulun yhteiseen visioon, toimivaan yhteistyöhön ja

kokonaisvaltaiseen ymmärrykseen toiminnan keskinäisistä riippuvuuksista. Virheet nähdään arvokkaina oppimisen mahdollisuuksina, sillä ne paljastavat jännitteitä ja kehittämistarpeita, ja luovat tilan yhteisölliselle pohdinnalle ja uusille ratkaisuille. Johtaminen toimii näin kouluyhteisössä mallina myös oppilaiden turvallisen virheistä oppimisen ja uudelleen yrittämisen kehitykselle.

Johtajuus rakentaa pitkäaikaisia suhteita myös koulun ulkopuolisiin toimijoihin, jotka tukevat oppimista ja hyvinvointia osana oppimisen ekosysteemiä. Johtaminen myös mahdollistaa toimintaa, joka ei ainoastaan vastaa nykyisiin tarpeisiin, vaan ennakoii tulevaisuuden mahdollisuuksia. Koulurakennus toimii tässä kokonaisuudessa paikkana laajemmalle oppimisen ja hyvinvoinnin verkostolle, johon osallistuvat kodit, yhteisöt ja muut toimijat. Tämän oppimisen ekosysteemin johtaminen on määritelty erikseen, eikä se kuulu suoraan rehtorin vastuulle, mikä mahdollistaa koulun oman pedagogisen ja hallinnollisen johtamisen keskittymisen oppilaiden oppimiseen ja kouluyhteisön kehittämiseen.

Oppimisen diagnostiikka ja arviointi tukevat oppimista ja peruskoulun kehittämistä

Tulevaisuuden peruskoulussa pääpaino arvioinnissa on **oppimista tukevassa** sekä **oppilaiden mahdollisuuksien tasa-arvoa ja järjestelmän laatua kehittävässä arvioinnissa**. Yksilötasolla arvioinnin tavoitteena on mahdollistaa oppilaan itsetuntemuksen paraneminen ja oppimisen syveneminen eli oppimaan oppimisen kehitys. Oppilaan arviointi on yhdenvertaista, läpinäkyvää ja luotettavaa.

Tekoälyn kehitys mahdollistaa sen, että oppimisen formatiivinen ja summatiivinen arviointi monipuolistuu. Oppilaan arvioinnin kohteena on ensisijaisesti *oppimisen prosessi ja siinä syntyvä aito ymmärrys ja ajattelun taito*. Arviointi asettuu tulevaisuuden koulussa tukemaan tätä ymmärrystä siirtämällä painoa ajattelun prosessin tavoittamiseen ja tukemiseen. Opettajan merkitys arviointiprosessin ohjaajana ja palautteen antajana säilyy, mutta opettajalla on enemmän työvälineitä arvioinnin toteuttamisen tueksi.

Koulutusjärjestelmän tasolla arviointia ja diagnostiikkaa kehitetään teknologiaavusteisesti tunnistamaan tapoja, joilla oppilaiden oppimista ja tulosten tasa-arvoa voidaan vahvistaa. Kehittyneet teknologiset menetelmät mahdollistavat entistä paremman oppimisvaikeuksien tunnistamisen sekä esimerkiksi oppilaan

taustatekijöihin tai muihin ilmiöihin liittyvän lisääntyneen tuen tarpeen. Arviointia ja seurantaa kehitetään näin aktiivisesti oppijoiden mahdollisuuksien parantamiseen ja oppimisessa edistymisen varmistamiseen.

Arviointi kehittyy koulutusjärjestelmän laadun tueksi. Järjestelmässä pyritään varmistamaan systemaattisesti koulujen tasainen institutionaalinen laatu ja toiminnan laadukkuus. Arviointi ymmärretään näin ensisijaisesti *koulutusjärjestelmän onnistumisen vahvistamisen ja kehittämisen työkaluna*. Arviointi mahdollistaa institutionaalisten mahdollisuuksien tasa-arvon vajeiden tunnistamisen ja kehittämisen.

Koulussa kehitetään aktiivisesti tapoja määritellä ja seurata myös taitoalueita, joiden on perinteisesti ajateltu olevan vaikeasti mitattavia. Tämä on koko koulutusjärjestelmän tasolla tärkeää siirtymässä kohti esimerkiksi luovan ongelmanratkaisukyvyyn, systeemisen ymmärryksen ja eettisten taitojen painottamista oppimisessa perustaitojen rinnalla. Arvioinnin ja seurannan on kuitenkin keskeistä toteutua tavalla, joka ei vähennä oppijoiden sisäistä motivaatiota tai aiheuta oppimisen suuntaamista pinnallisesti täsmälleen mitattavaan kriteeristöön. Keskeistä arvioinnissa onkin tältä osin ymmärrys sen oppimistavoitteita kirkastavasta ja oppimista tukevasta roolista: tavoite ei ole saada mekaanisilla suoritteilla täysiä pisteitä, vaan tarkastella omaa oppimista suhteessa tavoitteisiin sekä kehittää välineitä oman ymmärryksen syventämiseen. Taitavasti toteutettu arviointi vähentää myös mahdollisuuksia pärjätä mekaanisella ulkoa oppimisella, ja se voi myös lisätä motivaatiota oppimiseen.

Oppilaan näkökulmasta arvioinnin rooli on ennen muuta valmentava: arviointi auttaa ymmärtämään omaa oppimisen prosessia, kannustaa jatkamaan ja tuo tietoa siitä, mihin suuntaan omaa oppimista kannattaa kehittää.

Osaamisen pohja ja kestävä yhteiskunta

Koska monia tulevaisuuden haasteita esimerkiksi teknologisten ongelmien tai yhteiskuntaa koettelevien kriisien osalta on mahdoton ennustaa, tulevaisuuden koulutukseen liittyy myös vahva resilienssin ja tiedollisesti kestävä yhteiskunnan näkökulma. Tiedollisesti kestävä yhteiskunnan eli osaamisen resilienssin tarve liittyy kaikkeen sellaiseen osaamiseen, joka on välttämätöntä yhteiskunnan toimimisen näkökulmasta esimerkiksi teknologian toimintahäiriöiden tilanteessa. *Lähtökohta osaamisen resilienssille on, että yksilöillä ja yhteiskunnalla on niin vahva osaamisen ja sivistyksen pohja, että pystymme yhdessä kohtaamaan minkä tahansa tulevaisuuden.*

Erityisesti teknologian ja sen osana tekoälyn kehitys tuottaa tulevaisuudessa enenevässä määrin riskejä siihen, että yhä useammat prosessit automatisoituvat, ja inhimilliset taidot niiden osalta rapautuvat. Peruskoulun onkin osaltaan huolehdittava siitä, että osaaminen säilyy tasolla, jossa inhimillinen osaaminen on riittävän itsenäistä ja teknologiasta riippumatonta. Tulevaisuuden peruskoulu varmistaa yksilöiden monipuolisen oppimisen ja kasvun tavoitteen ohella, että riippuvuus teknologiasta ei kasva liialliseksi.

Osaamisen on kannateltava yhteiskuntaa myös teknologisten ongelmien, konfliktien tai kriisien olosuhteissa. Osaamisen resilienssi ulottuu myös tietopohjaan, joka tarvitaan arjen navigoimiseen ilman tuntuva teknologista apua. Tietopohjaan liittyy tältä osin myös esimerkiksi ymmärrys yhteiskunnan toiminnasta, globaalin ja suomalaisen ympäristön prosesseista, ruoan tuotannosta ja keskinäisistä riippuvuussuhteista.

Käytännön esimerkki yhteiskunnan osa-alueesta, jota tällä hetkellä uhkaa teknologian edistämä osaamisen huoltovarmuuden rapautuminen, ovat kielet. Vieraiden kielten opiskelu on peruskoulussa vähentynyt 2000-luvun kuluessa, ja teknologia mahdollistaa tulevaisuudessa yhä enemmän automaattisten käännösten käytön kaikissa kommunikaatiotilanteissa. Periaatteessa onkin mahdollista, että kielten osaaminen heikkenee entisestään, eikä osaamisvaje nouse välttämättä yhteiskunnalliseen tietoisuuteen niin kauan kuin käännösteknologia toimii täyttäen käytännön tarpeet. Kielellinen huoltovarmuus tarkoittaa sitä, että yhteiskunta pystyy viestimään monikielisesti sekä oman väestön että ulkomaailman kanssa. Tulevaisuuden peruskoulussa osaamista lähestytään sekä vieraiden kielten että muiden tietojen ja taitojen osalta nykyistä selvemmin myös yhteiskunnan resilienssin näkökulmasta. Osa teknologisessa yhteiskunnassa arjen kannalta vähämerkityksisiltä näyttävistä tiedoista ja taidoista voikin tätä kautta olla keskeisiä sekä yksilön ajattelun kehittymisen että yhteiskunnan tiedollisen kestävyuden näkökulmasta.

Resilienssinäkökulmaa sovelletaan peruskoulussa eri tieto- ja taitoalueiden osalta. Tietojen ja taitojen kestävyuden edellyttämästä osaamisesta huolehditaan parhaiten siten, että koulu tukee visiossa kuvattua laaja-alaista inhimillistä kasvua ja monipuolisen yleissivistyksen kehittymistä, unohtamatta käden taitoja. Samalla kestävyuden edellyttämät tiedot ja taidot muuttuvat ajassa, ja osaamisen resilienssin ajatuksen tuominen osaksi koulun kehittämistä ja opetussuunnitelmatyötä varmistaa osaltaan sen, että muuttuvat tarpeet tulevat huomioiduksi koulun kehittämisessä. *Tavoitteena on osata tunnistaa tarvittava tiedollinen ja taidollinen pohja sekä ihmisten sivistyksellisen kehityksen ja ajattelun taitojen että yhteiskunnan tiedollisen kestävyuden varmistamiseksi.*

Kestävän yhteiskunnan näkökulmasta koulun rooli korostuu myös yhteiskunnallisen koheesion eli yhteenkuuluvuuden näkökulmasta. Yhteiskunnassa on jaettava riittävä tiedollinen pohja, jotta sitoutuminen yhteisiin päämääriin on mahdollista. Jos käsitys tiedosta ja tietämisen tavoista sirpaloituu liikaa, ymmärrys yhteisistä tavoitteista on mahdotonta. Peruskoulun merkittävin rooli laajemman kansallisen toimintakyvyn ja resilienssin perustana onkin oppilaiden tiedollisen ymmärryksen, yhteistyötaitojen, demokraattisen osallisuuden, konfliktinratkaisukyvyn, eettisten taitojen ja kriittisen lukutaidon, myös tiedon lukutaidon ja teknologisen lukutaidon, vahvistaminen. Tulevaisuudessa yhteiskunnan kriisinkestävyys esimerkiksi hybridi-vaikuttamista kohtaan edellyttää kansalaisilta entistä vankempaa tiedon lukutaitoa ja ymmärrystä vaikuttamisen keinoista, sekä keinoja puolustautua vaikuttamiselta ja ylläpitää keskinäistä luottamusta.

Tulevaisuustaitoinen koulu: Systemaattiset kansalliset toimintatavat tukevat koulun kehittämistä ja alueellista tasa-arvoa

Nopeasti muuttuvassa ja globaalisti yhteen kytkeytyneessä maailmassa koulun toimintaympäristö, osaamistarpeet ja teknologia muuttuvat yhä nopeammin. Tämä visio ei kuvaa toteutunutta tulevaisuutta vuonna 2045, vaan sitä vuoden 2045 tulevaisuutta, johon tähtäämme vision kirjoitushetkellä. Tulevaisuuden suuntaa ja strategiaamme sinne pääsemiseksi tulee uudelleenarvioida ja kehittää jatkuvasti. Tulevaisuuden peruskoulun keskeinen elementti onkin jatkuvasti kehittyvä tulevaisuustaitoisuus, joka näkyy koko koulutusjärjestelmän tasolla.

Kehittämisessä tähdätään yhä aktiivisempaan yhteistyöhön, jossa keskeiset kysymykset tunnistetaan ja otetaan ratkaistavaksi monipuolisessa dialogissa. Tärkeänä osa-alueena järjestelmän tulevaisuustaitoisuudessa on parhaaseen tietoon perustuvien yhteisten ratkaisujen hakeminen tietoisena kehitystarpeista tai ennakoituista haasteista.

Systemaattiset kansalliset toimintatavat korostuvat tulevaisuuden peruskoulun kehittämisen pohjana sekä oppilaiden tasa-arvon että kansallisen strategisen kehittämisen näkökulmasta. Nopeiden muutosten keskellä on entistä tärkeämpää, että koulun kehittäminen on systemaattista, ja että osaamistarpeiden muutoksiin ja kouluun kohdistuviin haasteisiin löydetään parhaaseen mahdolliseen kansalliseen ja kansainväliseen tietoon perustuvia ratkaisuja.

Esimerkiksi teknologian nopea kehitys korostaa kansallisten ratkaisujen tarvetta. Muun muassa tekoälyyn liittyviä ratkaisuja on tehtävä yhteisesti, sillä monet toimintatavat edellyttävät laaja-alaista tutkimustiedon arviointia ja kansainvälisten mallien kartoitusta. Tekoälytyökalujen ja esimerkiksi tuutorointimallien kehittäminen koulun arkeen ei näin onnistu puhtaasti paikallisella tasolla. Kehittämisen vieminen paikallistasolle johtaisi myös resurssien hukkaan, jos jokainen kunta joutuisi luomaan omat strategiansa, mallinsa, työkalunsa ja tietojärjestelmänsä. Myös esimerkiksi koulujen sosiaalisen eriytymisen ehkäisyyn tarvitaan kansallisia ja paikallisia monitoimijaisia ratkaisuja, joissa koulusegregaation torjumiseen voidaan yhdessä panostaa eri vaiheissa alueiden suunnittelusta aina koulujen toiminnan ja resurssien tukeen.

Tulevaisuuden koulun kehittämisessä hyödynnetään entistä enemmän ennakoivaa, kansallisten tason systemaattista, tutkimuspohjaista kehittämistyötä, jota tehdään dialogisesti eri tahojen välillä. Kyse ei ole hierarkkisen kehittämisen lisäämisestä, vaan monitasoisesta yhteistyöstä, jota koordinoidaan kansallisesti. Kehittämisessä tunnistetaan kaikki osalliset ja tehdään tulevaisuusorientoituneesti laajaa yhteistyötä hallinnon eri tasojen välillä sekä eri verkostojen kanssa. Kansalliset toimintatavat kohdistuvat monipuolisesti koulun kehittämiseen, johtamiseen ja arviointiin. Myös oppimateriaalien laatua ja saatavuutta kehitetään entistä vahvemmin yhteisten mallien mukaan, varmistaen laadukkaiden materiaalien saatavuus kaikkialla.

Kansallisten systemaattisten toimintatapojen avulla tulevaisuuden koulussa voidaan varmistaa, että oppimisen lähtökohtien tasa-arvo säilyy toimintaympäristön kasvavista alueellisista eroista huolimatta. Keskeisissä yhteiskunnan tulevaisuusajureissa sosiaalisten ja taloudellisten erojen ennakoidaan kasvavan sekä kuntien välillä että kaupunkiseutujen sisällä. Tasa-arvon toteuttamisessa on näin keskeistä, että koulujen taloudelliset tai sosiaaliset resurssit eivät eriydy alueiden eriytyessä esimerkiksi kuntien erilaistuvien voimavarojen tai naapurustojen segregaaation tuottamien yhteisöresurssien erojen myötä. Keskeinen keino varmistaa koulujen institutionaalinen tasa-arvo alueellisen eriytymisen oloissa on lisätä kansallisten yhteisten ratkaisujen sekä kansallisten resurssien roolia.

Toisin sanoen: *Mitä suuremmiksi paikalliset erot koulutuksen tarjonnan järjestämisessä ja toteuttamisen sosiaalisissa olosuhteissa muodostuvat, sitä suurempi merkitys yhteisillä kansallisilla toimintatavoilla ja kehittämisen edellytysten ja tiedon tasaamisella on. Tarvetta korostaa maailman nopea muuttuminen, johon reagointi vaatii yhä erikoistuneempaa tietoa.* Kansallisilla ratkaisuilla varmistetaan, että monimutkaisia globaaleja haasteita ei jouduta ratkomaan hajautuneesti paikallisin voimin.

Ratkaisuissa huomioidaan samalla paikalliset erot: Systemaattinen, kansallinen kehittäminen ei tarkoita, että jokaisessa kunnassa tai koulussa täytyisi toimia samalla tavoin. Kyse on päinvastoin siitä, että paikalliset ratkaisut asettuvat punnitulla tavalla kansalliseen kehittämisen kehikkoon, ja *myös paikallisesti eroavat ratkaisut perustuvat johdonmukaisesti punnittuun parhaaseen yhteiseen tietoon* ja institutionaalisiin resursseihin. Tasa-arvon saavuttaminen voi näin tarkoittaa esimerkiksi nykyisen tasa-arvorahan tavoin suurempia resursseja kouluissa, joissa oppilailla on alueen sosioekonomisten lähtökohtien vuoksi enemmän tarvetta oppimisen tukeen. Yhdenvertaisten tavoitteiden saavuttaminen vaatii analyttistä, järjestelmätason ymmärrystä oppimiseen vaikuttavista tekijöistä ja niiden tuottamista paikallisista ja koulukohtaisista resurssitarpeista.

Kansalliset ratkaisut eivät ole kriittisiä yksinomaan oppilaiden tasavertaisten mahdollisuuksien näkökulmasta, vaan kumpuavat myös kansallisen tilanteen koordinaation tarpeesta. Monet tiedolliset ja osaamiseen liittyvät kokonaisuudet vaativat kansallista koordinaatiota, jotta osaamisen kokonaisuus ei kapeudu. Visiossa korostuukin näin *kansallisen päätöksenteon ja systemaattisten toimintatapojen lisääntyvä merkitys sekä oppijoiden tasa-arvon että kansallisen strategisen kehittämisen näkökulmasta. Tulevaisuustaitoinen koulu varmistaa koulun kestävyuden ja kyvyn uudelleensuunnata tavoitteita ja keinoja sivistyksen kannatteluun muuttuvassa maailmassa.*

Osa IV. Vision yhteiskehittämisen polku. Vision laatimisen menetelmät

Visio on pyritty tekemään tavalla, joka on itsessään osa tulevaisuustaitoista ja kestävää koulua. Toisin sanoen koko työn ajan dialogisesti kehittynyt visioprosessi viritettiin tietoisesti osaksi visiota itseään; tavoitteena edistää yleistä tulevaisuustaitoisuutta sekä demokraattisia prosesseja.

Visioprosessi on rakennettu yhteistyön ja laaja-alaiseen asiantuntijatiedon, tutkimustiedon ja kokemustiedon ja yhteisötiedon yhdistämiseen tulevaisuustaitoisuuden vahvistamiseksi. Työssä on kuunneltu eri kanavien kautta yli 5 000 ihmistä, ja visiota on muotoiltu vuorovaikutuksessa heidän kanssaan.

Menetelmässä keskeistä on ollut yhteiskehittäminen koko vision muotoilussa. Kuuleminen ei näin ole tapahtunut ainoastaan ennen vision kirjoittamista, vaan keskeisiä kiteytyksiä ja sisältöjä on keskustelutettu yhteiskehittämisen menetelmin opettajien, koulutusalan johtajien ja nuorten itsensä kanssa. Myös itse prosessia on kehitetty dialogisesti osallistujien kanssa. Samalla prosessissa on pyritty avoimeen ajatustenvaihtoon kansainvälisten toimijoiden ja muiden koulutusjärjestelmien kanssa, sillä suomalainen peruskouluvisio asettuu kansainväliseen kontekstiinsa osana muiden koulutusjärjestelmien haasteita ja kehittämistä.

Näkemykset ovat tuoneet yhteen Peruskoulun tulevaisuustyön neuvottelukunta sekä opetus- ja kulttuuriministeriön sekä Opetushallituksen virkahenkilöstön toimituskunta, joka myös vastaa vision kirjallisten versioiden lopullisesta muotoilusta.

17 Miten Suomen peruskouluvisio vertautuu kansainvälisen koulutuksen tavoitteisiin?

Suomalaisen peruskoulun visio on Suomen oma. Globalisoituvassa maailmassa ymmärrystä koulutuksen tavoitteista ja tarkoituksesta on kuitenkin pohdittavat dialogissa muiden kanssa, koska kulttuuri, talous ja työmarkkinat ovat vahvasti sidoksissa toisiinsa. Jaettu dialogi auttaa tunnistamaan keskeisiä haasteita ja arvioimaan erilaisten ratkaisujen vaikutuksia.

Visiotyön taustalla on tehty kansainvälisen tutkimus- ja visiokirjallisuuden tarkastelua. Lisäksi työn tavoitteistoa on pohdittu dialogisesti erityisesti taloudellisen kehityksen järjestö OECD:n High Performing Systems For Tomorrow: Education For Human Flourishing -hankkeen kanssa. Suomen visiotyö on dialogissa vaikuttanut myös OECD:n hankkeen tulkintoihin ja tavoitteistoon kansainvälisestä visiosta. OECD:n hankkeen kantava ajatus on uudelleenfokusoida koulutuksen päämäärä kohti inhimillistä kukoistusta, eli ihmisen moninaisten kyvykkyyksien, merkityksellisyyden ja eettisen toimijuuden kehittämiseen.

Hankkeessa korostetaan, että tavoite ei ole ristiriidassa koulutuksen taloudellisen roolin kanssa: päinvastoin hyvinvoiva, elämänsä merkitykselliseksi kokeva, eettisesti kypsä ihminen on samalla vahvoilla myös tulevaisuuden muuttuvalla työn ja talouden kentällä. Tilanteessa, jossa työelämän rakenteet ovat nopeissa muutoksissa, luovaa ajattelua, yhteistä ongelmanratkaisukykyä ja eettistä kyvykkyyttä rakentava koulutus tarjoaa myös taloudellisesti kestävimät lähtökohdat nuorten siirtyessä aivan uudenkaltaisille työmarkkinoille.

OECD:n hankkeessa tavoitteiksi on otettu viisi uutta kompetenssia. Lähtökohtana on, että kompetenssit eivät ole yksittäisiä taitoja vaan inhimillisen kukoistuksen mahdollistavia valmiuksia.

- **Luova ongelmanratkaisu**
Kyky soveltaa osaamista uusiin tilanteisiin, kehittää ratkaisuja epävarmuudessa ja oppia jatkuvasti. Ominaista ovat luovuus, metakognitio ja yhteistyökyky – myös ihmisen ja tekoälyn välillä.

- **Eettinen päättely**
Moraalinen harkinta, kyky tunnistaa omien tekojen vaikutus muihin, yhteisvastuu ja ekososiaalinen ymmärrys. Painopiste ei ole pelkästään tiedossa vaan harkinnan laadussa ja arvoissa.
- **Maailman ymmärtäminen**
Kyky jäsentää maailmaa moninäkökulmaisesti ja sovittaa yhteen ristiriitaisia katsomuksia. Tämä kompetenssi rakentaa kulttuurista lukutaitoa ja kykyä navigoida globaalissa todellisuudessa.
- **Maailman arvostaminen**
Estetiikan ja kokemuksellisen ymmärryksen kautta syntyy empatiaa, arvoherkkyyttä ja kykyä löytää merkitystä. Tämä ulottuvuus yhdistää taiteen, luonnon ja ihmisyyden kokonaiskokemukseksi.
- **Toiminta maailmassa**
Oman tarkoituksen löytäminen, aloitteellisuus ja aktiivinen osallistuminen. Painotus siirtyy suorittamisesta vaikuttamiseen, merkityksellisyyteen ja elinikäiseen oppimiseen.

Luova ongelmanratkaisu tarkoittaa kykyä toimia epävarmuudessa, oppia uutta ja muotoilla ratkaisuja tilanteisiin, joita ei ole ennalta harjoiteltu. Eettinen pohdinta korostaa vastuunottoa, kykyä tarkastella asioita moninäkökulmaisesti ja toimia yhteisen hyvän puolesta. Maailman ymmärtäminen on kulttuurista ja historiallista lukutaitoa, kykyä sovittaa yhteen ristiriitaisia maailmankatsomuksia. Maailman arvostaminen viittaa esteettiseen herkkyyteen, kokemuksellisuuteen ja kykyyn tavoittaa kauneus ja merkitys niin taiteessa kuin arjessa. Ja lopuksi, toiminta maailmassa merkitsee sitä, että yksilö löytää tarkoituksensa, tekee valintoja ja jättää jälkensä – ei vain työssä vaan kaikessa inhimillisessä osallistumisessa.

Nämä kompetenssit eivät ole irrallisia lisäyksiä koulutukseen, eivätkä ne tarkoita perustaitojen merkityksen heikkenemistä. Päinvastoin, nämä laajat kompetenssit edellyttävät vahvat perustaidot, kuten lukutaito ja matemaattinen ajattelu, ja tukevat niiden kehittymistä. Samalla laajemmat kompetenssit suuntaavat perustaitoja uudelleen ja tuottavat perustaitojen varaan uusia merkityksiä. Kompetenssit nojaavat myös sosiaalisiin ja emotionaalisiin taitoihin, hyvinvointiin ja kokemukseen osallisuudesta. Lähtökohtana OECD:n ajattelussa on koulutuksen uudelleen fokusointi merkitykselliseen, monipuolista inhimillistä kukoistusta tukevaan koulutukseen: tarkoitus ei ole opettaa enemmän, vaan että opetuksessa etsitään tietoisesti merkityksellisyyttä. Myös esimerkiksi OECD:n toinen visiohanke, Learning Compass, korostaa luovan ajattelun, sosioemotionaalisten taitojen, muutoksen taitojen ja toimijuuden merkitystä tulevaisuuden merkittävinä kompetensseina.

Samankaltaisiin muutostarpeisiin on päädytty useissa kansainvälisissä keskusteluissa, ja esimerkiksi UNESCO:n Reimagining our futures together -koulutusvision tulkinta koulutusjärjestelmien muutostarpeista ehdottaa koulutukselle uutta sosiaalista sopimusta. Kyse on laajasta perusteiden uudelleenajattelusta: millaista tulevaisuutta koulutus rakentaa ja keiden ehdoilla? UNESCO:n visio perustuu seuraaviin periaatteisiin:

- **Laadukas koulutus läpi elämän on ihmisoikeus.** Kaikkien oikeus laadukkaaseen, tarkoituksenmukaiseen ja saavutettavaan koulutukseen on turvattava ja suojeltava. Ulossulkeminen ja syrjintä on poistettava.
- **Koulutus on yhteinen julkinen tehtävä ja yhteinen hyvä.** Koulutuksen tulee antaa yksilöille ja yhteisöille valmiudet kukoistaa yhdessä. Koulutusta on tuettava riittävästi julkisena tehtävänä, ja sitä on suojeltava kaupallistamiselta ja voitontavoittelulta.
- **Koulutus rakentuu yhteisen tietopohjan suojelemiselle ja rikastamiselle.** Koulutuksen tulee heijastaa ihmiskunnan laajaa kirjoa erilaisia tietämisen, elämisen ja olemisen tapoja. Monet käytetyt edistymisen mittarit ovat olleet liian kapeita, samoin kuin riittämättömiä suhteessa nykyisiin monimutkaisiin haasteisiin. Tarvitsemme laajempaa tukeutumista yhteenkytkeytyneen maailmamme moninaisiin näkökulmiin, historioihin ja tietolähteisiin.

UNESCO:n raportin ydinviesti on, että jokaisen yhteiskunnan on laadittava omat versionsa uudesta sosiaalisesta sopimuksesta koulutukselle, perustuen demokraattiseen keskusteluun, jaetun tulevaisuuden kuvitteluun ja rohkeisiin tekoihin.

Suomen omassa visiossa on hyödynnetty OECD:n hankkeessa sekä muussa yhteistyössä ja tutkimuskartoituksessa kehittynyttä ajattelua, jossa korostuvat luovuus, oikeiden kysymysten kysyminen oppimisen merkityksestä sekä laaja-alainen ihmisyden kehittäminen. Kansainvälisessä keskustelussa korostuu myös ajatus siitä, että ihmisten ei kannata kilpailla tekoälyn tai robottien kanssa, vaan meidän on yhdessä löydettävä tapoja tukea laaja-alaista inhimillisyyttä, jossa yhdistyvät perustietojen ja –taitojen, inhimillisten taitojen, sosioemotionaalisten taitojen ja toimijuuteen oppiminen.

Suomalaisen peruskoulun lähtökohdat merkitykselliseen uudistumiseen ovat kansainvälisesti tarkastellen erinomaiset. Peruskoulumme on historiallisesti ollut instituutio, jossa tasa-arvo, hyvinvointi ja sivistys ovat kohdanneet, ja joka on pystynyt tarjoamaan oppilaille yhteisen paikan itsensä kehittämiseen. Peruskoulu on jo monella tapaa edelläkävijä kansainvälisessä kehityksessä, jossa pyrkimys on

kasvattaa lapsia ja nuoria pohtimaan ja ymmärtämään itseään, toisia ja maailmaa, sekä kehittämään ratkaisuja planeetan kriiseihin ja ratkomaan yhteisellä toimijudella myös ongelmia, joita emme vielä edes tunne.

18 Visiotyön yhteiskehittäminen osana tulevaisuuden peruskoulun rakentamista

Tämä visio peruskoululle on tuotettu yhteiskehittämisen menetelmillä, kuullen eri tavoin yli 5 000 suomalaista. Tavoitteena on ollut, että vision tekemisen tapa heijastaa sitä tulevaisuutta, jota toivomme suomalaiselle peruskoululle. Kantavana ajatuksena olikin, että visiotyön tekemisen avoin ja yhteiskehittävä tapa on samalla osa vision ydintä: tulevaisuus tehdään yhdessä, ja aidolla dialogilla on mahdollista nostaa esiin yhteisöissä olevan tulevaisuuden ituja. Samalla tavoitteena on, että vision yhteiskehittäminen laajan joukon kanssa luo jo itsessään tulevaisuus-orientoitunutta koulutuksen yhteistä narratiivia.

Vision kehittämisen prosessi on pyritty rakentamaan mahdollisimman avoimeksi, ottaen mukaan moniääninen joukko, painottaen tutkittua tietoa ja kuullen tutkijoita, yhteiskunnan eri alojen asiantuntijoita, opettajia, koulutusalan ammattilaisia, vanhempia, isovanhempia ja – tärkeimpinä kaikista – oppilaita. Peruskoululle on haettu suuntaa yhdessä, kuullen ja yhteensovittaen erilaisia ääniä, arvoja ja tarpeita. Visioprosessi alkoi vuoden 2024 alussa ja päättyi vuoden 2025 lopussa.

Visiolle ei työtä aloitettaessa ollut valmista sisältöä tai esimerkiksi raportin otsikoita, vaan kaikki vision nostot on hahmoteltu yhdessä. Työtä aloitettaessa valmiina olivat ainoastaan kolmen merkittävän ajurin pohjalta muodostetut teemat: osaaminen ja tulevaisuuden taidot, tekoäly ja teknologia, sekä ekologinen ja sosiaalinen kestävyys. Näitä teemoja käytettiin jäsentämään tulevaisuuskeskusteluja, mutta itse vision tärkeät nostot eli pääkohdat etsittiin verkkokyselyiden, seminaarien, tutkimuskirjallisuuden ja muiden vision tiedonkeruun menetelmien avulla. Eri lähteistä nostettuja teemoja hiottiin eteenpäin osallistujien kanssa seminaareissa, tulevaisuusdialogeissa ja opettajapaneeleissa.

Visiotyötä ovat opetus- ja kulttuuriministeriössä johtaneet ministeri Anna-Maja Henriksson sekä ministeri Anders Adlercreutz sekä opetus- ja kulttuuriministeriön kansliapäällikkö Anita Lehikoinen ja kansliapäällikkö Heidi Backman. Vision työstämisen ja muotoilun ytimessä on ollut 46 henkilön neuvottelukunta, joka on edustanut monipuolisesti eri ammattiryhmiä ja asiantuntemuksen aloja. Neuvottelukunnan jäsenten monipuoliset taustat ovat auttaneet katsomaan koulua sekä koulun sisältä

että sen ulkopuolelta ja hahmottelemaan tulevaisuuden tarpeita ja toiveita koko yhteiskunnan näkökulmasta. Ryhmän tukena toimi lisäksi eduskunnan parlamentaarinen seurantar ryhmä, jossa oli jäseniä kaikista puolueista.

Neuvottelukunnan jäsenet on listattu raportin lopussa, ja neuvottelukuntaa ovat tukeneet opetus- ja kulttuuriministeriön sekä Opetushallituksen virkamiehistä muodostettu sihteeristö. Neuvottelukunta järjesti vision laatimisen prosessissa viisi seminaaria, jossa keskustelutettiin esiin nousevia tulevaisuusajureita ja -skenaarioita, sekä pohdittiin vision keskeisiä teemoja. Näistä merkityksellistä koulutusta käsittelevä seminaari oli avoin kaikille halukkaille. Lisäksi neuvottelukunta kokoontui kymmeniä kertoja pienemmissä ryhmissä ja virtuaalikokouksissa.

Suomalaisten ääniä on kerätty sekä Fountain Park oy:n toteuttamalla Verkkofoorumilla visiotyön alkuvaiheessa syksyllä 2024, neuvottelukunnan kokoonnuttua pohtimaan keskeisimpiä kysymyksiä avoimella foorumilla esitettäväksi. Tämän jälkeen suomalaisia on kuultu koko visioprosessin ajan avoimena olleen lausuntopalvelun sekä suppeamman verkkokyselyn kautta. Verkon kautta on tavoitettu yli 4 000 suomalaista.

Lisäksi oppilaita ja koulujen henkilökuntaa on kuultu kolmen opetus- ja kulttuuriministeriön sekä Opetushallituksen yhdessä järjestämän Erätauko-menetelmään pohjautuvan tulevaisuusdialogi-tilaisuuden (Vaasa, Oulu, Helsinki) avulla sekä viiden Opinkirjon, Oppiva-verkoston sekä Vanhempainliiton yhdessä järjestämän tulevaisuusdialogin avulla. Ministeriön ja Opetushallituksen Vaasan tulevaisuusdialogissa painopisteenä oli ruotsinkielinen koulutus, Oulussa saamenkielinen koulutus ja Helsingissä monikulttuurinen koulu. Vaasan, Oulun ja Helsingin foorumeissa oli kaikkiaan noin 330 osallistujaa, ja muut dialogit tavoittivat yli 300 osallistujaa.

Digitaalisten alustojen ja avoimen seminaarin ohella suuri yleisö on voinut osallistua myös esimerkiksi Suomi-areenalla 2024 järjestettyyn keskustelutilaisuuteen. Opettajien ja koulujen henkilöstön näkemyksiä kartoitettiin lisäksi OAJ:n omalla opetusalan henkilöstön kyselyllä syyskuussa 2025, ja tähän kyselyyn vastasi noin 400 henkeä.

Yhteiskehittäminen vision taustalla näkyy erityisesti siinä, että sidosryhmien kuuleminen ei rajoittunut visiotyön pohjustamiseen näkemyksiä kartoittamalla, vaan vision nostoja ja valmiita ideoita vietiin uudelleen keskusteltavaksi erilaisiin tapaamisiin ja seminaareihin. Vision ajatuksia on käyty keskusteluttamassa esimerkiksi useiden kuntien sivistysjohdon tapaamisissa, opettajien ammattijärjestöjen kokouksissa, opettajien ammattiverkoston kokouksissa, kunnallisissa ja

eri järjestöjen seminaarissa ja muissa tapahtumissa. Lisäksi syksyllä 2025 järjestettiin kaksi opettajapaneelia, jossa yhteensä noin 60 opettajaa sai nähdäkseen vision keskeiset nostot, ja heidän kanssaan käytiin läpi opettajan näkökulmasta keskeisiä vahvuuksia ja huomioon otettavia näkökulmia, joiden avulla vision nostoja ja fokusta edelleen kehitettiin.

Suomalaisen yhteiskunnan läpileikkaavan työskentelyn lisäksi visiossa on hyödynnetty kansainvälistä dialogia. Edellisessä luvussa mainitun OECD:n Education For Human Flourishing -hankkeen kokous järjestettiin Helsingissä tammikuussa 2025, ja Suomen vision luonnoksesta keskustelivat mm. Viron, Saksan, Iso-Britannian, Kanadan (Brittiläinen Kolumbia), Singaporen ja Australian koulutusjärjestelmien edustajat. Kansainvälistä tutkimuskeskustelua on käyty lisäksi useissa konferensseissa ja seminaareissa sekä kahdenvälisissä kokouksissa eri maiden ministeriöiden ja koulutuksen kehittäjien kanssa.

Lopullinen visioteksti on syntynyt neuvottelukunnan ja heidän apunaan toimivan opetus- ja kulttuuriministeriön sekä Opetushallituksen virkahenkilöstön toimituskunnan yhteistyönä. Yhteiskehitetty visio ei kuvaa toteutunutta tulevaisuutta vuonna 2045, vaan työssä tärkeimpinä nähtyjen nostojen kautta sitä vuoden 2045 tulevaisuutta, johon tähtäämme vision kirjoitushetkellä. Parhaimmillaankin yksittäinen visio on keskustelunavaus, jota toivomme koko yhteiskunnan jatkavan. Tavoitteena on, että visiointi jatkuu tulevaisuustaitoisessa koulutusjärjestelmässä. Tulevissa keskusteluissa yhteiskunta voi jälleen uudelleen kuvitella itseään, ja innostaa aina viisaampia oppilaiden sukupolvia luomaan yhdessä parempia tulevaisuuksia.

Liite 1. Neuvottelukunnan jäsenet ja toimituskunnan kiitokset

Peruskoulun tulevaisuustyön neuvottelukunnan jäseninä ovat toimineet kauden 2024–2025 aikana:

Saarikivi Katri, Turun yliopisto, neuvottelukunnan puheenjohtaja
Toikkanen Tarmo, Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitra, teknologiateemaryhmän puheenjohtaja
Vainikainen Mari-Pauliina, Tampereen yliopisto, oppimisteemaryhmän puheenjohtaja
Käyhkö Jukka, Turun yliopisto, kestävyysteemaryhmän puheenjohtaja
Damlin Inger, Finlands svenska lärarförbund FSL
Grundström Camilla, Svenska Finlands folkting
Harvio Jari, Digikilta
Heinonen Olli-Pekka, International Baccalaureate IB
Hellas Arto, Aalto-yliopisto
Huotilainen Minna, Helsingin yliopisto
Järvelä Kristiina, Tampereen kaupunki
Järvenkallas Satu, Helsingin kaupunki
Järvinen Minna Riikka, Opinkirjo
Kainulainen Jussi, Rovaniemen kaupunki
Kaskinen Juha, Tulevaisuuden tutkimuskeskus, Turun yliopisto
Ketamo Harri, Headai
Kivilehto Samuli, Metso
Knookala Kristiina, Vaasan kaupunki
Lahtinen Nina, Opetusalan ammattijärjestö OAJ
Latvanen Marko, Digi- ja väestötietovirasto DVV
Lavonen Jari, Helsingin yliopisto
Lerkkanen Marja-Kristiina, Jyväskylän yliopisto
Lindberg Minna, Kuntaliitto
Magga Bigga-Helena, Sámediggi - Saamelaiskäräjät
Mannerström Rasmus, Helsingin yliopisto
Merikko Joonas, Helsingin yliopisto
Miinin Miika, Eduks
Ohtonen-Jones Saija, Suomen Vanhempainliitto ry
Onnela Anne, Harjoittelukoulujen verkosto eNorssi
Pekkarinen Elina, Lapsiasiainvaltuutettu

Pyhältö Kirsi, Helsingin yliopisto
Pöntynen Leena, Teknologiateollisuus
Pörn Michaela, Åbo akademi
Ratvio Rami, Helsingin yliopisto
Saari Milja, Strategisen tutkimuksen neuvosto, Suomen Akatemia
Sahlström Fritjof, Helsingin yliopisto
Salo Outi, Helsingin kaupunki
Silvennoinen Mika, Orimattilan kaupunki
Sutinen Jussi, Sivistysala ry
Tedre Matti, Itä-Suomen yliopisto
Toivonen Hannu, Helsingin yliopisto
Tuomainen Tarja, Oppiva-verkosto
Tuukkanen, Terhi, Lapsiasiainvaltuutetun toimisto
Tähkäpää Otto, Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitra
Venäläinen Salla, Kansallinen koulutuksen arviointikeskus Karvi
Vesterinen Veli-Matti, Luma-verkosto, Turun yliopisto
Vorne Paula, STEAM Oulu
Wikström Janne, Hanaholmen kulturcentrum för Sverige och Finland

Lisäksi haluamme lämpimästi kiittää kaikkia visiotyöhön lausunnon, esitelmin, keskustelukommentein tai muin rakentavin ja kriittisin huomioin osallistuneita henkilöitä sekä organisaatioita, muiden muassa:

Dahl-Tallgren Nina
Hannula Mirja
Hämäläinen Sirkka
Johansson Marjut
Kalland Mirjam
Kallio Kirsipauliina
Karjalainen Antti
Kirp David
Kiss Arnold
Kaivola Taina
Kesti Minna
Koistinen Satu
Kolehmainen Leena
Korkman Sixten
Kosunen Sonja
Kylliäinen Antti
Luckin Rosemary
Luoma Tiina

Luukkainen Olli
Lähteenmäki Mika
Martela Frank
Miettinen Reijo
Neuvonen Aleks
Niiniluoto Ilkka
Nilivaara Päivi
Pelkonen Markku
Pulkinen Lea
Salonen Arto O.
Stephenson Michael
Ståhlberg Riina
Sunnala Maija
Tomperi Tuukka
Tuominen Pekka
Vesikko Ljudmila
Vilkuna Outi
Volanen Salla-Maarit
Volmari Saija
Vuorinen Kaisa

Lämmin kiitos myös työhön aktiivisesti osallistuneelle parlamentaariseen seurantar ryhmälle sekä opetus- ja kulttuuriministeriön ja Opetushallituksen virkakunnalle.

Toimituskunnan työtä ovat opetus- ja kulttuuriministeriön sekä Opetushallituksen virkakunnan kanssa koordinoineet Peruskoulun tulevaisuustyön sihteerit Bernelius Venla OKM, Karjalainen Tommi OKM sekä Hänninen Lucina OPH. Toimituskunnan apuna on toiminut myös Neuvonen Aleks ja Demos Helsinki.

LÄHTEET

- Acemoglu, D., & Robinson, J. A. (2012). *Why Nations Fail: The Origins of Power, Prosperity, and Poverty*. Crown Business
- Alamäki, A., Khan, U. A., Kauttonen, J., & Schlögl, S. (2024). An experiment of AI-based assessment: Perspectives of learning preferences, benefits, intention, technology affinity, and trust. *Education Sciences*, 14(12), 1386. <https://doi.org/10.3390/educsci14121386>
- Aldugom, M., Fenn, K., & Cook, S. W. (2020). Gesture during math instruction specifically benefits learners with high visuospatial working memory capacity. *Cognitive Research: Principles and Implications*, 5, Article 27. <https://doi.org/10.1186/s41235-020-00215-8>
- Arts education: an investment in quality learning. (2023) UNESCO.Org, Accessed 20 Oct. 2025.
- Baillifard, A., Gabella, M., Lavenex, P., Martarelli, C. (2023). Implementing Learning Principles with a Personal AI Tutor: A Case Study. *Computers and Society*. <https://doi.org/10.48550/arXiv.2309.13060>
- Biesta, G. (2017). *The beautiful risk of education*. Routledge.
- Brand, C., Fochesatto, C. F., Gaya, A. R., Schuch, F. B., & López Gil, J. F. (2024). Scrolling through adolescence: unveiling the relationship of the use of social networks and its addictive behavior with psychosocial health. *Child and Adolescent Psychiatry and Mental Health*, 18, Article 107. <https://doi.org/10.1186/s13034-024-00805-0>
- Centre for Strategic Futures (2024). *Foresight 2024*. <https://file.go.gov.sg/csfforesight2024.pdf>
- Copenhagen Institute for Futures Studies (2022). *Global megatrends. Shaping the future of societies, economies, and values*. <https://www.cifs.dk/read-listen/reports-knowledge/15-global-megatrends>
- Delikoura, I., Fung, Y. R., & Pan Hui. (2025). From superficial outputs to superficial learning: Risks of large language models in education. *arXiv*. <https://doi.org/10.48550/arXiv.2509.21972>
- Dillinger, L. (2024). Treading the narrow path – rethinking democratic education in times of polarization. *Journal of Philosophy of Education*, 59(1), 125–141. <https://doi.org/10.1093/jopedu/qhae053>
- Dufva, M., Kiiski-Kataja, E., Lähdemäki-Pekkinen J. (2026). Megatrendit 2026 – Kohti uutta yhteiskuntasopimusta. Sitran selvityksiä 251 https://www.sitra.fi/wp-content/uploads/2025/12/Sitra_Megatrendit_2026_Selvitys_web.pdf

- Encinas-Martin, M. (2025). AI isn't neutral – why education must lead the way. OECD Education and Skills Today. Retrieved on 01.09.2025 from [AI isn't neutral – why education must lead the way – OECD Education and Skills Today](#)
- European Commission. (2025). Megatrends hub. Knowledge for Policy. https://knowledge4policy.ec.europa.eu/foresight/tool/megatrends-hub_en
- Ewing, R. (2010). The Arts and Australian Education: Realising Potential. Australian Council for Educational Research.
- Existential Wellbeing Lab, University of Eastern Finland. (n.d.). Existential Wellbeing. UEFConnect. Retrieved 8.10.2025, from <https://uefconnect.uef.fi/en/ewb/>
- Finkel, S. E., Neundorf, A., & Ramírez, M. (2024). Choosing democracy over party? How civic education can mitigate the anti-democratic effects of partisan polarization. *British Journal of Political Science*. <https://doi.org/10.1017/S0007123424000246>
- Fredriksson, M. & Saarivirta, T. (2015). Johtaminen eilen ja tänään – johtamisen rooli 8 oppimisen mahdollistajana. *Ammattikasvatuksen aikakauskirja*, 17(1), 7–20.
- Garratt, D., Piper, H. (2012). Citizenship education and philosophical enquiry: Putting thinking back into practice. *Education, Citizenship and Social Justice*, 7(1), 71–84. [7/1746197911432592](https://doi.org/10.1080/1746197911432592)"592
- Greiff, S, Wüstenberg, S., Goetz, T., Vainikainen, M., Hautamäki, J, Bornstein, M. (2015). A longitudinal study of higher-order thinking skills: Working memory and fluid reasoning in childhood enhance complex problem solving in adolescence. *Frontiers in Psychology*, vol. 6, <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2015.01060>
- Haapala EA, Väistö J, Lintu N, Westgate K, Ekelund U, Poikkeus AM, Brage S, Lakka TA. Physical activity and sedentary time in relation to academic achievement in children. *J Sci Med Sport*. 2017 Jun; 20(6):583-589. doi:10.1016/j.jsams.2016.11.003. Epub 2016 Nov 23. PMID: 27908560; PMCID: PMC5429389.
- Haghighi, E. F., Obaidi, M., Strømme, T., Bjørge, T., & Grønnerød, C. (2023). Mental Health, WellBeing, and Adolescent Extremism: A Machine Learning Study on Risk and Protective Factors. *Research on Child & Adolescent Psychopathology*, 51(11), 16991714. <https://doi.org/10.1007/s10802023011055>
- Hakala, T., et al. (2023). Finns' biodiversity footprint calculated for the first time – An important step forward in combating global biodiversity loss. University of Jyväskylä. <https://www.jyu.fi/en/news/finns-biodiversity-footprint-calculated-for-the-first-time-important-step-forward-in-combating>
- Hallam, S. (2010). The power of music: Its impact on the intellectual, social and personal development of children and young people. *International Journal of Music Education*, 28(3), 269–289.
- Harinen, P., Halme, J. (2012). Hyvä, paha koulu – kouluhyvinvointia hakemassa. Suomen UNICEF, Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura verkkojulkaisuja 56. Unigrafia Oy, Helsinki. <https://edition.fi/nuorisotutkimusseura/catalog/download/327/260/836-1?inline=1>

- Harvard University. (2025). 5 future-proof skills Harvard says will outlast AI. Retrieved from <https://timesofindia.indiatimes.com/education/news/5-future-proof-skills-harvard-says-will-outlast-ai/photostory/124359381.cms>
- the Economist Intelligence Unit (2024); Nord et al. (2025). Nord, M., Altman, D., Angiolillo, F., Fernandes, T., Good God, A., & Lindberg, S.I. (2025). Democracy Report 2025: 25 Years of Autocratization – Democracy Trumped? University of Gothenburg: V-Dem Institute
- Heinonen, T. (2024). Nuorten mielenterveyskuntoutujien osallisuus ja koulu-kokemukset: Haasteet ja tukitoimien merkitys koulupolun tukemisessa. *e-Erika : Erityispedagogista tutkimusta ja koulutuksen arviointia*, 2, 1–20. Haettu osoitteesta <https://journals.helsinki.fi/e-erika/article/view/2568>
- Hellström, E. & Parkkonen, P. (2022). Vastuullisuuden tulevaisuus. Miten vastuullisuus kohtaa kestävyuden ja vaikuttavuuden? Sitran selvityksiä 214. <https://www.sitra.fi/julkaisut/vastuullisuuden-tulevaisuus/>
- Heponiemi, T., Gluschkoff, K., Leemann, L., Manderbacka, K., Aalto, A.-M., Hyppönen, H. (2021). Digital inequality in Finland: Access, skills and attitudes as social impact mediators. *New Media & Society*, 25(9), 2475-2491. <https://doi.org/10.1177/14614448211023007>
- Hiltunen, E. (2025). Mitä tapahtuu huomenna? Megatrendit nopealla silmäyksellä. *Readme.fi*.
- Hopkins, D., Mackay, A., Sahlberg, P., Hargreaves, A., Montecinos, C., Chapman, C., Mthembu, P., & Spillane, J. (2024). Achieving equity through excellence in the world’s educational systems (Occasional Paper). Centre for Strategic Education
- Huang P, Chan SY, Ngoh ZM, Ong ZY, Low XZ, Law EC, Gluckman PD, Kee MZL, Fortier MV, Chong YS, Zhou JH, Meaney MJ, Tan AP. Screen time, brain network development and socio-emotional competence in childhood: moderation of associations by parent-child reading. *Psychol Med*. 2024 Jul;54(9):1992-2003. doi: 10.1017/S0033291724000084. Epub 2024 Feb 5. PMID: 38314509; PMCID: PMC11413359.
- Hyry, Jaakko (2025). Ilmastobarometri 2025. Ympäristöministeriö
- Hyry, Jaakko (2025). Luontobarometri 2025. Ympäristöministeriö
- Hyvärinen, E., Juslén, A., Kemppainen, E., Uddström, A., & Liukko, U.-M. (2019). The 2019 Red List of Finnish Species. Finnish Environment Institute (SYKE). <https://iucn.org/news/europe/201903/red-list-finnish-species-every-ninth-species-finland-threatened>
- International Institute for Democracy and Electoral Assistance (2025). The global state of democracy 2025: Democracy on the move. International IDEA. <https://www.idea.int/publications/catalogue/global-state-of-democracy-2025-democracy-on-the-move?lang=en>

- International Institute for Democracy and Electoral Assistance (2024). Democracy assessment. International IDEA.
<https://www.idea.int/theme/democracy-assessment>
- Ipsos (2024). Ipsos global trends 2024.
<https://www.ipsos.com/en/global-trends-2024>
- Itä-Suomen yliopisto. (2025). Ruutuajan rajoittaminen suojaa lasten ja nuorten mielenterveyttä. <https://www.uef.fi/fi/artikkeli/ruutuajan-rajoittaminen-suojaa-lasten-ja-nuorten-mielenterveytta>
- Juuti, P., & Vuorela, A. (2015). Johtaminen ja työyhteisön hyvinvointi (5. uudistettu painos). Jyväskylä: PS Kustannus
- Juvonen, Sara & Toom, Auli (2023). Teachers' expectations and expectations of teachers: Understanding teachers' societal role. Teoksessa Thrupp, Martin, Seppänen, Piia, Kauko, Jaakko & Kosunen, Sonja (toim.), Finland's Famous Education System: Unvarnished Insights into Finnish Schooling. Singapore: Springer, 121–135.
- Juvonen, Sara (2024). Yhteiskunnallisesti sensitiivinen opettajuus. Teoksessa Kosunen, Sonja, Juvonen, Sara; Huilla, Heidi; Peltola, Marja. Koulu ja eriarvoisuus
- Kaarakainen, M-T. (2019). Education and inequality in digital opportunities : differences in digital engagement among Finnish lower and upper secondary school students. Turun yliopisto. [Education and inequality in digital opportunities : differences in digital engagement among Finnish lower and upper secondary school students - UTUPub](https://www.utupub.fi/education-and-inequality-in-digital-opportunities-differences-in-digital-engagement-among-finnish-lower-and-upper-secondary-school-students)
- Kahne, J., Lee, N., Feezell, J. (2012). Digital Media Literacy Education and Online Civic and Political Participation. International Journal of Communication. 6(1):1-24. DOI: 1932–8036/201200050001
- Kansallinen koulutuksen arviointikeskus (KARVI). (2023). Eriarvoistumisen ehkäiseminen edellyttää maahan muuttotilanteen väestön kieli ja perustaitojen turvaamista [Policy brief]. KARVI
- Ladkin, D. (2011). Rethinking Leadership. A New Look at Old Leadership Questions. Vheltenham: Edward Elgar Publishing.
- Laininen, E. (2019). Transformatiivinen oppiminen ekososiaalisen sivistymisen mahdollistajana. Ammattikasvatuksen aikakauskirja, 20(5), 16–38. Noudettu osoitteesta <https://journal.fi/akakk/article/view/84515>
- Lawrence M, Homer-Dixon T, Janzwood S, Rockström J, Renn O, Donges JF. Global polycrisis: the causal mechanisms of crisis entanglement. Global Sustainability. 2024;7:e6. doi:10.1017/sus.2024.1
- Leino, K., Sirén, M., Nissinen, K., & Puhakka, E. (2023). Puoli tuntia lukemista. Kansainvälinen lasten lukutaitotutkimus PIRLS 2021. Jyväskylän yliopiston Koulutuksen tutkimuslaitos. [Jyväskylän yliopisto+1](https://www.jyu.fi/koulutus/tutkimuslaitos)

- Lenton, T. M., Milkoreit, M., Willcock, S., Abrams, J. F., Armstrong McKay, D. I., Buxton, J. E., Donges, J. F., Loriani, S., Wunderling, N., Alkemade, F., Barrett, M., Constantino, S., Powell, T., Smith, S. R., Boulton, C. A., Pinho, P., Dijkstra, H. A. Pearce-Kelly, P., Roman-Cuesta, R. M., Dennis, D. (2025). The Global Tipping Points Report 2025. University of Exeter. <https://global-tipping-points.org/>
- Leskisenoja, E. (2016). Vuosi koulua, vuosi iloa – PERMA-teoriaan pohjautuvat luokkakäytänteet kouluilun edistäjinä. Väitöskirja, Lapin yliopisto. Acta Universitatis Lapponiensis 330, Rovaniemi. https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/62568/Leskisenoja_Eliisa_ActaE198_pdfA.pdf?sequence=2&isAllowed=y
- Lima RA, Soares FC, van Poppel M, Savinainen S, Mäntyselkä A, Haapala EA, Lakka T. (2022). Determinants of Cognitive Performance in Children and Adolescents: A Populational Longitudinal Study. International Journal of Environmental Reserach and Public Health 19:8955. <https://doi.org/10.3390/ijerph19158955>
- Luoma, Tiina (2024a). Eriytyvät pedagogiset oikeudet: Etnografinen tutkimus kaupunkikoulussa. Kasvatustieteellisiä tutkimuksia 186. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Luoma, Tiina (2024b). Oppilaiden osallisuus ja osallistuminen yläkoulussa. Teoksessa Kosunen, Sonja, Juvonen, Sara, Huilla, Heidi & Peltola, Marja (toim.), Koulu ja eriarvoisuus. Helsinki: Gaudeamus, 151–171.
- Luontopaneeli. (2023). Suomen luonnon tila ja tulevaisuus – toimenpidekuilun analyysi ja ratkaisuja luontokadon pysäyttämiseksi. Suomen luontopaneelin julkaisuja 4A/2023. <https://luontopaneeli.fi/wp-content/uploads/2023/12/suomen-luontopaneelin-julkaisuja-4a-2023-suomen-luonnon-tila-ja-tulevaisuus-toimenpidekuilun-analyysi.pdf>
- Martela, F. (2024). Being as having, loving, and doing: A theory of human well-being. Personality and Social Psychology Review, 28(4), 372–397. <https://doi.org/10.1177/10888683241263634>
- Martela F, Steger MF. 2016. The three meanings of meaning in life: distinguishing coherence, purpose, and significance. J. Posit. Psychol. 11:5531–45
- Mäkelä, E., & Stephany, F. (2024). Complement or substitute? How AI increases the demand for human skills. arXiv. <https://doi.org/10.48550/arXiv.2412.19754>
- Marmara, S. Y. (2023). Virtual social interaction and empathy development in South Korea. Journal of Advanced Psychology. <https://doi.org/10.47941/japsy.2554>
- Matikka, A., Helenius, J. & Ervasti, E. (2025). Perusopetuksen 4. ja 5. luokkien oppilaiden kokemuksia koulunkäynnistä ja hyvinvoinnista: Kouluterveyskyselyn tuloksia vuosilta 2017–2025. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-408-581-6>
- Moilanen, A., & Salonen, A. (2022). Planetaarinen sivistys: Kohti Antroposeenin ajan sivistysideaalia. Kasvatus & Aika, 16(2), 47–71. <https://doi.org/10.33350/ka.107626>

- National Intelligence Council (2021). Global trends 2040.
A more contested world. A publication of the national intelligence council.
<https://www.dni.gov/index.php/gt2040-home>
- Nilivaara, P. (2023). #Peruskoulu2040: Kolme skenaariota tulevaisuuden peruskouluun (Tampereen yliopiston väitöskirjat, nro 792). Tampereen yliopisto.
Haettu osoitteesta <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-03-2876-4>
- Nosratabadi, S., Atobishi, T., & HegedHus, S. (2023). Social sustainability of digital transformation: Empirical evidence from EU-27 countries. arXiv.
<https://arxiv.org/abs/2305.16088>
- OECD (2015). Skills for Social Progress: The Power of social and emotional skills. OECD. <https://doi.org/10.1787/9789264226159-en>
- OECD (2019). OECD Learning Compass 2030: Conceptual learning framework (Future of Education and Skills 2030 project concept note). OECD Publishing. https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/about/projects/edu/education-2040/1-1-learning-compass/OECD_Learning_Compass_2030_Concept_Note_Series.pdf
- OECD (2019). PISA 2018 results (Volume V): Effective learning environments. OECD Publishing. [OECD+3OECD+3OECD+3](https://doi.org/10.1787/9789264226159-en)
- OECD (2023). OECD Employment Outlook 2023: Artificial Intelligence and the Labour Market, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/08785bba-en>
- OECD (2025), Education for human flourishing: A conceptual framework, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/73d7cb96-en>
- OECD (2025), OECD Economic Surveys: Finland 2025, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/985d0555-en>
- OECD (2025). Future of Education and Skills 2030/2040. OECD. <https://www.oecd.org/education/2030-project/>
- OECD (2025). Trends Shaping Education 2025. https://www.oecd.org/en/publications/trends-shaping-education-2025_ee6587fd-en.html
- OECD (2025). Strategic Foresight Toolkit for Resilient Public Policy: A Comprehensive Foresight Methodology to Support Sustainable and Future-Ready Public Policy. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/bcdd9304-en>
- OECD. (2019). Changing the odds for vulnerable children. OECD Publishing
- OECD. (2019). PISA 2018 results (Volume II): Where all students can succeed. OECD Publishing. [OECD+2OECD+2](https://doi.org/10.1787/9789264226159-en)
- OECD. (2021). Social and emotional skills for better lives. <https://doi.org/10.1787/35ca7b7c-en>
- OECD. (2022). Finland's Right to Learn Programme: Achieving equity and quality in education (OECD Education Policy Perspectives, No. 61). OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/58de2f6c-en>
- OECD. (2023). Immigrant background and student performance: PISA 2022 Results (Volume I). OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/f469d45e-en>

- OECD. (2023). PISA 2022 results (Volume I): The state of learning and equity in education. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/4b4b5a80-en>
- OECD. (2025). Future of Work Working Group Report. OECD/AIG Working Group. [oecd.ai](https://www.oecd.ai)
- Oinonen, I., Seppälä, T., & Paloniemi, R. (2024). How does action competence explain young people's sustainability action? *Environmental Education Research*, 30(4), 499–518. <https://doi.org/10.1080/13504622.2023.224167>
- Oppezzo, M., & Schwartz, D. L. (2014). Give your ideas some legs: The positive effect of walking on creative thinking. *Journal of Experimental Psychology: Learning, Memory, and Cognition*, 40(4), 1142–1152. <https://doi.org/10.1037/a0036577>
- Park, S., Young Lee, J., Notley, T., Dezuanni, M. (2023). Exploring the relationship between media literacy, online interaction, and civic engagement. *The Information Society*. 39(4):250-261. DOI: 10.1080/01972243.2023.2211055
- Pesonen, H. et al. (2016). Conceptions associated with sense of belonging in different school placements for Finnish pupils with special education needs. *European Journal of Special Needs Education*, 2016, Vol 31, no 1, 59-75. <http://dx.doi.org/10.1080/08856257.2015.1087138>
- Pietola, L., Drakvik, E., Haahtela, T., Laatikainen, T., Hildén, K., Raussi, S., Kauppinen, T., Jalli, M., Hantula, J., & Pesonen, L. (2023). Tavoitteena planetaarinen terveys: Ratkaisuja ihmisen ja luonnon hyvinvoinnin turvaamiseksi. Sitran muistio. <https://www.sitra.fi/julkaisut/tavoitteena-planetaarinen-terveys/>
- Planetary Boundaries Science (PBScience) 2025. Planetary Health Check 2025. Potsdam Institute for Climate Impact Research (PIK), Potsdam, Germany. <https://doi.org/10.48485/pik.2025.017>
- Poulter, S., & Kylliäinen, A. (2023). Hyvekasvatus varhaiskasvatushenkilöstön kokemana. *Journal of Early Childhood Education Research*, 12(3), 119–144. <https://doi.org/10.58955/jecer.126904>
- PwC (2024). Megatrends. Five global shifts reshaping the world we live in. <https://www.pwc.com/gx/en/issues/megatrends.html>
- Rekola, S., Tuori, S., Vahti, J., (2025). Tulevaisuusbarometri 2025. Luottamus tulevaisuuteen koetuksella. Sitran selvityksiä 246. <https://www.sitra.fi/julkaisut/tulevaisuusbarometri-2025/>
- Rockström, J., Steffen, W., Noone, K. et al. 2009. A safe operating space for humanity. *Nature* 461, 472–475. <https://doi.org/10.1038/461472a>
- Romero, M. (2024). Lifelong learning challenges in the era of artificial intelligence: A computational thinking perspective. arXiv. <https://doi.org/10.48550/arXiv.2405.19837>
- Salmela-Aro, K. (2023, elokuu 19). Recommended by researchers: Six ways to improve the wellbeing of young people. Helsingin yliopisto. <https://www.helsinki.fi/en/news/education/recommended-researchers-six-ways-improve-wellbeing-young-people>

- Schröder, A., & Krüger, D. (2019). Social innovation as a driver for new educational practices: Modernising, repairing and transforming the education system. *Sustainability*, 11(4), 1070. <https://doi.org/10.3390/su11041070>
- Seligman, M. E. P. (2011). *Flourish: A Visionary New Understanding of Happiness and Well-being*.
- Sitra (2023). Megatrendit 2023. Ymmärrystä yllätysten aikaan. Sitran selvityksiä 224. https://www.sitra.fi/wp/wp-content/uploads/2023/01/sitra_megatrendit-2023_ymmarrysta-yllatysten-aikaan.pdf
- Sitra. (2022). Erilaiset sivistyskäsitteet: Miten tavoittelemme parempia tulevaisuuksia? <https://www.sitra.fi/artikkelit/erilaiset-sivistyskasitetykset-miten-tavoittelemme-parempia-tulevaisuuksia/>
- Slaten, C. D., Ferguson, J. K., Allen, K.-A., Vella-Brodrick, D., & Waters, L. (2016). School belonging: A review of the history, current trends, and future directions. *The Educational and Developmental Psychologist*, 33(1), 1–15. <https://doi.org/10.1017/edp.2016.6>
- Stewart, A.J. et al. (2020). Polarization under rising inequality and economic decline. *Science Advances*, Vol 6, Issue 50. DOI: [10.1126/sciadv.abd4201](https://doi.org/10.1126/sciadv.abd4201)
- Studente, S., Seppälä, N., & Sadowska, N. (2016). Facilitating creative thinking in the classroom: Investigating the effects of plants and the colour green on visual and verbal creativity. *Thinking Skills and Creativity*, 19, 1–8. <https://doi.org/10.1016/j.tsc.2016.06.003>
- Syväoja, H. J., Kankaanpää, A., Hakonen, H., Inkinen, V., Kulmala, J., Joensuu, L., Räsänen, P., Hillman, C. H., & Tammelin, T. H. (2021). How physical activity, fitness, and motor skills contribute to math performance: Working memory as a mediating factor. *Scandinavian Journal of Medicine & Science in Sports*, 31(12), 2310–2321. <https://doi.org/10.1111/sms.14049>
- Taurinen, J., Vilhunen, E., Vesterinen, V. M., Veijonaho, S., Äijälä, M., & Ruuskanen, T. (2025). Exploring young people’s perceived climate change competence. *Environmental Education Research*, 31(11), 2277–2291. <https://doi.org/10.1080/13504622.2024.2441202>
- Tujula, Mikko (2023). *Aktiiviseksi koulussa ja yhteiskunnassa: Kouludemokratian toteuttaminen peruskoulussa. Kasvatustieteellisiä tutkimuksia 165.* Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Tyng, C. M., Amin, H. U., Saad, M. N. M., & Malik, A. S. (2017). The influences of emotion on learning and memory. *Frontiers in Psychology*, 8, Article 1454. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2017.01454>
- Uhl-Bien, M. (2006). Relational leadership theory: Exploring the social processes of leadership and organizing. *The leadership Quarterly*, 17(6), 654–676

- UNESCO (2016). Global Education Monitoring Report: Education for people and planet: Creating sustainable futures for all. UNESCO Publishing. <https://www.unesco.org/gem-report/en/education-people-and-planet>; YK (2022). Report on the 2022 Transforming Education Summit. United Nations. https://www.un.org/sites/un2.un.org/files/report_on_the_2022_transforming_education_summit.pdf
- UNESCO (2021). Reimagining our futures together: A new social contract for education. https://unevoc.unesco.org/pub/futures_of_education_report_eng.pdf
- UNESCO (2025). Global Education Monitoring Report 2024–25: Leadership in Education. <https://www.unesco.org/en/education/gem-report>
- UNESCO (2025). Lifelong learning – Need to know. <https://www.unesco.org/en/lifelong-learning/need-know>
- UNESCO Framework for Culture and Arts Education (2024). https://www.unesco.org/sites/default/files/medias/fichiers/2024/02/WCCAE_UNESCO%20Framework_EN_0.pdf
- UNESCO. (2021). UNESCO Science Report: The Race Against Time for Smarter Development. UNESCO Publishing. <https://doi.org/10.18356/9789210058575>
- UNICEF Innocenti – Global Office of Research and Foresight (2025). Innocenti Report Card 19: Child well-being in an unpredictable world. UNICEF Innocenti, Florence. <https://www.unicef.org/innocenti/media/11111/file/UNICEF-Innocenti-Report-Card-19-Child-Wellbeing-Unpredictable-World-2025.pdf>
- UNICEF Office of Research – Innocenti (2020). Innocenti Report Card 16: Worlds of Influence – Understanding What Shapes Child Well-being in Rich Countries. UNICEF Innocenti, Florence. <https://www.unicef.org/innocenti/media/1816/file/UNICEF-Report-Card-16-Worlds-of-Influence-EN.pdf>
- Uusitalo-Malmivaara Lotta & Vuorinen Kaisa (2019). Huomaa hyvä! Näin ohjaat lasta ja nuorta löytämään luontevahvuutensa. Kolmas, uudistettu painos. PS-kustannus.
- Vaarala, H., Riuttanen, S., Kyckling, E., & Karppinen, S. (2021). Kielivaranto. Nyt! Monikielisyys vahvuudeksi selvityksen (2017) seuranta. Jyväskylän yliopisto, Soveltavan kielentutkimuksen keskus. ISBN 978 951 39 8495 3. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-8495-3>
- Väestöliitto, Demi, Allianssi, Pelastakaa Lapset & Yeesi. (2020). Koronaepidemia ahdistaa nuoria, mutta positiivistakin löytyy: ”Lähes 80 prosenttia haluaa auttaa muita”. Demokraatti.fi. <https://demokraatti.fi/koronaepidemia-ahdistaa-nuoria-mutta-positiivistakin-loytyy-lahes-80-prosenttia-haluaa-auttaa-muita>
- Väisänen, V. (2018). Tietoisuustaidot koulussa: Hyvinvointiohjelmien näkökulma. University of Oulu.
- Valtioneuvosto (2024). Tulevaisuusselonteon 1. osan strateginen toimintaympäristö-analyysi. Valtioneuvoston julkaisuja 2024:54. Valtioneuvoston julkaisuarkisto. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-553-5>

- van den Berg, F., Brouwer, J., Loerts, H., Knooihuizen, R., & Keijzer, M. (2025). The association between multilingual experience factors and cognitive functioning in older adults: A Lifelines Study. *The Journals of Gerontology: Series B, Psychological Sciences and Social Sciences*, 80(3).
<https://doi.org/10.1093/geronb/gbae200>
- Varjo, J., & Kalalahti, M. (2015). The conceivable benefits of being comprehensive – Finnish Local Education Authorities on recognising and controlling the social costs of school choice *European Educational Research Journal*
- Veijonaho, Salmela-Aro (2022). Nuoret ja ilmastonmuutos – ilmastonmuutokseen liittyvät lukiolaisnuorten hyvinvointi- ja toimintaprofiilit – *Psykologia* 57 (04).
- Vincent-Lancrin, S. et al. (2019). *Fostering Students' Creativity and Critical Thinking: What it Means in School, Educational Research and Innovation*, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/62212c37-en>
- Vogl, E., Pekrun, R., Murayama, K., & Lazarides, R. (2019). Surprise, curiosity, and confusion promote knowledge exploration: Evidence for robust effects of epistemic emotions. *Frontiers in Psychology*, 10, Article 2474.
<https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.02474>
- Vuorinen, K. (2022). *CHARACTER STRENGTH INTERVENTIONS. Introducing, developing, and studying character strength teaching in Finnish education (Doctoral Dissertation, University of Helsinki)*. University of Helsinki.
<http://hdl.handle.net/10138/342389>
- Vuorio, E., Perna, J., & Aksela, M. (2024). Lessons for Sustainable Science Education: A Study on Chemists' Use of Systems Thinking across Ecological, Economic, and Social Domains. *Education Sciences*, 14(7), 741.
<https://doi.org/10.3390/educsci14070741>
- What it takes to control AI by design: human learning. (2025). *AI & Society*.
<https://doi.org/10.1007/s00146-025-02401-y>
- What You Need to Know about Culture and Arts Education. (2024) UNESCO.Org, Accessed 20 Oct. 2025.
- World Economic Forum – Maailman talousfoorumi (2025). *Future of Jobs Report 2025*. [WEF_Future_of_Jobs_Report_2025.pdf](https://www.weforum.org/publications/global-risks-report-2025/)
- World Economic Forum (2025). *Global risks report 2025*.
<https://www.weforum.org/publications/global-risks-report-2025/>
- Wu, S., Liu, Y., Ruan, M. et al. Human-generative AI collaboration enhances task performance but undermines human's intrinsic motivation. *Sci Rep* 15, 15105 (2025). <https://doi.org/10.1038/s41598-025-98385-2>

OPETUS- JA
KULTTUURIMINISTERIÖ

Meritullinkatu 10
PL 29, 00023 Valtioneuvosto
p. 0295 16001
okm.fi

ISSN 1799-0351 PDF
ISBN 978-952-415-029-3 PDF